

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

Kulturhistorisk Tidskrift

utgiven av

Fil. D:r Gustaf Upmark

1925

Häfte 2-3

Stockholm

I N N E H Å L L

Manne Eriksson, Bondeliv i norra Uppland vid mitten av
förra århundradet. Materiell kultur 65

Bilagor: Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och
förvaltning år 1924.
Redogörelse för Kungl. Livrustkammarens och därmed
förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1924.

*Författarna äro ensamma ansvariga för
sina uppsatsers innehåll.*

BONDELIV I NORRA UPPLAND VID MITTEN AV FÖRRA ÅRHUNDRADET.

Materiell kultur.

Av

MANNE ERIKSSON.

Norra Uppland bildar i både språkligt och etnografiskt hänseende ett kulturområde, som tämligen starkt skiljer sig från landskapets sydligare delar och uppvisar flera typiskt nordsvenska drag, t. ex. språkliga, som förmjukningen av *g* och *k* i inljud före lenvokal till resp. *dj* och *tj* (ryggen > *ryddjin*, stycke > *styttjy*) och etnografiska sådana som den för hela norra Sveriges kusttrakter karakteristiska halmtakskonstruktionen (sid. 83).

Föreliggande uppsats gör inga anspråk på att fullständigt uttömma det ämne rubriken anger, utan ger blott vissa sidor av arbetsliv och materiell kultur och inskränker sig huvudsakligen till ett par av de nordligaste socknarna inom området, Östervåla och Tierp. Terminologien *utan* ortsbeteckning är från förstnämnda socken, som förf. bäst känner till. Uppsatsen bygger på egna uppteckningar i stort sett, som här första gången publiceras, dels från åren 1915—1919, använda i en uppsats i Nordiska proseminariet i Uppsala våren 1920, dels från åren 1920—1921 i Tierp, Vendel och några andra socknar, delvis gjorda vid Nordiska Museets byundersökningar i Uppland, i vilka författaren deltagit.

Författaren har strävat efter att ge en trogen bild av förhållanden och arbetssätt, sådana de voro vid och före mitten av förra århundradet, så långt detta varit möjligt. Äldsta meddelare var född år 1833.

Förkortningar som använts gälla uteslutande ortnamn och beteckna följande socknar: Öv. = Östervåla, Ti. = Tierp, Vl. = Vendel, Hb. = Harbo. Övriga namn fullt utskrivna. Ljudbeteckning med vanligt alfabet. Märkas bör att *l* betecknar tjockt *l* i alla ställningar, där detta kan förekomma; *o* betecknar också mellanljud mellan *o* och *ö*; *ä* både öppet *ä* och »Stockholms-*e*».

I. SOCKEN, BY OCH GÅRD.

Socknen.

Långt mera än nu bildade i äldre tid varje socken en sluten etnisk och samhällelig enhet för sig, starkt isolerad från angränsande socknar. Detta var dels en följd av rådande samfärdselsförhållanden, men lika mycket berodde sockenisoleringen på ekonomiska orsaker och arbetsförhållanden samt de sociala instinkter och vanor som rådde. Sällan gifte sig någon utanför sin hemsocken, varför en sockens befolkning då i ännu högre grad än nu var förenad genom nära inbördes släktskap. Så småningom utvecklade sig typiska rasdrag i fråga om utseende, kroppsbyggnad och karaktärs-egenskaper, som mångenstädes kvarstå ännu i dag och göra, att man på det yttre kan skilja en sockens folk från en annans.

En sockens invånare både voro och kände sig som sammanhörande och betraktade alla utsocknes mer eller mindre som fiender. Med somliga socknar stod man på någorlunda god fot, med andra grannar rådde ständig osämja, som särskilt visade sig, då grannsocknars ungdom möttes vid höstmarknader eller bevaringsmönstringar, vilka sällan avlöpte utan blodiga slagsmål dem emellan. Ett ännu synligt bevis på fientlig eller föraktlig hållning mot andra socknars folk äro de av alla dialektupptecknare och folklivsforskare väl kända sockenböcknamnen, genom vilka man sökte förlöjliga sina grannar eller karakterisera dem på ett mindre fördelaktigt sätt. Till denna grupp kan även räknas den i Östervåla och Tierp nyttjade benämningen *hesnungdom* (från Hedesunda) = mygg. Om än mindre vänskapliga känslor vittnar ett i den förra socknen använt talesätt, att

»hä ä lika stora sköttpängär på en värg som på en hesnkär». Ytterligare ett par till denna grupp hörande uttryck av liknande karaktär finnas i uppteckningar från norra Uppland. Särskilt starkt utpräglad var den avoga stämningen mellan socknarna i Uppsala län och de angränsande i Västmanlands län längs hela gränsen till det gamla Fjärdhundredalands både i norr och söder.¹

Så stod man i försvarsställning mot *utbölingar* och utsocknes och höll på egen sed och egen tradition i byggnadsform och arbetsvanor ända till den stora omvälvningstid, som bröt in vid förra seklets mitt, sprängande gamla gemensamhetsband och bringande nytt i alla livets förhållanden. Den nya tidens genombrott kom i norra Uppland med byggandet av järnvägen Uppsala—Gävle och den därmed samtida nyodlingsperiod, som tog sin början efter tysk-franska kriget 1870—1871. Därmed började jordbrukets industrialisering, och de gamla brukningsmetoderna, som lyckades överleva den revolution stor- och enskifte inneburo, måste nu gå under. Bondesamhället ersattes av landskommunen, det gamla självhushållssystemet av en ny hushållningsform av både producerande och konsumerande art. Bondgården med sitt av gamla traditioner bundna liv fick vika för vår tids lantgård. Blott på en och annan undan-gömd ort, i skogsbyar långt från de stora samfärdslederna eller där fattigdom och oföretagsamhet hållit utvecklingen tillbaka, ha rester av det gamla bevarats till våra dagar. Nu är dock den gamla tidens saga oåterkalleligen slut.

Byn.

Liksom socknen bildade också byn en sluten enhet för sig, ett samhälle, som skötte sina egna angelägenheter utan främmande inblandning. Gemensamheten i arbetsliv och högtidsfirande avtog visserligen genom de gamla byalagens sprängning, men starka traditioner fortlevde ända till århundradets slut i vissa avseenden. Genom skiftesverkets införande och den nya fördelningen av jordlotterna minskades den tvungna samtidigheten och gemenskapen i arbetet

¹ Jfr A. Isaacsson, Södra Fjärdhundredalands folkmål, Sthlm 1923, sid. 9 ff.

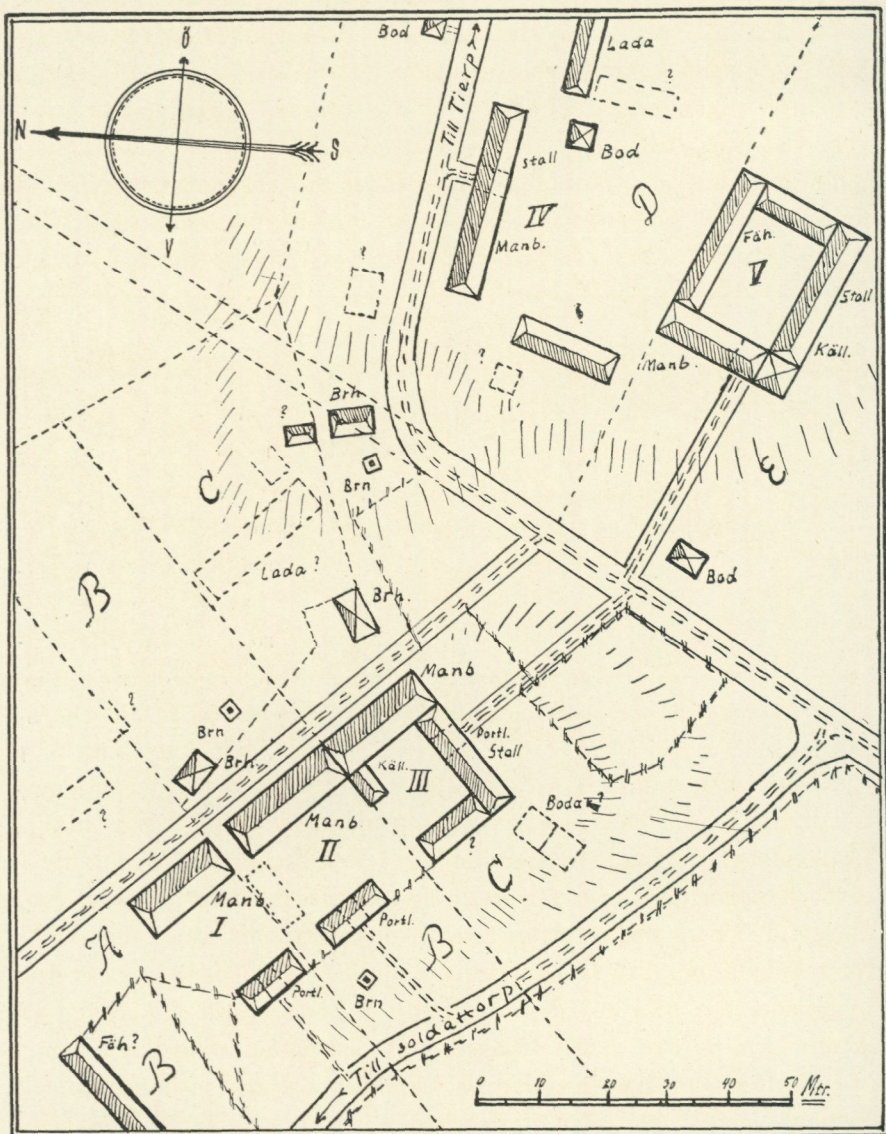

Fig. 1. Skogbo by, Östervåla sn och hd. Rekonstruktion med ledning av 1777 års karta, mätning i terrängen och uppg. av O. Persson, Skogbo. Utförd år 1920 av Manne Eriksson.

men upphörde ej alldeles. Vid slåttern på vissa skogsängar förekom ända till 1800-talets slut den seden, att alla delägarna i *slåtan* företogo slåttern samma dag. Innan slåttern för dagen började, gick man upp rågångarna mellan de olika gårdarnas tegar, så att envar fick vad som tillkom honom (*gå avragg*, Ti., *gå va*, Vl.). Likaså rådde och råder fortfarande mångenstädes gemensamhet i bruket av byns skog på *almänningen*, där envar får sitt bestämda antal träd till gagnvirke och bränsle i förhållande till sina hemmans storlek.

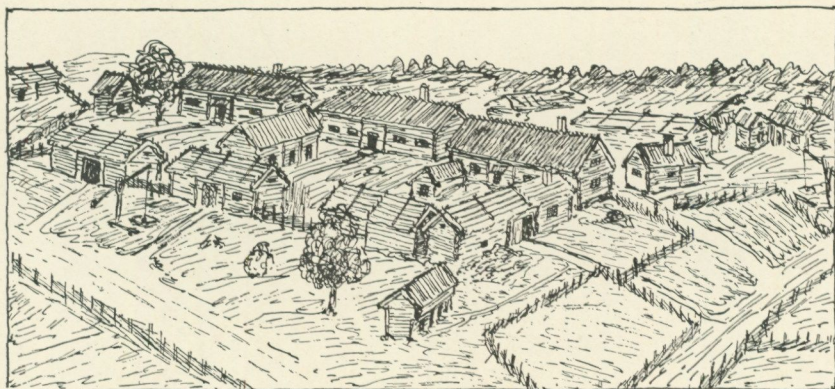

Fig. 2. Västra delen av Skogbo by, Östervåla sn. Före branden år 1813. Rekonstruktion av Manne Eriksson 1924.

Inom den gamla byn lågo alla gårdarna på byns gemensamma tomtområde. De båda här meddelade planerna över ett par mindre Upplandsbyar, Skogbo i Östervåla, fig. 1, och Burunge i Vendel, fig. 3, giva en någorlunda god föreställning om utseendet av en sådan by i äldre tid, likaså den här försökta rekonstruktionen av en del av den förstnämnda byn, fig. 2. Varje gård hade sin *tömt*, som upptogs av dess byggnader och ofta en liten täppa med köksväxter, *åbrödd* och *salvia*. Även *humlegården* hade ofta sin plats å tomten. Gårdarna lågo i rad utefter landsvägen eller en särskild bygata med infart till gårdarna genom *portlider* utefter vägen. Man kom först in på *man-gård* och från denna genom ett nytt portlider in på *fägård* eller *lagårsbackan*. Stundom lågo dock man- och fägård i omvänd ordning. Särskild fägata eller *vallte* fanns ofta, antingen bakom fägården eller mellan man- och fägård (Sämsta i Rasbo, Skogbo).

Någon av bönderna i byn hade genom val för visst antal år att som *byman* omhänderhava *bylådan* (Skuttunge) eller *byskrinet* med byns kartor och skifteshandlingar och sammankalla bönderna till

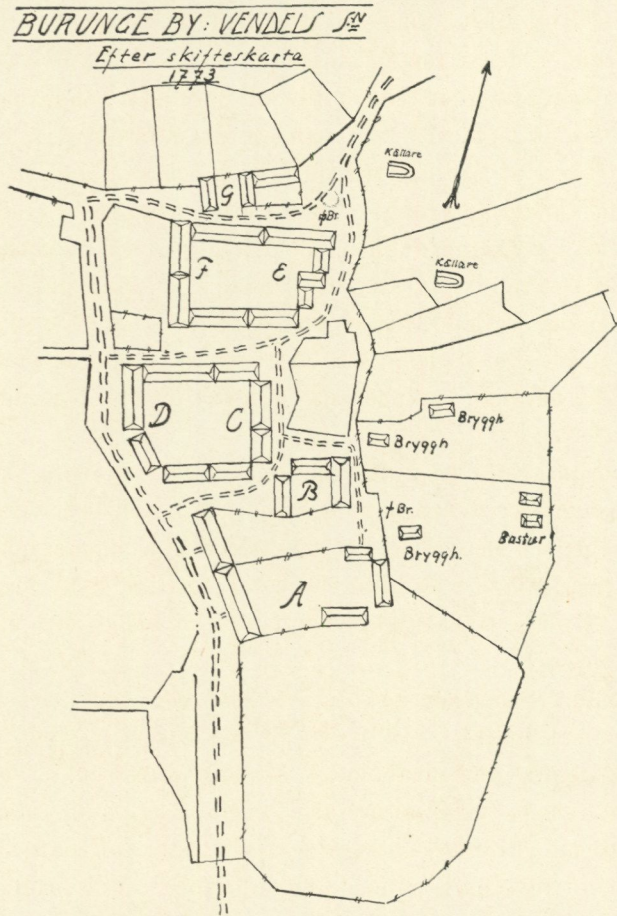

Fig. 3. Burunge by, Vendels sn. Efter skifteskarta 1773. Gårdarna C-D och E-F äro dubbelgårdar, som växt ut ur tidigare enkla, troligen med storfamiljegård som genomgångsled. Byn undergick laga skifte år 1919.

bystämmor en eller ett par gånger varje år för att avgöra gemensamma ärenden. Dessa stämmor voro ofta förenade med supkalas. Utom detta ålåg det byfogden att övervaka, att envar fullgjorde

sina skyldigheter mot byalaget, i synnerhet väghållning och stängsel-skyldighet. Då det var av synnerlig vikt att alla hägnader voro i fullgott skick före den tid man släppte kreaturen i vall på våren, företogs varje år före denna tid en *järsgårssyn*, som också brukade avslutas med ett dryckeslag. I varje fall fick byfogden mer än nog till bästa under dessa förrättningar.

Andra skyldigheter, som fördelades på alla bönderna i tur och ordning, voro fattigvård och hysande av vandrande gesäller. Fattigvården var ofta så ordnad, att de fattiga och gamla fingo sitt underhåll genom att gå rotegång. En by eller flera tillsammans bildade en rote, och varje gård inom denna fick hysa de roten anvisade hjonen ett bestämt antal dagar, olika allt efter gårdens storlek. Denna rotegång kallades att *dygna* och de fattiga, som så drogo från gård till gård, *dyngenjon*. Om de kunde, fingo de själva gå till *arstun* eller närmsta granne, då deras tid hos föregående bonde hade gått.

Den ordningsföljd, i vilken bönderna i byn voro skyldiga att mottaga och hysa vandrare, som kommo till byn och ville *lån hus*, bestämdes genom en *klubba*, ett trästycke med namnen på byns bönder inskurna i en viss ordningsföljd. I somliga byar brukas denna metod än i dag, när tiggare komma till *klubbyn* och vilja stanna över natten.

En annan gemensam skyldighet, som hör med i detta sammanhang, var knekthållet.

Utom denna gemensamhet i skyldigheter och i sysslor, som gemensamt måste utföras av alla gårdarna i byn, fanns även en gemenskap vid firande av högtider och fester. Redan nämnda äro supgillen vid bystämmor och hägnadssyner. Vid bröllop, begravingar och liknande tillfällen bildade byn (eller flera byar, om de voro små) ett *bjudlag* eller *kalaslag*, vars alla medlemmar borde inbjudas. Ungdomen inom dessa områden hade också ofta gemensamma fester, pojkar och flickor för sig eller gemensamt. Ofta anordnades *hopläggningsdanser* ett par gånger om året, och vid helgerna samlades de unga turvis i olika gårdar till *lekstuggur* på kvällarna. I synnerhet var detta vanligt vid jultiden. Andra ut-

tryck för gemenskapen inom byn var seden att de gifta kvinnorna skulle uppvakta varje barnaföderska i byn med *barsölssupan*, vilken varit i bruk på olika håll, samt de gemensamma arbetsaftnarna eller *spättkvällane*, som kvinnorna i byn under höst och vinter brukade anordna turvis i gård efter gård med kaffedrickning och arbete till långt in på natten.

Byn var ett samhälle, där alla på visst sätt kände sig behöva varandra i arbete och högtidsglädje, och där inbördes hjälp lättade svårigheterna, om än grannsämjan ej alltid var den bästa.

Gården.

En bondgård i gammal tid var på ett helt annat sätt än i våra dagar en oberoende och självständig enhet, som i största möjliga utsträckning alstrade vad som behövdes att fylla det egna behovet av kläder och föda. Det var under vanliga förhållanden knappast mera än salt och vissa överflödsvaror man behövde hämta utifrån. Säd till bröd, brännvin och öl, kött och fläsk till eget behov gav den egna gården, och lin från egen odling spanns och vävdes till tyg av eget folk. Dessa likaväl som de hemmavävda ylletygerna syddes till kläder hemma i huset av byskräddaren, som med sina redskap drog från gård till gård ofta i sällskap om ej i sämja med byskomakaren, som gjorde skor av läder, som garvats hemma i gården. Verktyg, kördonningar och redskap snickrades och smiddes av bonden själv, i svårare fall med hjälp av någon mera yrkeskunnig granne. Av gårdens produkter såldes knappast mera än vad som behövdes till skatter och inköp av ett och annat, som gården själv ej kunde frambringa. Blott i trakter, där jordområdet var för litet eller för magert att föda sina odlare, måste man tillgripa hemslöjd eller annat för att fylla behoven. Så var t. ex. förhållandet i Östervåla socken, där stoltillverkning och annat snickeriarbete bedrevs som hantverk till avsalu av nästan varje bonde.

Medelpunkten för gården var dess byggnader på tomtplatsen i byn, där folk och husdjur voro inhysta i det ofta av många längor bestående gårdskomplexet, vanligen anordnat som en eller två fyr-

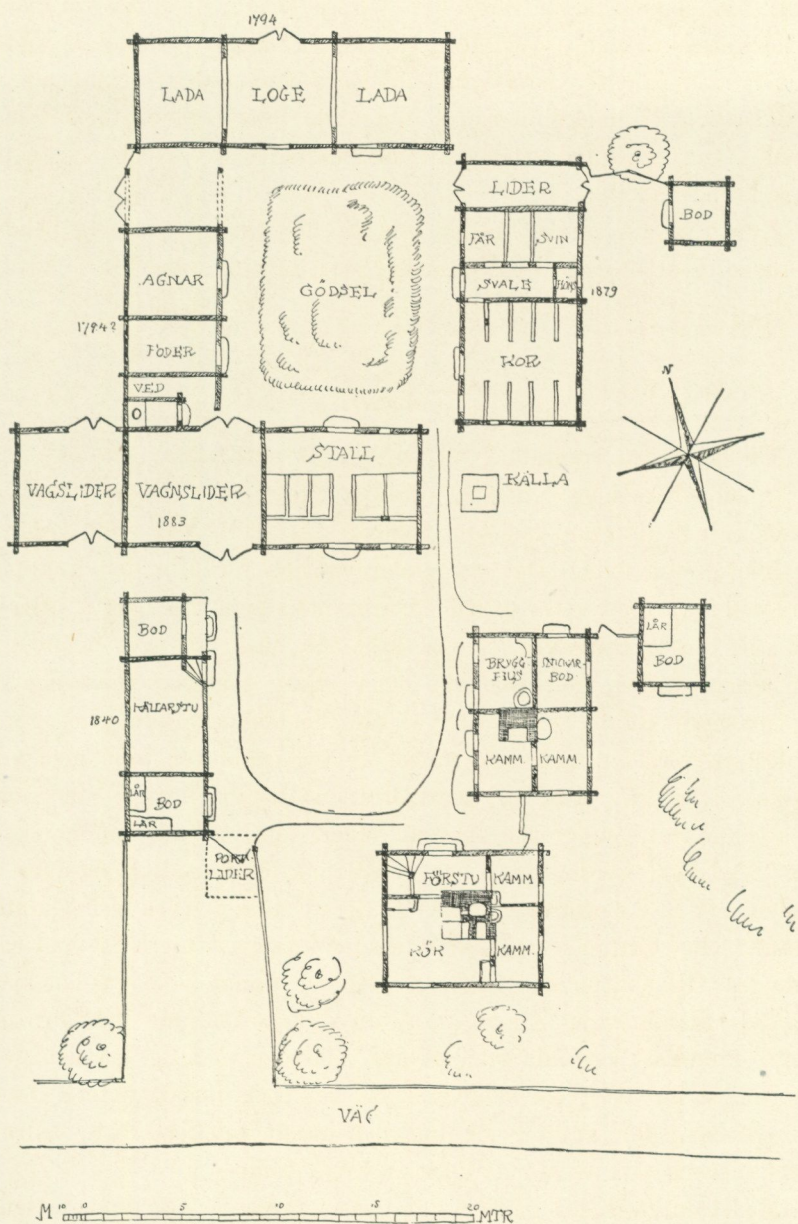

Fig. 4. Gård 1 (Elias Andersson) i Örke by, Skuttunge sn, Bälunge hd. Uppmätt av G. Hedström 1921.

sidigt kringbyggda gårdar. Prov på båda typerna ger rekonstruktionsskissen över Skogbo by, fig. 2. Vanligast i Norra Uppland var gården med man- och fägård skilda genom en stallänga med portli-der, fig. 4.

Den för folket avsedda *mangårn*, som bildade gårdens ena huvud- del, bestod i allmänhet av *stugu* i en eller två våningar, *bryggstu* och bodar för spannmål, mat och kläder samt källare. Därjämte fanns vid stora gårdar ofta en hel del andra hus och utrymmen för olika ändamål. En mellanställning mellan mangård och fägård intog stallet för hästarna. Vanligtvis räknades det till mangården.

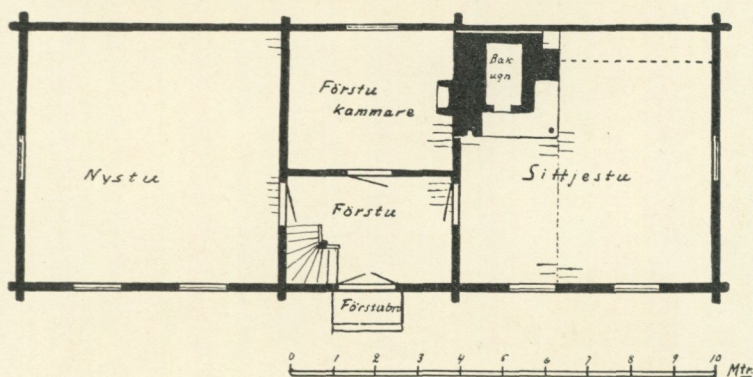

Fig. 5. Plan av parstuga. St. Holvarbo, Östervåla sn. M. Eriksson 1920.

Av mangårdens hus var *stugun* eller *manbyggningen* det vikti- gaste. Så gott som regelbundet var stugan överallt uppförd efter samma grundplan, en parstuga med ingång mitt på ena långsidan och på sidorna om ingången med förstuga och förstukammare *sittjestu* och *nystu* symmetriskt lagda, fig. 5. En sidoform till denna typ är den med stuga, förstuga och kammare i ett hus och *nystu* för sig i ett annat (t. ex. vid Fallet, Aspnäs i Östervåla, *nystun* där daterad 1783 vid ombyggnad), fig. 6 och 7.

Planen, fig. 5, visar en typisk parstuga. *Förstubrön* och ytter- dörren skyddades någon enstaka gång av en enkel *förstukvist*. In- kommen i förstun hade man till höger ingången till *sittjestun*, som var vinterkök och vardagsrum samt sovrum för en stor del av

familjen. Här utfördes också vintertiden alla innesysslor, kvinnornas spånad, stickning och vävning samt männens slöjder i vissa fall.

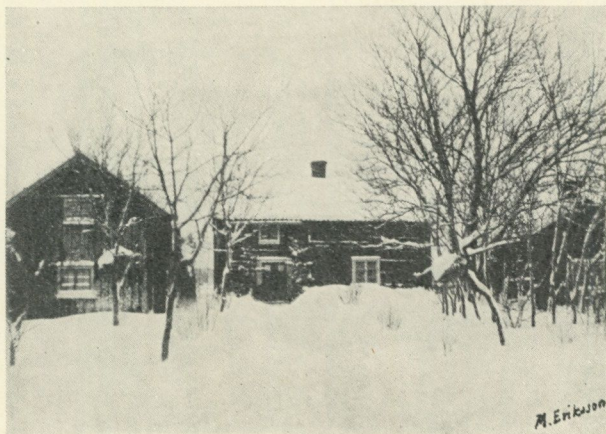

Fig. 6. Mangård. Fallet, Aspås, Östervåla sn.

Fig. 7. Nystu. Fallet, Aspås, Östervåla sn. Dat. 1783. Jfr skissen av vedtaksstrukturen fig. 18.

Planen över möblernas placering i sittjestun, fig. 8, visar den typiska norduppländska stugans möblering. När man genom dörren kom in i stugan hade man till vänster vedupplag och ofta en *huggstabe*

invid den stora öppna *spisen* med *bakugn*, som hade *ungsim* av järn som infattning om *ungshölet* och *äril* av omsorgsfullt fogade tegel. Spisen var åtminstone i förmögnare gårdar belagd med *spishäll* av gjutjärn, som gick ända in till *jällstan* i hörnet. *Spiskåpan* eller *stackmurn* uppbars av ett par kraftiga *bälj järn* och *stackstolpen* vid spisens ytterhörn, och runt omkring den gick en hylla av trä, *stackhullen*, använd som torkplats och förvaringsort för diverse föremål. I gamla stugor voro golvplankorna ofta skarvade mitt för spishörnet,

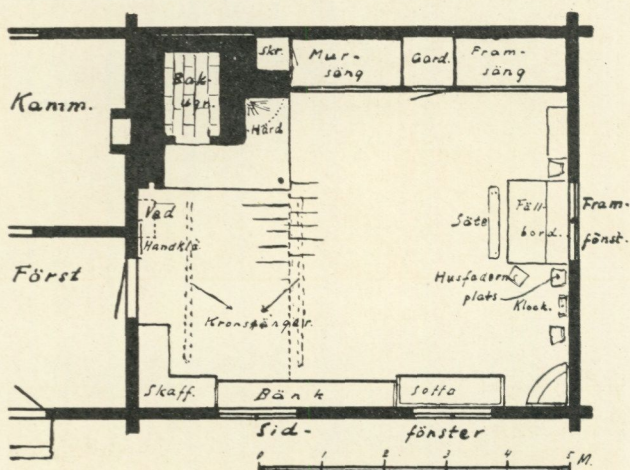

Fig. 8. Möblernas placering i »sittjestun». M. Eriksson 1924.

som skissen visar, och mitt för skarven hängde i taket en *kronstång*; en annan hängde strax innanför dörren. De användes till torkplatser och uppburor ofta en eller ett par bräder, där också föremål kunde läggas till torkning. Till höger om dörren mitt emot spisen fanns ett skåp eller öppna hyllor en s. k. *storhäll*, fig. 9, där utom matvaror gårdens förråd av tenn- och kopparkärl, fat och tallrikar förvarades.

Stugans möblering för övrigt bestod av två sängar vid vänstra långväggen, *mursängen* vid spisen och *framsängen* vid gaveln, ofta inbyggda och försedda med översängar eller *jälla* (*torp*, Ti.), fig. 10. De skildes från rummet genom förhängen (*förlåtan*). Sängarna voro fyllda med halm och över denna breddes ett grovt lakan (*vepa*) och

däröver ytterligare ett av finare vävnad. Överlakan användes ej. Till huvudgärd användes dynor fyllda med *sjödun* (vippor av *Phragmites*) eller *kasdun* (*Eriophorum*) och över dessa kuddar av höns-

Fig. 9. Interiör från »sittjestun» i O. Perssons gård, Skogbo, Östervåla sn.

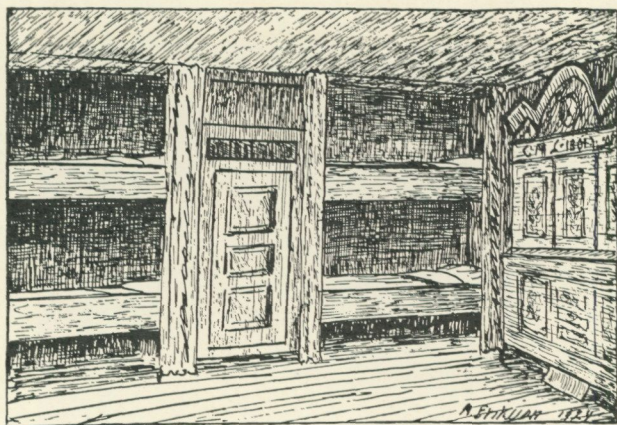

Fig. 10. »Jällsängar». O. Perssons gård, Skogbo, Östervåla sn.

eller gåsdun. Skinnfällar och stoppade täcken breddes över bäddarna. Dessutom hade man täcken vävda av trasor, s. k. *slärv-tättjen*, samt *ryur* för högtidsbruk.

Vid gaveln stod ofta ett skåp invid framsängen och på andra sidan *framfönstret* en moraklocka, båda, liksom kistor och annat husgeråd, grant målade av någon kringvandrande dalkarl. Ibland fanns en *gavelbänk* längs gaveln. Vanligen stod intill fönstret ett stort fällbord, som under vintern användes som matbord. Vid högra sidan av bordet från dörren räknat var *husbonns* plats. Längs högra långväggen med *sifönstren* gick en väggfast bänk eller en pinnsoffa.

Husgeråd och möbler, utom de av dalkarlar målade, voro i allmänhet hållna i djupröd eller grön färg med ornamentlinjer i svart, likaså fönster- och dörrfodringar (*dörgåtan*). På ett och annat håll funnos även väggmålningar, dock egentligen blott i Östervåla och Tierp, där de gästrikiska bondemålarna Hans och Johan Vikström arbetat. Bevarade sådana finnas ännu bl. a. i Skogbo och Bärby byar i Östervåla och i Munga i Tierp.

Utom i detta vinterkök fanns det vanligen eldstad blott i *förstukammarn*, som var möblerad med säng, *dragtjista*, sekretär med snedklaff (*sjeffanér*), där värdehandlingar och annat förvarades, samt en eller annan kista. *Nystun* eller anderstugan saknade i regel eldstad. Den användes som gårdens fest- och gästrum och var vanligen möblerad med fasta bänkar, ett par sängar, ett kraftigt långbord, några kistor och stolar.

Som sovrum för gårdsfolket användes vintertid egentligen blott stuga och förstukammare, om ej andra hus med eldstäder, *slögdstu* eller sådant fanns. På sommaren användes även andra utrymmen i bodar, *tjällarstu* och dylikt.

En mycket viktig byggnad vid mangården, som någon gång låg utanför själva gårdsfyrkanten, var *brygghuse* eller *brykkstun*, alltid brukad som matrum sommartid och sommarkök, dit man *flyttade ut*, så snart det blev någorlunda varmt på våren och stannade kvar i så länge som möjligt om hösten. Brygghuset var ofta en äldre manbyggnad, som degraderats till denna funktion, då den ej längre dugde till vinterbostad. De flesta äldre brygghus bestodo också, liksom äldre backstugor och torp, blott av en liten förstuga med avbalkad kammare och ett rum med eldstad. En och annan gång förekomma

brygghus med havdörrar, övre och nedre delen av dörren kunna öppnas och stängas var för sig (Elias Anderssons gård, Örke, Skuttunge). Till mangården hörde vidare ofta mat- och spannmålsbodas, vedlider o. s. v., vilka dock ofta lågo utanför själva gården, fig. 11.

Mellan mangården och fägården (*lagårsbackan*) låg stallet. Runt kring fägården lågo vidare fähuset (*fägguse*, *fägse* ell. *lagårn*, Ti.) och ladorna samt andra smärre byggnader (t. ex. *angenbo* för agnar, olika slags redskapsbodas, hemlighus o. s. v.). För svin och får fanns vanligen särskilda hus. Ofta låg gödselstaden (*dyngdaln*) mitt på gården.

Fig. 11. Bod. Fallet, Aspånäs, Östervåla sn.

Fähuset var försett med *svale*, där foder o. dyl. förvarades och för övrigt tjänade som ett slags förstuga. Det var lågt till taket och sparsamt upplyst genom ett par ytterst små fönster. Ventilationen skedde genom *gluggar* under taket, som vid kylig väderlek kunde stoppas till med halm eller gamla kläder. Kornas stodo i *båsar*, skilda genom *balkar* och med *pallar* av trä eller stampad jord. Särskilda krubbor funnos vanligen icke, varför stråfoder lades direkt i båsen och s. k. *stöp*, en blandning av agnar och gröpe, gavs i *stöplådor* eller *ämbar*. Båsen voro ordnade utefter långväggarna av huset och i mitten gick en *gånga*. Gödseln *mäckades* ut genom en *mäckglugg* på väggen mot gödselstaden. Ungefär likartad var inred-

ningen i stallet. Där fanns dock alltid *krubbor*, och *spiltorna* hade så gott som undantagslöst pallar av trä.

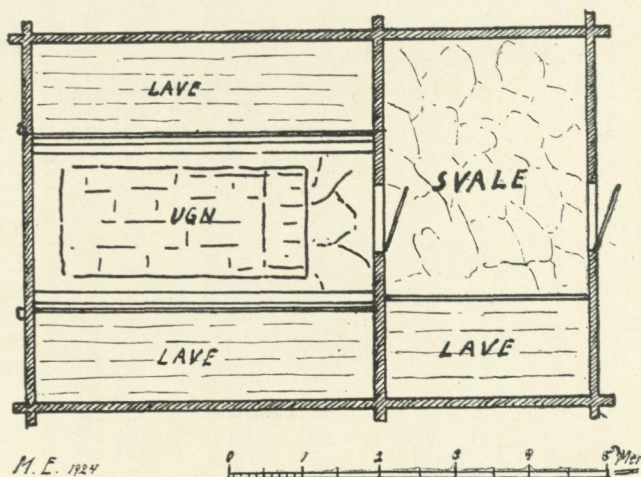

Fig. 12. Plan av bastu. Fallet, Aspnäs, Östervåla sn.
M. Eriksson 1924.

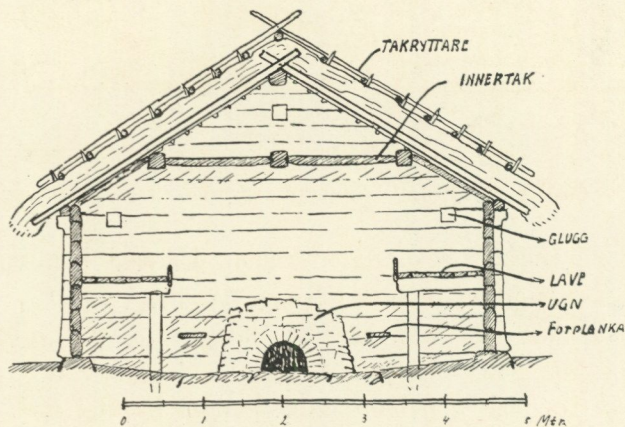

Fig. 13. Sektion av bastu. Fallet, Aspnäs, Östervåla sn.
M. Eriksson 1920.

Ladulängan (*läddun* ell. *läden*, Ti.) bestod av tröskloge (*logkysta*) med tätt sammanfogat golv (*logtilster*) och portar åt båda sidor, så att man kunde köra in. På sidorna om trösklogen och skilda från denna genom timrade balkar (*lebalkane*) voro *legolven*, där den otrös-

kade säden lades in vid bärgningen. Ovanför logen fanns ett slags skulle, *skån* eller *skåne*, där också otröskad säd lades upp till förvaring.

På något avstånd från gården lågo *bastu*, fig. 12, 13, och *smia*, fig. 14, emedan båda voro rätt eldfarliga inrättningar. Bastun var ett rektangulärt hus med ingång från gaveln från en öppen eller sluten svale. Inuti rummet fanns en *ugn* av gråsten och tegel och längs väggarna *lavär* för torkning av malt och lin m. m. Under halmtaket fanns ett innertak av kluvna stockar. Ingen rököppning fanns utan

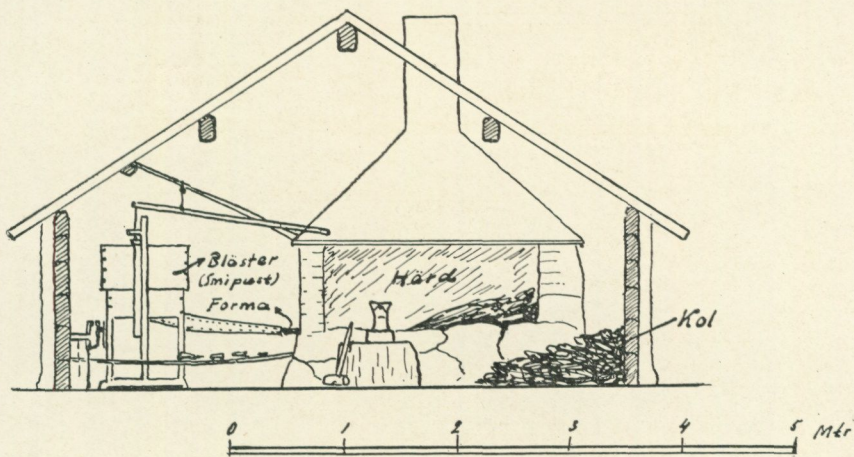

Fig. 14. Sektion av bysmedja. Aspås, Östervåla sn. M. Eriksson 1920.

röken fick vid eldning söka sig ut genom dörren och gluggar å gaveln, som efter eldning täpptes till med trasor.

Smedjan hade också ingång från gaveln och en härd (*hel*), vanligen med rökfång och skorsten. Till *heln* gick ett rör, *forman*, från *smipustn* av trä med *läderbalg*; mitt framför härdens stod *ste* på en kraftig *smistabbe*. Ett kärl med vatten för *heln* och ett annat med fin sand, *vällsann*, för svetsning (*vällning* eller *hätsning*) funnos vanligen också. *Köl* förvarades antingen inne i själva smedjan eller i en särskild tillbyggd kolskrubb.

Till gården hörde vidare, som förut nämnts, en *täppa* för kryddväxter och *humlegård*.

Dessutom funnos ute på ängarna till förvaring av höet av rundvirke uppförda *ängsläddur*, ofta en för varje liten ängslott.

Byggnadsarbeten och byggnadssätt.

Gårdens hus uppfördes alltid av liggande virke. Först sent började man undantagsvis använda *resvärtji*. *Hustimmer* höggs under vintern och våren och fördes till gården på *före*. Där fick det ligga och torka grundligt före användandet samt barkades och skrädades (*lötades*) till en tjocklek av omkring 6 tum.

Grunden till det blivande huset lades sällan med någon större omsorg. Vid husets hörn lades dock större *knutstenär* och sedan väggen blivit färdigbyggd, tätades mellanrummet mellan marken och väggen med stenflisor (*skolades*, Nora) och *rappades* med kalkbruk någon gång, när det gällde boningshus, så att man fick *stenfot*. Första stockvarvet över grunden, *syllen* eller *svillen*, lades av kraftiga stockar, och över denna fogades sedan *stöckvärv* efter stockvarv. På undersidan av stockarna inhöggs en ränna (se fig. 15), som svarade till övre sidan av underliggande stock. Mellanrummet mellan stockarna, *möss-säte*, *diktades* med mossor. Varje nytt varv fogades till föregående med kraftiga tränaglar, *dymlingär*. Knuttimring var

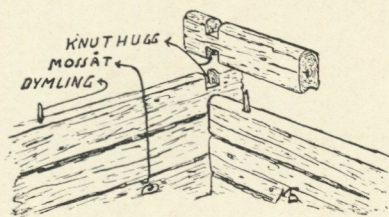

Fig. 15. Knuttimring.

ända till 1880-talet det ensamt förekommande sättet att foga samman stockarna vid husets hörn. Först senare började *laxade* knutar förekomma. På de stockar, som möttes i vinkeln, gjordes urtagningar, *knuthugg*, som passade in i varandra (se fig. 15). *Gavelröstene*, som genomgående hade ringa stupning, uppbyro *lanåsarna* och *kröppåsn* (*kruppåsn*, Ti.), på vilka i sin tur sparrarna, *höggbenur* eller *rägglar* (VI.), vilade. Vanligast voro halmtak och vedtak (färgtak). Senare tillkommo bräder på lock, spån (*spiller*) och tegel som taktäckningsmaterial.

Halmtaken voro i hela nordliga Uppland ned till linjen Bälinge—Gamla Uppsala—Rasbo genomgående av likartad konstruktion, vil-

ken förekommer längs hela Sveriges östkust från norra Uppland ända upp till Tornedalen (Vojakkala, Nedertorneå nordligaste kända) och starkt avviker från den i södra Uppland och den övriga delen av Sverige söder därom förekommande.¹ Konstruktionen framgår av fig. 16, 17. Över sparrarna ligger ett glest varv av runda *takstänger*, fasthållna vid dessa, genom inborrade träpluggar så att de ej kunna glida ned. Över dessa lägges halmen, som kvarhålls vid detta underlag av ytterligare ett varv med husets längdriktning parallella stänger, vilka hållas i sitt läge av längre pinnar, fastsatta i *högbenone*, och från takåsen nedhängande, upptill sammanknäppta stänger, s. k. *takryttäre*.

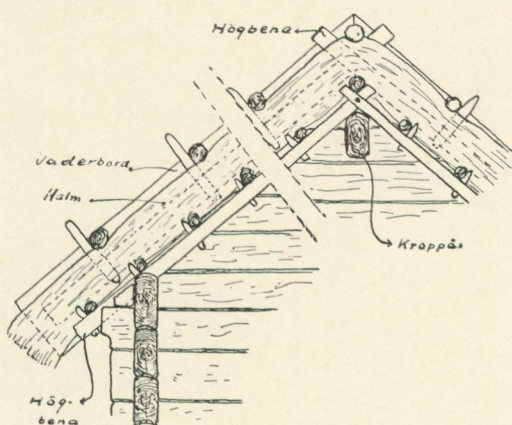

Fig. 16. Norduppländsk halmtakskonstruktion. M. Eriksson 1921.

Vedtak ha blott i några undantagsfall bevarats till våra dagar. På några håll finnas de kvar, men takveden ovanpå nävern har ersatts med tegel (Fallet och St. Holvarbo i Östervåla, se fig. 18). Av skissen framgår att taket bestod av ett varv bräder, *trul* eller *läkter* (VI.), och över dessa ett tjockt lager av *näver*. Detta lager kvarhölls av ett varv rund eller kluven ved, över takåsen sammanknäppt med träpluggar och nedtill vilande mot en längsgående bjälke, *taktättjan*, som var fästad med träpluggar eller krokar vid särskilda hållare uppifrån takåsen. Torvtaken hade i stället

¹ Jfr Sigurd Erixon, Svensk byggnadskultur och dess geografi i Ymer 1922.

Fig. 17. Fägårdsinteriör från Elias Anderssons gård i Örke by, Skuttunge sn, Bälinge hd. O. Paulin foto 1921.

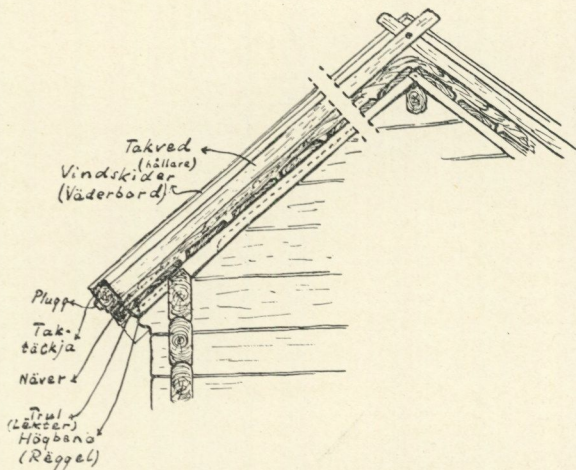

Fig. 18. Konstruktion av vedtak. (Nu endast hållarna kvar, ovanpå dessa tegel på läkt.) Fallet och Holvarbo, Östervåla sn. M. Eriksson 1924.

för takveden ett lager av torv över nävern men voro för övrigt lika konstruerade.

Golven i rummen bestodo oftast av handtäljda kraftiga *tiljur*, vilande på bjälkar, *vasar*; innertaket uppbars av i rummet synliga *åsar*. Fönsterna voro små med infattningar, *blyn*, av bly eller trä, oftast omålade men ibland i röd eller grön färg. Under senare tid, då man började måla ytterväggarna med rödfärg, brukade man också måla fönsterfodringarna vita. Inåt rummen voro väggarna antingen rappade och vitkalkade eller också visade de rena timmerytan. Kalkrappningen målades en och annan gång med enkla ornament. Om väggmålningar på väv se sid. 78; tapeter började också komma i bruk mot mitten av 1800-talet.

II. KLÄDEDRÄKT.

Inom socknarna i norra Uppland så väl som annorstädes i landet funnos säkerligen överallt sockendräkter, mer eller mindre olika till snitt och färgsammansättning. Mansdräkten tyckes inom detta område varit tämligen lika överallt, kvinnodräkten något mera växlande. Egendomligt nog tyckes mansdräkten hållit sig i bruk längre än kvinnodräkten, som även de äldsta personerna i socknarna veta mycket litet om. Inom Östervåla, som förf. bäst kunnat undersöka i detta fall, bars enligt uppgifter mansdräkt av den typ, som här nedan skall beskrivas, ända in på 1860-talet av en och annan. Följande beskrivning och den därpå grundade skiss, som bifogas i fig. 19, är byggd på meddelanden från äldre personer i nämnda socken. Äldsta meddelare, f. torparen Erik (*Järk*) Jonsson från Annelund, var född år 1833, och hans hustru, som givit viktiga meddelanden om kvinnodräkten, år 1839. Strängt taget gäller denna beskrivning därför endast för nämnda socken, men vissa delar äga säkerligen även tillämpning på angränsande trakter inom området.

Den manliga dräkten, *kärklädene*, bestod av knäbyxor (vanl. sing. *byksa*) av gult *sämskskinn* och mässingsknappar för *hängslur* upptill. Byxorna voro alltid s. k. *luckbyxor* utan *julp*. Till vardagsbruk hade man även byxor av vadmal (*valman*) Vidare hade

man röda *strumpbann* med stora *tufsär*, där *byxbenen* slutade vid *strumpannsta*, som uppehöllo de vita *strumpone*. På fötterna hade man låga *bäckesömsskor* med stort mässingsspänne över vristen. Över den vita skjortan bars en kort väst, *lystyttjy*, antingen enfärgat svart eller blå, så till högtidsdräkten, eller av randigt tyg. Inomhus

Fig 19. Kyrkdräkter från Östervåla sn. M. Eriksson 1924.

gick man ofta i skjortärmarna, men till dräkten hörde en kort jacka, *väst*, som nådde till strax nedom midjan och hade *ärmar*, som vid handlederna visade ett stycke av skjortans ärmlinningar, *kvalane*. Dessutom förekom någon gång, särskilt i senare tid, en och annan som bar *långgröck*, ett slags bonjour. Kring halsen hade man en mjuk, vanligen vit krage, *natkappa*.

Vintertid bar man dessutom över denna dräkt en *barskinnspäls* med stora mässingsknappar, vilken räckte ned till knäveckan. Utanpå strumporna bars ett slags damasker, *snösockur*, av vadmal, som sammanhäftades vid sidorna och voro försedda med en *hälla* under hålfoten, *svången*. Som huvudbonad användes en röd stickad yllemössa (*ullmyssa*) med tofs. Till kyrkdräkten och vid högtidligare tillfällen användes en hög svart *störmhatt*.

Under arbete bar man vidare som skydd för dräkten ett *bärmskinn* eller *förskinn* och vid arbeten i skog och mark *näverskor* på fötterna.

Kvinnodräkten, *kvinnfolksklädene*, bestod av en *tjol*, som till kyrkdräkt bestod av enfärgat blått eller svart ylle, för övrigt ibland också av randigt tyg i mörka färger. Kjolen var fastsydd vid ett livstykke, av samma material som den, antingen med långa ärmor eller blott bestående av breda hängslen, som lämnade linntygsärmarna fria (*lystykstjol*). Linntyget, *särken*, bestod av *neandel* eller *bal* av grövre linne och *övdil* och *ärmär* av fint linne, då dessa lämnades fria av livstycket. Så gick man vanligen inomhus, men även till kyrkan gick man stundom med bara linntygsärmor, t. ex. på Kristi-himmelsfärdsdag (se fig. 19). Över skuldrorna bars en färgrik *härssduk*, över bröstet sammanhållen med en stor *härssduksnål*. Till dräkten hörde vidare ett *förklä* i ljusare blå eller grönaktig färg (även andra färger förekommo), med ränder i rött, gult, blått och grönt nedtill. Utom dessa *tvärranduga* förklän förekommo också *ensranduga*. På fötterna becksömsskor med mässingsspännen som männens; strumporna voro vita eller gråa. Huvudbonaden bestod av en liten styv, kupig *myssa* av enfärgat eller blommigt siden (förf. har sett svarta, lilafärgade och med blommor på svart botten), vilken fästes över *hårkörjin*, och en veckad linneduk, ofta prydd med spetsar (*styttjy*), som sattes över pannan. I vardagslag bars i stället en *näsduk* med knut under hakan, vilken kunde skjutas långt fram över ansiktet (*solhilka*). Sommartid hade man till vardagsbruk kjol med livstykke av *lärt* i stället för av ylle. Då man gick till kyrkan bars vanligen psalmboken insvept i en *hannäsduk* och denna i sin tur i en *slängsjal*, som bars under armen.

Vid kylig väderlek bars över dräkten en kort *köffa* av mörkt ylletyg och om vintern en barskinnspäls, som var längre än männens och veckad baktill. När man gick eller arbetade i det fria kunde *störten* vikas bakåt och fästas med knappar på ryggen, så att de ej skulle hindra vid gåendet.

Till vinterdräkten hörde vidare både för män och kvinnor *vantär* av ylle, vanligen s. k. *pössvantär* med tumme, *tymling*, ofta med ränder i rött. Ett slags särskilt tjocka flätade och sammansydda vantar kallades *sömvantär*. Dessutom användes *balghanskär* av skinn. Kring handlederna hade man lösa stickade *ärmuddär* ofta av röd färg. Till skorna hade man också tjocka stickade sulor med hylsa för tårna, *skotelångär*.

III. ARBETSÅRET.

Bondens liv har i alla tider varit ordnat efter årstidernas växling och solens gång. Livet går sin gång som ett urverk, och ett slags arbete avlöser ett annat i regelbunden följd. Vårbruk och sådd, trädesbruk, hö- och sädesskörd med följande höstbruk av jorden upptogo den ljusa delen av året; tröskning, slöjd och skogsarbeten för männen och spånad, vävning och annan husslöjd för kvinnorna upptogo vintertiden.

Arbetsfördelningen mellan män och kvinnor var noga genomförd. Somliga arbeten voro visserligen gemensamma, men andra hörde uteslutande till endera könets arbetsområde och ansågos vanhedrande eller rent av farliga för det andra. Kvinnorna fingo ej gärna syssla med hästar, skjutvapen och mannens slöjdredskap, och mannen ansågs förlora sin »makt», om han befattade sig med *kvinnfolkssyslur* som t. ex. bakning och spånad, och i varje fall ansågs det mycket opassande.

Kvinnornas viktigaste arbetsområde utom matlagning och inne-sysslor var skötseln av gårdens kreatur i fähuset under vintern och vid fäboden om sommaren. Männen skötte jorden och bärgade grödan, skaffade bränsle och virke under vintern och slöjdade redskap och bohagsting.

I denna uppsats komma först de arbeten att behandlas, som regelbundet återkomma året om med mindre växlingar, och sedan de, som följa årets växlingar.

Dagordning.

Bondens arbetsdag rättade sig mer än andras efter solens gång. Den var kort vid midvinter men desto längre vid midsommartiden. I äldre tid steg man vanligen upp i femtiden på morgonen, och under sommaren, i synnerhet under *anntidn* vid slätter och skörd, steg man upp ytterligare någon timme tidigare. Då man stigit upp, tog man sig *jän betta* mat, innan man gick till arbetet på skilda håll. Vid sju- eller åttatiden åt man sedan *mörnmål* eller *frukust*. Klockan tolv var man färdig att äta *midda* och vid femtiden ett lättare mellanmål som *aftonval*. När dagsarbetet var slut och det var *kvälldaks*, vid sjutiden på vintern och mellan åtta och nio på sommaren, åt man sedan *kvällsval*. Strax efter kvällsmålet gick man till sängs, utom under slättertiden, då man ibland kunde gå ut och arbeta på nytt till fram emot midnatt, innan det blev *sängdaks*. Detta hörde dock till undantagen.

Under sommaren utfördes det mesta arbetet utomhus, men på vintern var stugan den plats, där så gott som allt arbete efter mörkrets inbrott förrättades både av män och kvinnor. Vid skenet från brasan i den stora öppna spisen sysslade männen med träslöjd och reparation av seldon och annat, som gått sönder, och kvinnorna spunno, vävde och stickade på vantar och strumpor, under det någon av de gamla, som såg dåligt och inte orkade så mycket, satt och berättade *skröck* och historier (*fabblar*) från gången tid.

Kost.

Även kostens sammansättning växlade efter årstiderna. Utom brö och *julpären* utgjorde *sill* och *strömming* stående rätter på bondens bord, liksom även *vattgröt* (kokt av råg- eller kornmjöl) med *mjolk*, vilken ständigt förekom till kvällsmålet, och olika slags väl-ling (*slätvälling* av mjölk och vetemjöl, *vattvälling* av korn- eller rågmjöl, som blott äts av de allra fattigaste, *hällgrynsvälling* av

mjölk och hela korngryn). Rätt ofta förekom även *pannkaku* (ibland av ärtmjöl) och tunn *glöpannkaku*. Till pannkaka åt man alltid *bärmos* av lingon, sötad med *sirap*. Andra rätt ofta förekommande rätter voro *ärtgröt*, kokt av ärtmjöl, som äts med fläsk, stuvade ärter och *ärtsöppa* samt *klymp* med fläsktärningar i mjölksås, *dricksupan*, *ölost* och *bättvälling* (tisdagssoppa).

Under sommaren tillkom färska ärter och bondbönor i form av stuvning eller soppor (*bönvälling*) samt någon gång soppor av frukt eller bär. Soppa av äpplen med russin och sviskon, *vattsöppa*, förekom som kalasmat.

Kött förekom under sommaren icke ofta, med undantag av torkat färskött och *spittjefläsk*. Med hösten och slaktetiden kom däremot köttmat oftare på bordet, både färsk och saltad, likaså korv, *stång*- eller *hackkörv* av kokade gryn och kött, *råkörv* och *ispenkörv* av fläsk samt *blokörv* eller *svettkorv* (Ti.) och *blöpalt*. *Rebbenspäll* ansågs som en läckerhet, likaså *sjinka*, som blott förekom vid julen. Också *kalvsylta* och *prässylta* förekommo nästan blott vid helgerna. Annan mat, som var knuten till vissa tider på året var *lutfish* och *kål* vid jul och *ägg* vid påsk och första maj (Valborgsmässa).

Mjukt bröd bakades vanligen någon gång varje vecka. Mest användes hårt (*skärtt*) bröd. Vår och höst hade man storbak under flera dagar, så att brödet räckte månader framåt. Likaså vid julen, då man utom *julbrö* även bakade hårt bröd. Vid bakningen blandades mjölet med *degspa*, och jäst tillsattes och *dejin* fick jäsa en stund, varefter man *gjorde opp* den, d. v. s. ältade den ett slag på *bakbole*; sedan fick den jäsa ytterligare någon timme, innan brödet *bakades ut* till kakor. *Ämnene*, som de avskurna degstyckena kallades *kavlades ut* med *brökavel*, och *kakun* skars till med *brömått*, hål urtogs och brödet *pickades* med *pick* eller *krusades* med *kruskavel*. Därefter fick det åter jäsa, tills det gräddades. Det färdiga brödet sattes därpå att torka på *spätt*.

Till bakningen användes för grovt bröd vanligen en blandning av råg- och kornmjöl. Andra brödsorter voro *vetbrö* och de till jularna bakade *vorttbrö* med vört som *degspad* och *tjärnmjölksbrö* med kärnmjöl. Ett särskilt slags bröd var även det s. k. *rökkabrö*

av rågmjöl, som bakades till julen och av vilket en kaka hela helgen skulle ligga på bordet utan att någon fick äta av den och som sedan gavs åt hästarna på våren, innan vårbruket började.

Husdjurens skötsel.

Skötseln av hästarna ålåg alltid männen, och detta arbete var lika då som nu, med *rykning* och *stillning*, renhållning och skoning samt vallgång i hagarna på sommaren, då hästarna ej användes till arbete.

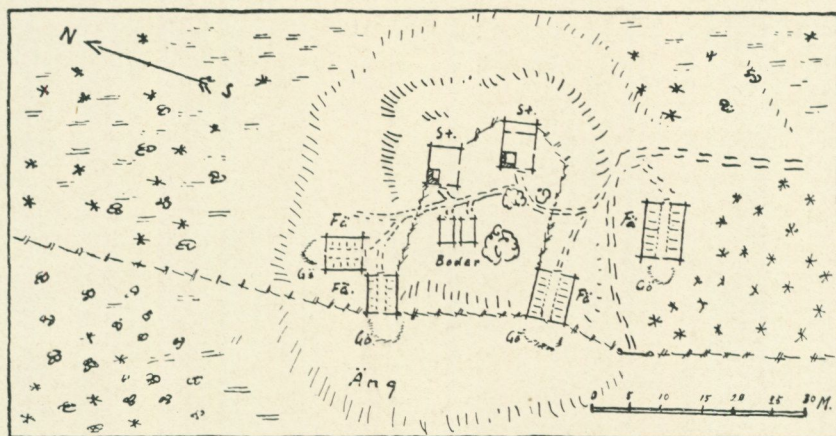

Fig. 20. Fäbod vid Krogen, Östervåla sn. (För Hindersbo, Smedsbo o. Laggårbo.) Uppmätt 1924 av M Eriksson.

På kvinnornas lott föll däremot i stort sett skötseln av *fäkretjin* och den i samband därmed stående mjölkberedningen. Detta arbete gick sin gång ungefär lika året runt, blott med de ändringar, som voro en följd av flyttningen till fäbodarna i de socknar, som hade sådana. Tidigare ha säkerligen *fäboär* funnits över hela området, men längst ha de hållit sig i Tolfta, Tierps och Östervåla socknar, där sådana ända in i våra dagar varit i bruk. De flesta av dessa voro utfäbodar i skogarna, ofta miltal borta från bygden. De voro vanligen gemensamma för en hel by och lågo ofta invid en *myr* eller slätteräng. (Jfr kartskissen fig. 20.) Själva vallen låg i de flesta fall på en kulle, vilken bildade den ofta inhägnade *vallen*, på vilken

byggnaderna lågo. Fåhusen lågo ofta i rad och voro uppförda av rundvirke med tak av halm eller ved. Fåbodstugorna med bodar till förvaring av ost och mjölk lågo vanligen i en särskild inhägnad för sig och ibland gemensamma för ett par gårdar vardera. Ofta voro de ryggåstugor med ingång från gaveln och spis i hörnet till vänster om dörren. Möbleringen bestod av en eller ett par väggfasta sängar, ett bord och några pallar (*säten*), utanför dörren en diskbänk, ofta blott en flat sten. Bodarna voro små fyrsidiga rum med ingång från gaveln och hyllor kring väggarna.

Så fort det började bli bete i skogarna på våren, vanligen i slutet av maj, gjorde man sig färdig att *boföra*. Efter vederbörliga ceremonier med koskälla och annat till kornas trygghet mot onda makter i skogarna, och sedan man några dagar låtit dem gå i vall hemma för att *sämj-ihop* de ofta vilda och *brångstyruga* djuren, drog man upp till vallarna och där stannade man sedan till inemet Mikaelitiden (*micksmäss*), då djuren togos hem till gården igen för att beta på ängarna så länge väderleken tillät det.

Vägarna till fåbodvallarna över kärr och myrar voro i synnerhet på våren ofta så oländiga, att man ej kunde köra dit utan fick *klövja* de saker, som behövde föras dit upp. Med korna följde de vallerskor, som skulle sköta djuren under sommaren. Ibland lejde bönderna särskilda sådana, som stannade vid fåboden hela sommaren, men oftare hände det att de vanliga tjänsteflickorna eller döttrarna i gården fingo vara *vallkullur* turvis omkring fjorton dagar varje gång. Under slåttern på skogsängarna bodde även andra av gårdarnas folk uppe vid vallarna.

Arbetet vid vallen bestod i skötseln av kreaturen och beredning av smör, ost och mesost av den mjölk man fick. I tur och ordning brukade några av vallkullorna följa sina egna och någon annans kor i vall en dag och de andra stanna hemma för att sköta om mjölken från föregående dag, då de själva varit i vall.

I god tid på morgnarna fick man stiga upp och *rusta* korna, varefter mjölken *silades åpp* i bunkar (*fat*) för att stå till följande dag, så att grädden fick flyta upp. Sedan man diskat *mjölkbyttur* och stävor (*mjölkbunkär*), fig. 21, 22, och ätit litet, *klavade* man ut

korna, som följdes av de flickor, som skulle gå vall för dagen. Vallkullorna voro utrustade med en tygpåse vid vardera höften. I den ena förvarades *massättjin* för dagen och stickstrumpa eller annat handarbete, i den andra, *sletjitaskan* eller *sletjispruskan* (Hb), fanns *sletji*, en blandning av salt och vetekli, som flickorna använde för att locka korna med sig. Dagarna i ända, så fort tillfälle gavs, arbetades flitigt med strumpstickorna, ty det ansågs nästan som en skyldighet att varje dag man var i vall sticka *säcksticklängden* på sin strumpa, innan man drev korna tillbaka till vallen på kvällen

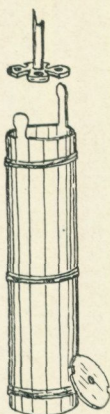

Fig. 23. Stavkärna.

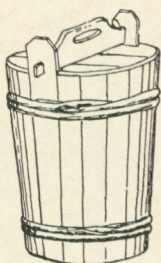

Fig. 21. Mjölkytta.

Fig. 22. Mjölkbunk (stäva).

Fig. 24. Smörbytta.

och *band in* dem igen. Sedan man på nytt mjölkat var dagsarbetet slut, och man fick äta och gå till vila.

Hemma vid vallen började arbetet med mjölkberedningen sedan korna drivits i vall. Först skummades mjölken från föregående dag, vilket skedde genom att sätta en *visp* av björkris vid mjölkbunkens rand och *ränna ner* mjölken i en bytta, så att grädden stannade kvar i bunken. Så snart man fått tillräckligt mycket *grädda*, *tjörnade* man den i *stvtjärna*, fig. 23. Det färdiga smöret togs upp ur kärnmjölken, sköljdes med friskt vatten och *brukades* med *smörslöv* i *smörtrög* samt saltades och packades ner i *smörbyttur*, fig. 24.

Skummad och oskummad mjölk blandades samman och *jumdes* för osttillverkningen. *Löpsvatten* tillsattes, och då mjölken *stanat*,

togs ostmassan upp ur *vasslan* med händerna. Med handen hoppressad ostmassa kallades *ostmus*. Denna pressades ned i *ostkar*, fig. 25 a, b, ur vilka de färdiga ostarna togs följande dag och lades till torkning i bodarna, ofta på särskilda *oststegur*, fig. 26.

Vasslen kokades samman till tjockflytande konsistens, *ystning*, som spardes samman några dagar, så att man fick en gryta full. Då skred man till *missostkokning* (*missmörskokning*), vanligen vid slutet av veckorna, på fredagar eller lördagar. Den färdigkokta

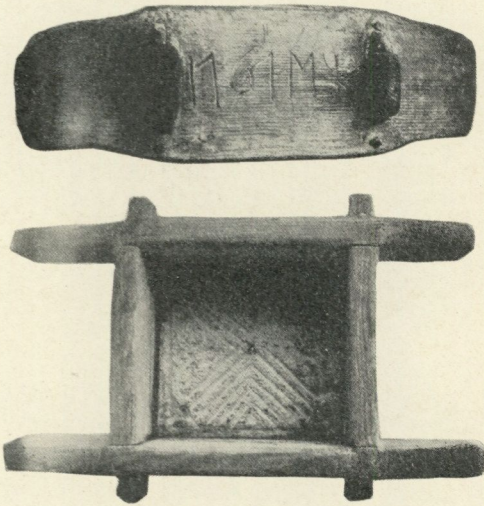

Fig. 25, a, b. Ostkar, dat. 1767. Fallet, Östervåla sn.

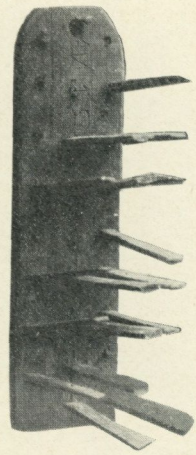

Fig. 26. »Oststega», dat. 1753. Fallet, Östervåla sn.

tjocka grötliknande massan, *missmöre*, ställdes sedan att svalna under omröring då och då för att hindra den att kristallisera på ytan och bli *sandug*. Då den svalnat fullständigt, östes den upp i ostkar.

Ofta hände det att ungdom nerifrån bygden drog upp till fäbodarna på lördagskvällarna för att fira *missmörskväll* och äta *pripp*, som den svalnade mesostmassan kallades, besök, som ofta voro förenade med frierier.

Skogsbyarna hade i vanliga fall inga fäboddar utan drevo sina djur i vall direkt på skogen. Likväl hade en och annan gård ett

slags hemfäboddar eller sommarfähus i närheten av någon äng eller vret i gårdens närhet (*bolannsvreten*, Rävsvad, Österv.). Mjölkbereidningen tillgick ungefär lika hemma vid gården som vid fäboden, men då under vintern de flesta korna stodo *i sin*, fick man ofta ej mera mjölk än vad som förbrukades direkt utan ostberedning. Under somrarna hade man för övrigt också vanligen någon ko hemma vid gården för att få mjölk till dagligt bruk i huset.

Getter togos ofta med till fäbodarna, men fåren fingo däremot stanna hemma vid gården. De klipptes höst och vår. Den ull man fick vid vårklippningen kallades *lya*. Svinen fingo också gå ute under sommaren. För att de ej skulle *rota* för mycket och förstöra dikena på trädesvretarna, måste man *ringa* dem, innan man fick släppa ut dem på våren. För att de skulle hålla sig någorlunda rena inomhus, gav man dem rikligt med *ströj* eller *bussu* i *tjättane*. De få höns man höll sig med hade sin sittstång, *vaglan*, under taket i fähuset. Gäss höll man sig också mera sällan med, dock mera på slättbygden än i de skogrika trakterna, där rävarna huserade värre.

Vårarbeten i skog och mark.

Bondens arbetsår tar sin naturliga början, då dagarna börja förlängas efter nyår. Då skall virke huggas till byggnader och redskap. Sådant virke skall jämte ved forslas hem till gården, och redskap skola slöjdas under tiden, tills de behövas vid vårens ankomst. Dessutom fingo de bönder och torpare, som kolade åt bruken i närheten, köra fram sina kol till hyttor och smedjor samt köra in ved till nya milor, medan föret låg på. Ved till kolningen höggs ofta på hösten under den tid kolningen pågick. Den kapades i längder om tre meter och lades upp i högar, tills man körde fram dem till kolbotten.

Byggnads- och sågtimmer släpades genast efter fällningen hem till gården, och ofta fördes sedan sågtimret vidare till något av bruken, där vattensåg fanns. Till bränsle användes lövved och torr gran och tall (*stanntöra träen*). *Veklabbane* släpades också till gården, och när sedan föret tog slut och körslorna måste inställas, bör-

jade man i stället med arbetet på *vebackan*. *Långvöddn* kapades där i lagom långa bitar, *trömm*, som man klöv till *spisvödd*. Till *bakvödd* användes självtorr gran, som klövs i *fyrklyft*. Den huggna veden lades upp i *kastär* med *körsjistur* vid ändarna.

Stängselvirke, *stängfång*, höggs också under senvåren. Till *stör* användes en- eller granbuskar, som barkades och *vässtes* i grovändan för att lättare gå ned i jorden. Till gärdsel, *jässel*, användes unga granar, som barkades och klövos sönder. Smalare sådana användes okluvna som *stänger* dels till hägnadsvirke, dels för skylning vid skörden.

Då tjälen gått ur marken fick man börja se om hägnaderna för att få dem i stånd till gärdsgårdssynen, innan kreaturen fingo släppas på bete. Bristfälligheter reparerades och nya gärdsgårdar uppfördes. Först *störade* man, och mellan de parvis ställda störrarna lades gärdset varv efter varv. Störrarna sammanbundos med *viur* av svedda grankvistar, *baddviur*, eller om de voro ringformiga, *hånk*. Till mera provisoriska hägnader använde man vidjor av blankvide.

Stängsel av enklare slag voro *langning* (*stångfall*, Ti.) och *hag*, den primitivaste formen för stängsel, bestående av fällda okvistade träd, sammanhållna genom korsvis ställda störrar och på dem lagda stänger. Se fig. 27.

Där en hägnad korsade en väg, lämnades antingen en öppning, *ledd*, som stängdes genom *ledd*, *sjysslan* eller *grinn*, eller också fanns en stätta att kliva över på, *klyvstetu*. Jfr fig. 27.

Stängselarbetet övervakades genom den förut omnämnda gärdsgårdssynen, och det ansågs nästan som en förbrytelse mot bysamfundet, om någon av grannarna ej skötte sina hägnader ordentligt, utan hans djur kommo in på grannarnas mark och gjorde ohägn.

Vårbruket.

När veden var huggen och alla hägnader i gott stånd, var det vanligen så långt lidet, att jorden *redde sig*, och vårbruket kunde börja på allvar.

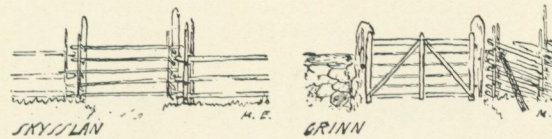
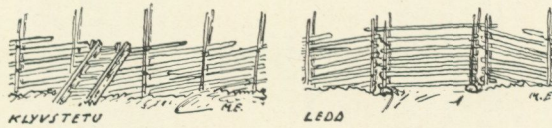
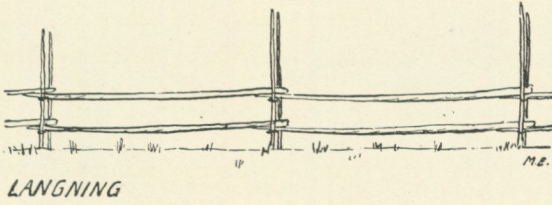
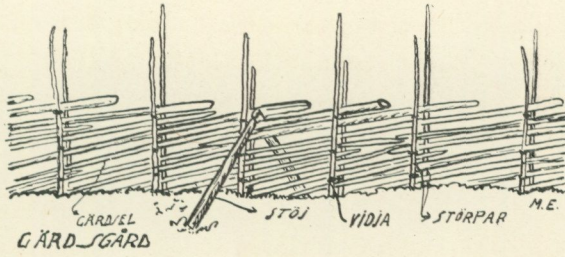

Fig. 27. Gärdesgårdar och stängsel av olika typer.

Vid brukningen av jorden tillämpades treskiftesbruk, delvis något modifierat genom att man någon gång kunde bryta den regelbundna följderna och ha några års vall också på åkerjord. Detta var likväl sällsynt. Hela åkerarealen var alltså indelad i tre lotter, av vilka en varje år låg i *tråde*, en besåddes med höstsäd och korn och den tredje med havre och korn (vanligen ett slags sexradskorn med mycket korta ax, *knubbkorn*), som bäst ansågs kunna växa *tvisäda* med någorlunda avkastning. Det var sålunda vanligen blott en tredjedel av gårdens *vretär* och *jälen*, som brukades på våren.

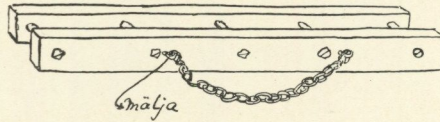

Fig. 28. Sladd.

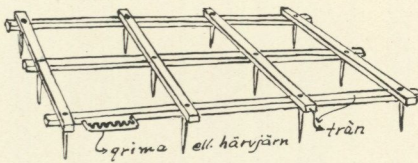

Fig. 29. »Åkerhärva».

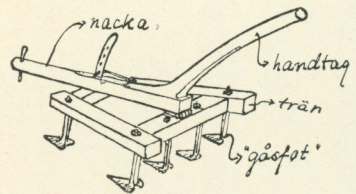

Fig. 30. »Gåspinnehärva».

Först jämnades de på hösten plöjda åkrarna med *sladd*, fig. 28, ett par kraftiga stockar, sammanfogade med pinnar. För att den skulle verka bättre, åkte antingen körsvennen på den eller också belastades den med stenar. Man använde vanligen *skaklär* eller *buköck*, fig. 31—34, att spänna hästarna för redskapen med, när man *tjörde åkern*. Efter *sladdningen* *härvades* åkern med *åkerhärva*, fig. 29, eller *gåspinnhärva* (*klöjshärva*, Ti.), fig. 30. Därvid *snäddades* åkern ett par *vändur* för att få bättre *mull*. Sedan man *ferat* med krok, d. v. s. dragit upp linjer över åkern, så att man kunde se hur man skulle gå, då man besådde åkern och gick sin *feru* med *såsjäppan*. Man sådde vanligen med båda händerna. Den färdigsådda åkern kördes på nytt med *härva* för att *härva ner* säden och *vältades* med *vält*, fig. 35. Ibland *tjörde* man *ner* säden med *årder*, fig. 36, och

slåthärvade efter några dagar, innan man vältade. Före vältningen brukade man även skotta upp den jord, som fallit för långt ned

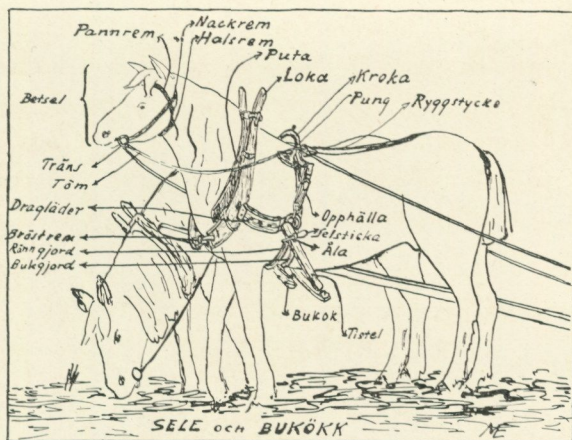

Fig. 31. Sele och »buköck».

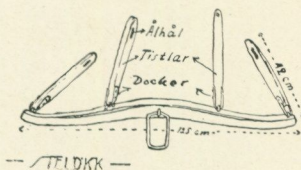

Fig. 32. »Stelöck».

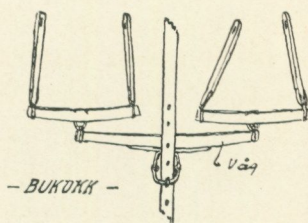

Fig. 33. »Buköck».

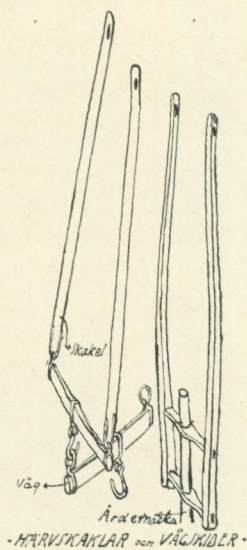

Fig. 34. »Härvskaklar och vågskider».

mot åkerrenen, bräcken eller bricken (Ti.), vilket kallades att skotta bräckär (brickär).

På en mindre del av trädan brukade man så ärter (ärtilann, ärttjya). Med ärtsådden och sättning av bondbönor och julpären var vårbruket avslutat. Samtidigt med vårarbetena på åkern verkställdes också risning av humlegårdarna och uppsättandet av humlestörarna.

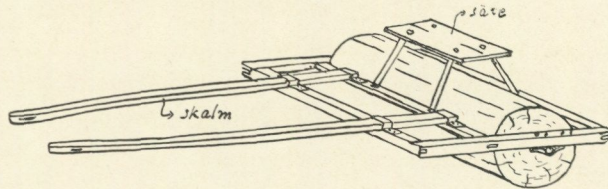

Fig. 35. Vält.

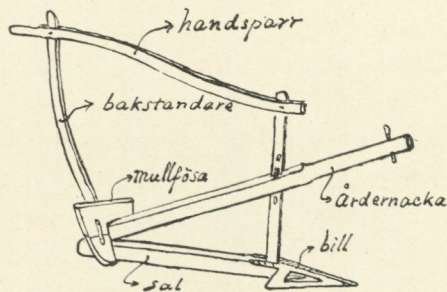

Fig. 36. Ärder.

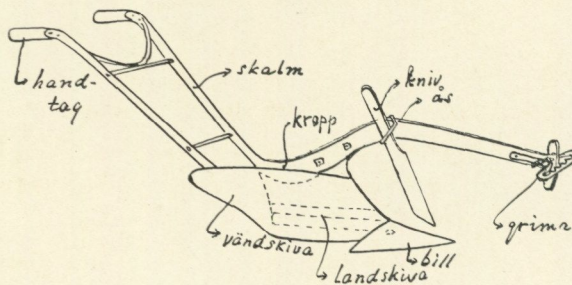

Fig. 37. Plog.

Försommarens arbeten.

Efter vårbrukets avslutande vidtog en tid med mindre brådskande göromål för bonden. En stor del av tiden till midsommar upptogs av arbete på trädan. Först skulle den plöjas upp, vilket skedde antingen med *plog*, fig. 37, eller med *ärder* för två hästar,

s. k. *trästöck*, likt ett vanligt årder men med parstång, *stöck* (jfr fig. 37). Samtidigt med upplöjningen börjades rensning av *utlopps-* och *sjärditjen*, om så behövdes. Med järnskodda träspadar fördjupade man dikena (*bötna*), och sidorna jämnades av (*bräcka* ell. *bricka*, Ti.), varefter *dikstörven* spriddes ut på åkern antingen för hand eller med användande av *mullskupa*, som släpades av en häst.

Då trädan var körd och dikad, var tiden inne att *tjöra dynja* från gården. Den lades i små stackar, som sedan *breddes ut* och kördes ner med årder. Ibland lades den utkörda gödseln i stackar och fick ligga till längre in på sommaren. Gödselkörningen avslutades på somliga håll med en särskild rit. Man bekransade hästarna, då man körde ut sista lasset, *rosanlasse* (Ti.), och körde med lassen från de olika gårdarna antingen i långsam processionstakt eller också sökte man köra kapp med varandra.

Detta stod ofta i visst samband med firandet av midsommaren och det bekransande av *majstången* samt det allmänna *lovandet* vid gårdarna, som då ägde rum under helgen.

Slåttern.

Omkring fjorton dagar efter midsommar började *slåtantiden*, den bråda tid, som jämte sädesskörden räknades som den egentliga *anntiden* under året. Först började man slå backar (*backhö*) och självbärande hårdvallsängar hemma vid gården, innan man tog itu med de egentliga ängarna. Den största delen av *ängsmärtjin* var självbärande äng, som ibland förbättrades genom insådd av *höfrö*, rensat avfall från bärgat hö, som innehöll frön av olika grässorter. Man odlade aldrig gräsfrö särskilt, och ängens gräsbestånd var därför rätt växlande. *Tåtal* (*Aira cæspitosa*) förekom ofta i så stor mängd, att ängen fick en rödbrun färgskiftning, då den *axat*. Därnäst voro timotej och *vitrot* väl företrädda. Utom gräsarter fanns en hel del andra blomsterarter, som ofta uppträdde i massor. Blevo ängarna alltför gamla och mossgrodda, plöjdes de upp och besåddes med säd ett år, under vilket nysådd till vall skedde. Gammal vall, som man inte längre brydde sig om att förnya, kallades i Östervåla *groe*.

En stor del av höet skördades på s. k. *vattängar* i skogarna och vid sjöstränder [*sjölann*, *sjöjglo*, Ti., de djupaste sänkorna i ängen kallades *munkaner* (b. f.) VI]. Skogsängarna måste ofta rödjas rena

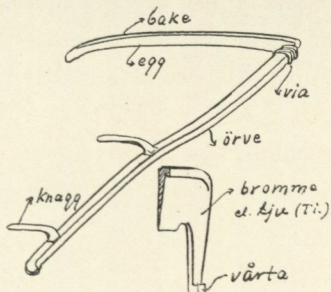

Fig. 38. Lie.

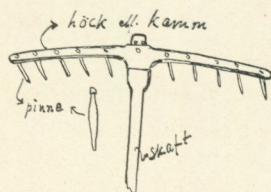

Fig. 39. >Härv>.

Fig. 40. Hübärgning med >hävlar>.

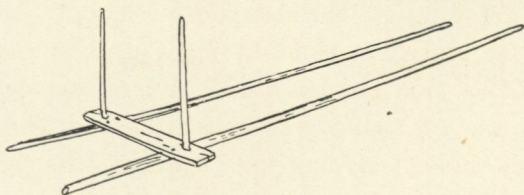

Fig. 41. >Höslepu>.

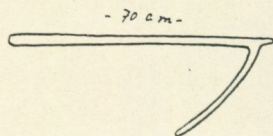

Fig. 42. >Säskrok>.

från uppväxande buskar, varav namnen *rönning* (Öv.) och *rudde* (Ti.) för sådan äng. De voro i allmänhet beväxta med *Carex*-arter (*värna*, Öv., *staorgräes*, Ti.) och *fräken*. I regel slädde man skogsängarna sist.

Under den tid slåttern pågick, steg man upp mycket tidigt och började slå medan daggen låg kvar, emedan arbetet då gick lättare. Denna arbetslättnad behövdes synnerligen väl, då man dels sällan höll liarna så vassa och dels hade att arbeta med mycket hårdslagna grässorter. Liarna, fig. 38, gjorde man vassa med hamring av eggen (*äggan*, *äjjin*) för att ta bort *stenhugg* och sedan slipades de på slipsten, vilket sällan skedde mer än en gång om dagen, åtminstone då man arbetade längre borta från gården. I stället höll man den vass genom att *vättja* den med *listicka* av hårt trä eller med *brynja* av sandsten.

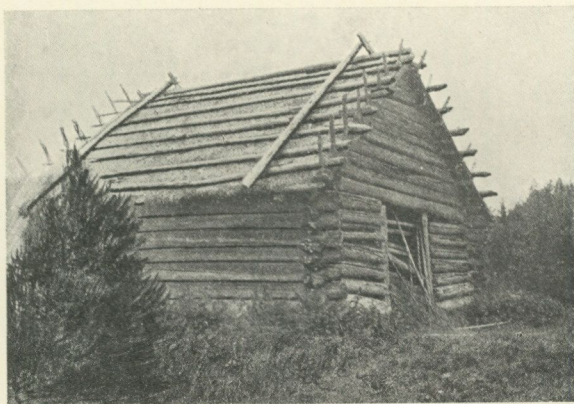

Fig. 43. »Ängsläddu». Fallet, Östervåla sn.

Under arbetet hände det ofta, att karlarna slog i kapp (*tjappades*), och då gällde det att hinna undan nästföljande man, ty om denne hann *lägga* sin *sträng oppi* för den som gick före, var det för sent att längre kunna orka gå först. Icke heller fick man göra *slagen* smalare eller lämna allt för mycket gräs kvar som *avragg*. På fast äng, där höet var mera *hårdtorkat* och *liträngana* blevo tjocka, fick vanligen en kvinna följa efter den som slog och med en *härv*, fig. 39, *slå ut* strängarna. På skogsängar, där gräset var tunt och torkade lättare, räfsade man i stället samman det slagna gräset till *bräur*, som sedan fingo ligga, tills de torkat någorlunda, då de räfsades samman till *strängär*. Ibland stod vattnet över ängarna,

och då måste man med *hävlär*, fig. 40, bära gräset till någon torrare plats för att låta det torka där.

Då det fullständigt *daggat ur* in på förmiddagen, började man räfsa samman det gräs som slagits föregående dag. Var ej höet förut sammanräfsat till *bräur*, gjorde man detta nu, och därefter *strängade* man det (*röra hö*). Då man strängade, gick en person på vardera sidan och tryckte samman höet med räfsorna. Därpå *vålmade* eller *bölade* (Öv.) man höet, varvid en tog fång, *tjämsen*, med sin räfsa och en annan *räfsa ätter*. Sedan de uppsatta vålmarna stått till framåt kvällen och stadgat sig, bar man med hävlar (ett par smala stänger, som stukos under vålmen) in dem i någon av de små *ängsläddur*, fig. 43, som funnos överallt ute på ängarna. Ibland användes i stället för hävlar ett slags hösläddar för häst eller för en person, s. k. *höslepur*, fig. 41. För att fint myrhö skulle följa bättre med, lade man björkruskor, *bölkvistär*, vid vålmens ändar, när man bar den. Ute på skogsängarna *stackade* eller *stäckte* (Ti.) man ofta höet. På ett underlag av ris och bråte (*brötji*), den s. k. *stackston*, restes *stackstånjin* och kring denna stackades höet. Då stacken var färdig hängde man några sammanflätade lövruskor, *värlur*, över toppen på den för att hindra höet från att blåsa bort. Allt efter som man bar bort vålmarna från ängen, räfsade man rent på de platser de stått (*ta opp bölstö*). Ute på slätterna körde man också samman höet. Därvid bands ett par sammanfästade stänger, en *klämil* eller *krämil*, över lasset för att hålla höet kvar.

Slättern avslutades ofta med en skördefest, som stundom firades på lördagen och söndagen efter sedan arbetet avslutats. Stående rätt vid söndagsmiddagen var då den s. k. *slåtergröten* av korngryn, som åts med mjölk och sirap, vilken hälldes över gröten i fatet som ett tjockt lager. Starkt hembryggt öl i *stop* och *stånkur* bjöds kring, och ofta förekom dans av ungdomen i byn i samband med festen.

I nära samband med höskörden stod även lövtakten. Man tog löv av björk, asp, al (*arder*) och brakved med *sjäru* och band lövet samman till *tjärvär*, som restes till torkning. Lövet användes till foder åt får och getter.

Skörden.

Omedelbart efter slätter och lövtäkt kom skördearbetet med ny brådska. Redan i slutet av juli blev rågen vissa år mogen och färdig att *sjära*. En och annan gång skar man i äldre tid med skära, i synnerhet på svedjeland, *svöddär* eller *sviur*. Var marken mycket stenig eller säden mycket kort, kunde det till och med en och annan gång hända att man *mådde* säden, d. v. s. ryckte upp den med rötterna. I vanliga fall användes dock lie, och den som skar lade den avhuggna säden i *rusk* med alla ax åt samma håll vid sidan av slaget.

Fig. 44. Skyl.

Efter skäraren kom *åpptagerskan* och *tog åpp*, d. v. s. band samman ett par ruskar till ett *band*. Ofta användes *säskrok*, fig. 42, för att lättare kunna samla stråna. Var säden mycket kort, snodde man samman *binningsbann* av råghalm och bar med sig i ett knippe på ryggen.

Sädesbanden av råg, korn och havre sattes sedan i *sjylar* för att torka, fig. 44. Man skylade antingen *utan stång* eller med. Havre skylade man ofta så, att 8—10 band bundos samman till en liten skyl (*gumma*). Vete *snesade* man vanligtvis, likaså en och annan gång korn. Kring en *krakstör* sattes 5—6 stycken band, som bundos samman vid toppen och över denna underbyggnad hängdes ungefär lika många band som ett slags tak till en *snes* (*gubbe*), fig. 45.

Säden fick stå ute och torka, tills kornen knäppte i axen, när man bet i dem. Då *läddades* den och lades i *bingur* i *lägolven*. Bot-

tenvarvet i bingen kallades *sto* och lades med särskild omsorg för att ej spillsäd, *smärning*, skulle falla igenom och förfaras, då man sällan hade ordentligt golv i ladorna. I skogssocknarna användes vid bärgningen nästan uteslutande ett tvåhjuligt åkdon, *åka*, fig. 46 b, eller *dänka* (Ti.). På slätten användes *ärbetsvang* med *skrynda* av *stügger* (Ti.).

Samtidigt med sädesskörden skördade man också humlen, vanligen vid Bertilmässotid (*bärsmäss*). Med skära skar man av humlerankan nedtill, drog upp stören och sköt med handen av slingorna från denna. Honhängena, *hummelpeplone*, plockades av och lades att torka och packades sedan ned i täta kaggar eller byttor, så att ej aromen skulle gå förlorad.

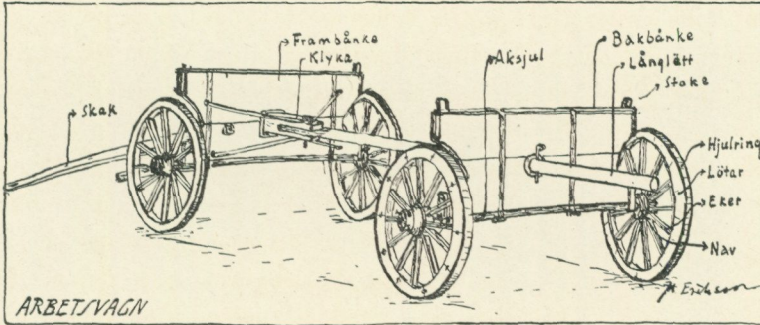

Fig. 45. Snes.

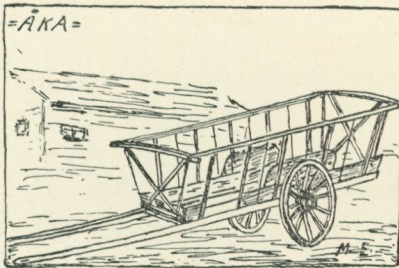
Ärterna *revos* och *hässjades*. Bondbönor tog man med skära, skar bort topparna och bladen från *bönriskone* (*nötta bönur*) och lade dem sedan till torkning på störrar, som lades över kronstängerna i stugan. Sedan man även tagit upp potatis och rovor var skörden slut, vilket firades ungefär likadant som slätterfesten.

Samtidigt med skördearbetet gjordes också trädan färdig till höstsådden. Rågen såddes vid *bärsmäss* och vetet ett par veckor senare. Sådden skedde på samma sätt som vårsådden, men efter vältningen körde man upp *vattförrär* för att leda bort smältvatten på våren, så att det ej skulle skada sädesbrodden.

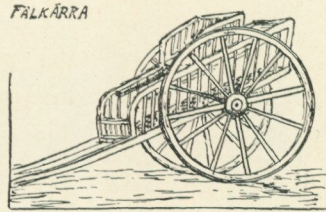
Så snart tillfälle gavs, påbörjade man också höstplöjningen, som sedan ofta pågick, tills tjälen lade hinder i vägen. Vid plöjningen indelades åkern i *tegär*, och vid mitten av varje teg stjälpptes *plogtiltone* samman, så att en *tegrugg* bildades. Vid plöjning går *frånhästen* i fåran och *åthästen* på den orörda jorden intill, *förrbaltjin*. Mellan varje teg kvarstod en öppen fåra, *slutförr*. Sedan mittpartiet av åkern var färdigplöjt, kördes till slut området närmast renarna, den s. k. *vänntejin* eller *lannferingen*.

a

b

c

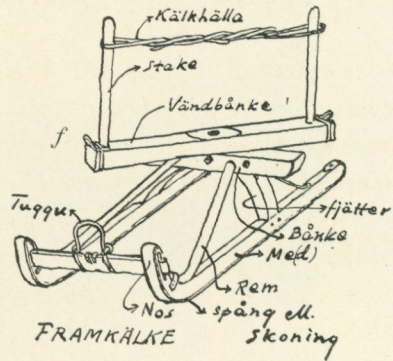
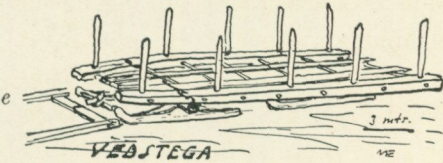
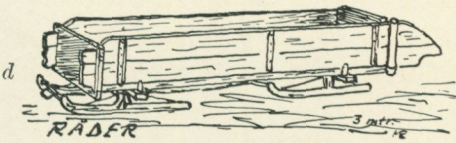

Fig. 46 a-f. Åkdon av olika slag och typer.

Linberedning.

Ett höstarbete, som delvis var gemensamt för män och kvinnor, var linberedningen. Vid varje gård sådde man i regel varje år en *linåker*, och varje husmor satte en ära i att bereda så mycket lin

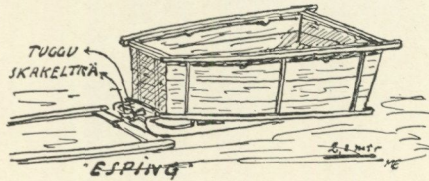

Fig. 47. >Esping>.

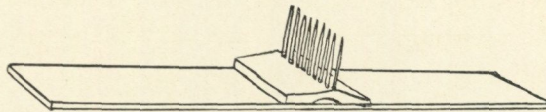

Fig. 48. Linstråke.

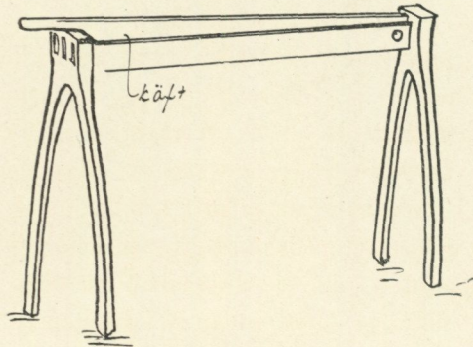

Fig. 49. Bråk.

Fig. 50. Häkla.

som möjligt. Däremot odlades i Uppland ej så mycket lin till avsalu utan mest till gårdens eget behov.

Linet såddes alltid mycket tjockt för att hindra ogräs att växa och för att linfibrerna (*tögan*) skulle bli finare. Linet såddes vid

Urbanustiden (25 maj) och fick i regeln stå så länge på åkern att fröet mognade. Endast sällan tyckes man ha skördat linet grönt som i Hälsingland. Här meddelad terminologi från Ö.våla och Tierp.¹

Linnet rycktes upp med rötterna, *måddes*, och det uppryckta linnet lades nävtals i kors till ett slags knippor, *tjippur*, Öv., *kränker*, Ti., som hängdes till torkning på *linhässjur*, tills *knöppen* blev torr och linnet kunde strykas på *linströttji*, Öv., *-stroockä*, Ti., fig. 48, en bräda med inslagna spikar. Efter strykningen *breddes* linnet ut på en jämn gräsvall och fick ligga där några veckor för att *föäs*, Öv., *föjäs*, Ti., eller rötas, så att fibern skulle bli fri från resterna av stjälken. Att *jolföa* linnet tog en tid av två till sex veckor, beroende på väderleken. Vattenrötning förekom mycket sällan och var ej en ursprungligen uppländsk metod. Då linnet legat tillräckligt länge, räfsades det ihop och restes till torkning någon dag om vädret tillät det. Därpå eldades bastun, och då temperaturen blivit lagom där, fördes linnet dit och lades till torkning på lavarna. Då det blivit riktigt torrt, började man *bråkningen*. Vid denna brukade folk från flera gårdar hjälpas åt eller *byta ihop*, som det hette. Man undfågades rikligt med mat och dryck (*bråkkalas*, Ti.), och humöret var vanligtvis gott trots ansträngande arbete. Man berättade historier *i bastusvaln*, och i de arbetandes sätt att behandla linnet sökte man halvt på allvar och halvt på skämt efter tecken och tydor, som varslade om vederbörandes framtida äktenskapliga öde.

Vattföat lin *bultades* först, innan det bråkades, *jolföat* bråkades direkt, först genom att man bräckte, *brökade* (Öv.) stjälkarna och sedan skavde linnet mellan *bråkens*, fig. 49, *käftär*. Det bråkade linnet, så mycket man kunde hålla i handen, vreds samman till *hässlur* (-er, Ti.) och 20 sådana buntades samman med den 21 som *umsloag* (Ti.) till en *tjippa* (Öv.), *tutte* (Ti.).

Det bråkade linnet behandlades vidare med *klyfta* (liten bråka med järnkäftar) och *sjäckt* och *sjäcktkäpp* (Öv.), *sjäcktbläede* (Ti.). Avfallet vid de olika processerna kallades resp. *bråkfäll*, *klyftfäll*

¹ Jfr prof. E. O. Arenander, Om linodlingen i Uppland (i Allmoge och hemslöjd, Upsala 1915, sid. 75 ff.).

och *skaffall*, om det bestod av fiber, och *bråkagnär*, om det bestod av stjälkrester. *Fallet* användes efter vederbörlig behandling till säckväv och dylikt. Agnarna blandades i kalkbruk till rappning av innerväggar i boningsrum. Efter skäktingen *häklades* linet genom att dras genom en *häkla*, fig. 50, en tät kam av järnspetsar. Därigenom avskildes blånorna, *to*, från de långa fibrerna, *långtögan*, som sedan virades till *töttär*, Öv., *linknocker*, Ti. Blånorna, av vilka de sämsta kallades *skatto* (av *skate*=topp, ända), vredos samman till *flagär*. Därmed var linet färdigt att spinnas. I regel belönades deltagare från andra gårdar för sin hjälp med linberedningen med en s. k. *bråkanhässla* var. Efter bråkningen var det värsta *stökjörat* slut för hösten, och kvinnorna i de olika gårdarna kunde börja spinna av det nyberedda linet.

Tröskning och kolning.

Tröskningstiden tog vid för männen efter linberedningens och höstplöjningens slut och varade hela tiden till julen, ofta ett gott stycke in på det nya året. Samtidigt med tröskningen fingo de, som kolade åt bruken i närheten, göra i ordning sina milor, ty också detta arbete brukade om möjligt avslutas till julen.

All tröskning i äldre tid skedde uteslutande med slaga. Först omkring år 1880 började slagtröskningen att avlösas av tröskning med *tjörverk*, men den har undantagsvis hållit sig in på 1900-talet på ett och annat håll, åtminstone för att få *långhalm* av råg till taktäckning och andra ändamål.

Slagun, fig. 51, bestod av ett skaft, *hannvaln*, och en vid denna fästad elastisk *slagten* av rönn med en *ekbult*, *slagbuln* (Öv.), *slaogklubben* (Ti.), som var fastsurrad vid tenen genom en *lindning* av tjärade linnesnören. Tenen fasthölls vid skaftet genom *slaglädre* och den genom detta dragna *slagremen*, båda av seg råhud.

Under tröskningstiden stego männen vanligen tidigt upp för att hinna med så mycket som möjligt. Under tiden till dagningen, *otan*, lyste man sig vanligen med talgljus i lyktor av glas eller bleck. En till fyra man tröskade samtidigt på logen. För att hålla takten, när man tröskade flera än två, hade man särskilda arbetsramsor,

som härnade ljudet. Då tre tröskade (*truskä daolskä*, Ti.) lät det: *trös'-kär' tri', fat'-täs' jänn'*. Då fyra arbetade tillsammans, vinkade lönen i form av *rö'ck å väst å tu' par byck'sur*. För att så fort som möjligt avsluta tröskningen, lejdes stundom främmande hjälp, ofta med ersättning för arbetet i form av viss del av den för dagen urtröskade spannmålen, vilket kallades att *tröska te spanns* eller *spanntaola* (resp. Öv. och Ti.).

Den mängd av otröskad säd, som i taget breddes ut på logkistan, kallades ett *lag*. Det vändes och tröskades på båda sidor, varefter

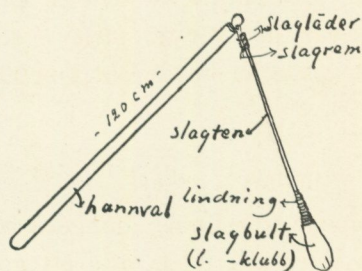

Fig. 51. »Slagu».

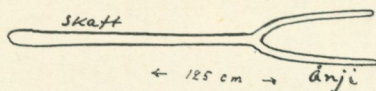

Fig. 52. »Tjyva».

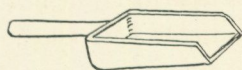

Fig. 53. »Kastreku».

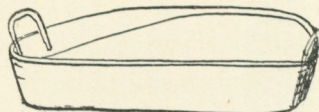

Fig. 54. Vanna.

halmen skakades med *tjyva*, fig. 52, och bands samman till *tjärvär*. Råghalm, som var rak och redig, kallades *långhalm*, till skillnad från den tilltrasslade *strunthalmen*. Då det blivit tillräckligt mycket urtröskad *drösse* (*dråssä*, Ti.) på logen, och man ej längre kunde tröska bekvämt, gjorde man rent från halm och *böss* genom sållning med *rissel*. Därpå kastades säden med en liten skovel, *kastreku*, fig. 53, mot vinden, så att agnarna stannade i närheten av den kastande och säden föll ned vid motsatta ändan av logen, den bästa (*stridesta*) längst bort och *slysåden* närmast agnarna. Ibland kastades eller *vannades* säden med *vanna*, fig. 54, ett kärl av tunt trä med låga kanter på tre sidor. Med hjälp av denna slungades säden upp i luften,

varvid vinden förde agnarna med sig, och säden föll ned i vannan. Den kastade säden mättes upp i *tunnur*, *halspann* och *kappär* och bars till sädesboden och lades i *lårär* eller *bingur*.

Bättre mjöl maldes i senare tid alltid i de större vattenkvarnar, som funnos här och var. Ända in i senare delen av 1800-talet malde och gröpte man en hel del spannmål själv i *väderkvarnär* på slätten och små *skvaltkvarnär* (*fotvisker*, Ti.), byggda vid någon bäck och ofta möjliga att mala på blott höst och vår, då det var högt vattenstånd. I Djupa by i Tierp t. ex. fanns tre kvarnar på sex bönder. Kvarnarna voro byggda så att en *vattränna* (Ti.) ledde

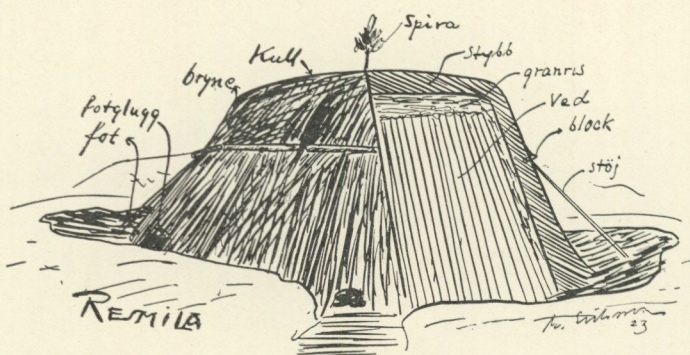

Fig. 55. Resmila.

vattnet till ett liggande vattenhjul, som var direkt förbundet med löparstenen, *löjparn*, Ti. genom en lodrätt stående bjälke.

Ungefär samtidigt med tröskningen fick man börja med kolningsarbetet, som förut nämnts. Först skulle den på våren inkörda kolveden resas in på *kölböttnen* till en *mila*, fig. 55. Mitt på kolböttnen sattes en kraftig stock, den s. k. hjärtstocken, som stöttades med kraftiga stöttor. Vid sidan av denna sattes en lång granspira, så att man under hela resningsarbetet skulle se var mitten var. Runt omkring detta restes sedan veden, så många *stavrum* (1 stavr. = 216 kbf.) som behövdes för att få milan full. Då all veden var inrest, mätte man milans omkrets vid brösthöjd. Milornas storlek brukade variera mellan 14 och 16 famnar. Efter inresningen *kulläs* milan, så att *kulln* blev jämn, varefter den *risäs* med *granris* och *stybbäs* med

kölstybb. Sedan skedde tändningen genom att göra en eld på milans kulle, som fick brinna en stund, så att glöd föll ned i milan. Då täpptes hålet till, och några draghål togos upp vid milans *foot* för att giva elden drag. Så småningom tog man upp *footgluggär* för att leda hettan i önskad riktning.

Ett par dagar efter tändningen var den mest kritiska tiden under kolningsarbetet. De gaser, som bildades ur veden, exploderade. Då milan på så sätt kastade av sig stybbtäcket eller *slog sä(g)*, som det hette, rasade stybben ned från milans sidor, ehuru dessa voro murade av frusen stybb, *frössknölär*, eller försedda med *blöck*. Därvid slogo lågorna fram i *brynet* på milan, och man måste skyndsamt täta till öppningarna med stybb, vilket ibland blev ansträngande nog, då explosionerna kommo tätt efter varandra. Först när gasutvecklingen blev mindre våldsamt och milan *gått i märk*, blev den lättare att sköta och kunde stundom lämnas utan tillsyn flera timmar i taget. Från *märkgånjin* leddes sedan elden åt båda sidor genom draghål och fotgluggar. Det färdigkolade partiet *bulletades* kraftigt ned med klubba för att göra stybben tät och hindra vidare lufttillträde. Sedan milan blivit färdigkolad eller *gått ut*, fick den stå ytterligare ett par dagar och kola efter, innan den revs. Under den tiden behövde man blott se till, att inga fräthål i stybben, *askfisär*, bildades på milan.

Sedan var den färdig att rivas. *Kölrivningen* tog ofta ett par dagar i anspråk för omkring fem eller sex man. Först skottade man bort stybben från en del av milan och därpå *bröt* man *ut* kolen med *kölkrok*, en kraftig stålkrok med träskaft. *Utbrytärn* följdes av ett par *släckäre*, av vilka en släckte direkt i *brötte* genom att kasta *sjinnvatten* (sprida vattnet som ett skinn) över kolen och den andra släckte efter grundligare. En man *härkla(de)* ner kolen från milan med en *härkla* (stor kratta), en annan grepade upp kolen till *kölringen* med *kölgrep*. Därefter *sörkla(de)* man rent från mindre kol med en *sörkelhärkla* med tätt ställda pinnar. En man hade ständigt arbete med att bära upp vatten till släckningen.

Vanligen kolade ej veden ner ända till botten utan en stump blev kvar av varje stock som *brand*. För att avkyla *brandane* skot-

tade man över dem stybb och *ryckte* dem, så att stybben rann ned mellan dem och kvävde elden. Sedan revos de ut och släcktes ordentligt, innan de på nytt restes in på botten som *brannmila* eller *brannstöt*, som kolade färdigt på 4—6 dagar, beroende på dess storlek. Efter rivningen av både brandmila och huvudmila måste man

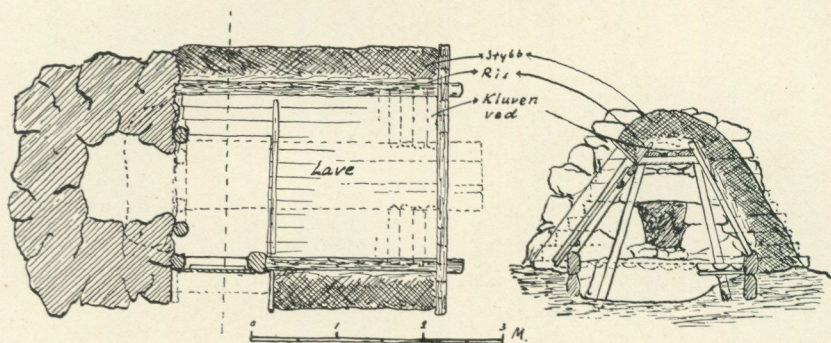

Fig. 56. Plan och sektion av kolarkoja. M. Eriksson 1924.

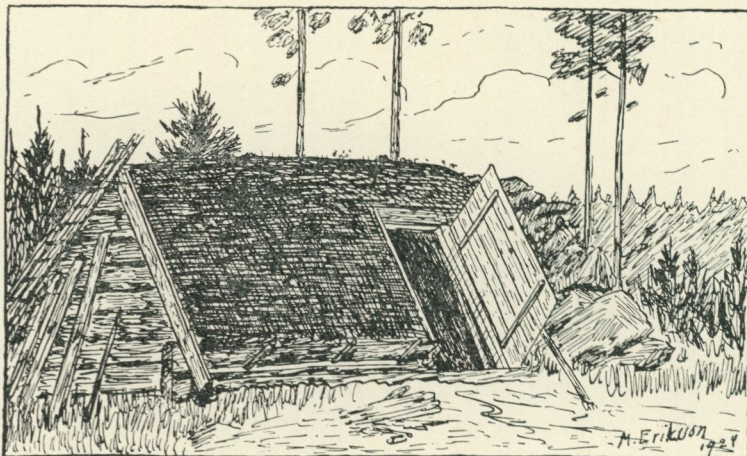

Fig. 57. Kolarkoja vid Töbrotorp, Östervåla sn.

vakt-ut kölen (älv. *akt-ut*) ett par dygn för att ej riskera antändning (*brasur*) i kolringarna.

Under de tre till fyra veckor kolningen av milan varade såväl som under rivningsarbetet bodde man i en särskilt för detta ändamål uppförd koja vid kölningen. *Kölköjan*, fig. 56, 57, bestod av ett

par varv stockar nedtill, delvis nedgrävda i marken, och en timrad gavel samt tak av kluvna stockar, några lagda parallellt med kojans väggar och vilande på den timrade gaveln och en bock invid eldstaden, och några ställda på skrå från bottenstockarna till de sistnämnda. Det hela täcktes över med ris och stybb. Den ena gaveln utgjordes av en *köjspis*, murad av stora stenblock. I denna spis underhölls en ständig eld under den tid man bodde där. Främre delen av kojans närmast spisen var nedgrävd i marken. En *lave* av klivet virke upptog största delen av kojans inre. På laven bredades granris eller halm att ligga på.

Efter jul *tjördes* sedan kolen *ut* till närmaste järnbruk (Söderfors, Gysinge, Ullfors, Strömsberg, Lövsta o. s. v.) i stora *stigär*, fig. 58,

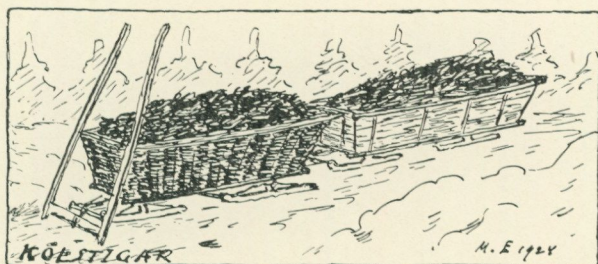

Fig. 58. Kolstigar.

av korgflätning eller bräder. Kolen *fatades* in i stigarna med hjälp av ett slags korg med spjälbotten, *tjimsfat*, så att stybben föll igenom. Utkörningen av kolen tog en god del av tiden efter jul i anspråk. Annan *vinterförtjänst* utom kolkörningen skaffade sig torpare och bönder genom att köra *malm* från Dannemora till de olika järnbruken. Malmen fraktades i långa lådliknande fordon med lösstagbara sidor, s. k. *malmrader* (ell. *-rad*, *Ti.*), fig. 46 d. Dessutom körde man hö, halm och ved till Gävle, Uppsala och Stockholm på sina *vöstegur*, fig. 46 e. Från Östervåla forslades dessutom stolar och andra alster av träslöjden till städerna.

Ett annat arbete, som närmast liknade kolningsarbetet, kan behandlas i detta sammanhang, ehuru det vanligen utfördes under sommaren. Det var tjärbränningen, som på de flesta håll blott drevs till husbehov.

Till tjärbränningsvirke tog man kådrika stubbar eller vanligast topparna av torra furor, s. k. *flöjskatür*, som helt bestodo av kådrik

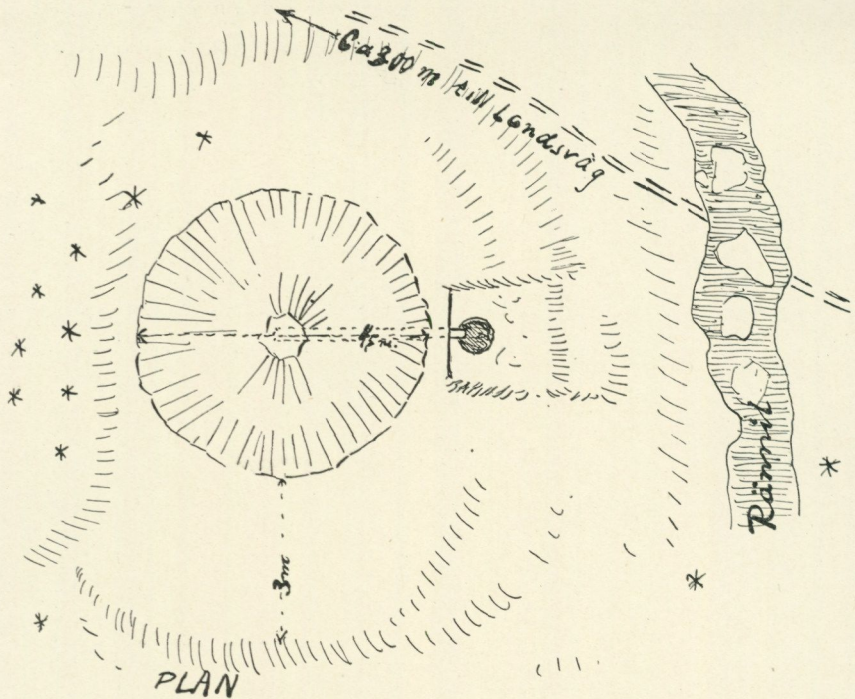

Fig. 59. Plan av tjärdal vid Töbrotorp, Östervåla sn. Uppmätt av M. Eriksson 1924.

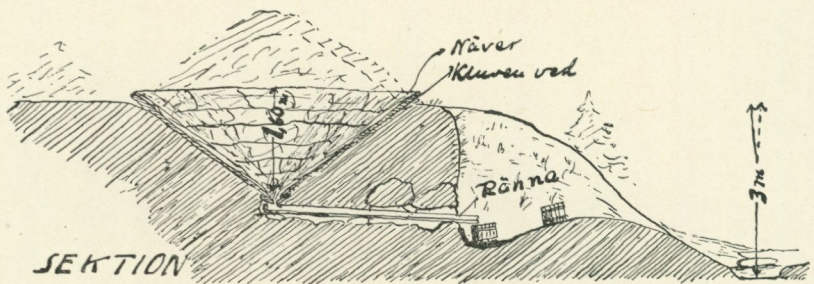

Fig. 60. Sektion av tjärdalen fig. 59. M. Eriksson 1924.

ved, *törve*. Veden högs i små bitar på våren och lades att torka till ett stycke in på sommaren, då den lades i en *tjärdal*, fig. 59, 60, en grop i marken med sidor av ved och näver, lagd så att tjäran (*tjärun*)

ej kunde tränga igenom. I gropens botten fanns ett hål för tjäran att rinna ned genom, och från denna öppning ledde en ränna till en sänka utanför gropen, där tjäran samlades i kärl. Över veden i gropen lades granris och stybb, varefter veden antändes och fick kola långsamt, tills all tjäran var utrunnen. Då revos kolen ut som vid en mila.

Höst- och vinterarbeten inomhus.

För att fullständiga denna översikt över bondens arbetsår, återstår att se på de kvinnliga arbeten, som vanligen förrättades inomhus och under den mörka årstiden. Några, t. ex. brygd och bykning, förekommo väl även vid andra tider, men höstbyk och julygd voro mera omfattande företag än byk och brygd på andra tider i regel voro. Även vävning förekom på annan tid än under höst och vinter, men alla sådana arbeten tagas här med i ett sammanhang.

Bykte gjorde man ju många gånger om året, men riktig storbyk hade man blott vår och höst. Vid *byk* lades först de kläder, som skulle bykas, *bytji*, i blöt ett dygn, innan man började *stöta* kläderna på *tvättbräde*. Byken var ett arbete, till vilket man behövde hjälp, och därför *bytte ihop* från flera gårdar och undfägnade varann med mat och dryck. Sedan kläderna blivit stötta, lades de *på lut* i ett stort *bytjiskar* och fingo ligga där till följande dag, då de *klappades* med *klappträ* och sköljdes. Sedan vreds vattnet ur och kläderna hängdes *på tork*. De torra kläderna *kavrades* med *kavel* och *kavelbräde*.

Den stora julygden skedde vanligen fjorton dagar före jul. Till julölet blandades råg- och kornmalt samman i ett *mäskkar* och överöstes med vatten, varefter maltet *syftades ner* med en träspade, *mäsji*. Då massan stått åtta till tio timmar, hällde man kokande vatten över mäskan, och alltsamman östes upp i en så med avloppshål, *påbärstina*, med rost (*röste*) av träpinnar, *röstpinnar*, och råghalm, *rösthalm*, i botten, så att *vörten* lätt kunde avrinna. Den avrunna vörten kokades och fick upprepade gånger rinna genom mäskan (*mäsjin*). Då den färdiga vörten svalnat, tillsattes jäst och

efter ett dygn, då jäsningen tagit ordentlig fart, *tunnades dricka* på fat.

Även brännvin brändes före mitten av 1800-talet mycket allmänt, men få upplysningar och än färre termer vid arbetet kunna vinnas vid utfrågning. Själva förfarandet torde i norra Uppland icke i nämnvärd grad ha avvikit från andra traktens.

Kvinnornas vanliga sysselsättning under den mörka årstiden var att spinna, sticka och väva. Lin och blånor spann man direkt. Ull däremot måste först *skrubbas* med stora kardor, *skrubbur*, av vilka den ena sattes fast i ett *skrubbsäte* och den andra hölls med båda händerna. Den skrubgade ullen *tiäs* därpå sönder till små flockar, som finkardades med *kardur* till smala *ullsegur*, som sedan kunde spinnas.

Både lin och ull spans på *spinnröck*, fig. 61. Den bestod av bord (*bol*) med tre ben, mellan vilka en *trampu* är fästad. Vid bordet sitta två *stolpär*, som uppbära *hjule* med *rev*, som är förbunden med *trampan* med en *trampsticka*. Från hjulet överföres rörelsen till *rulln* och vingtyget, *vingane*, genom ett dubbelt snöre, ett över rullen och ett över en trissa, *slann*, på vingtygets axel. Ena ändan av axeln, *röcknackan*, är rörformig, och genom denna löper tråden vid spinning till någon av krokarna på vingen. *Rocknacke* och *vingar* sitta fästade i en gaffel, som är flyttbar längs bordet med en skruv, så att man därigenom kan spänna snöret. Då lin spinnes, fästes detta vid ett linfäste, i norra Uppland utom kustsocknarna vanligen *rund-svarvat* och utan ornering (*röckhuvvu* ell. *huvvrycky*, Ti.). Detta är fäst vid bordet med en arm, *röckärm*, så att det kan vridas i olika riktningar. Blånor fästas vid en gaffelformig *kröckla*.

Den färdigspunna tråden vindades av rullen till *härvar* med hjälp av en *härvil*, fig. 62. Trådvarven i härvan delades upp i grupper om 60 trådvarv, *pasmär*, som skildes från varandra genom *pasmentrån*, knuten om varje särskild passme.

Då garn skulle användas till varp i en väv, *ränning*, måste man först bobina det. Detta arbete, som kallades att *knota* eller *kabba*, skedde genom att vinda upp garnet på en *kabba*, fig. 63. När fyra sådana voro fulla med garn varpades (*rännades*) det upp

på varpan (ränntränen), som nedtill var försedd med en tvärslå med två *själlpinnar*, kring vilka trådarna lades växelvis över och under till ett *själl*. Den från varpan nedtagna länkade *ränningen* kallades *vävrumpa*. Innan man sedan kunde *sätta öpp* väven, satte man

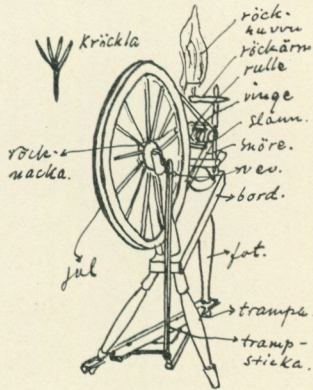

Fig. 61. Spinnrock.

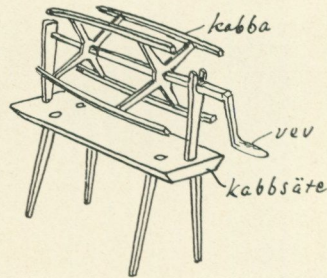

Fig. 63. »Kabbsäte och kabba».

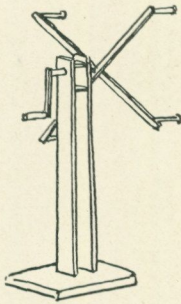

Fig. 62. »Härvil».

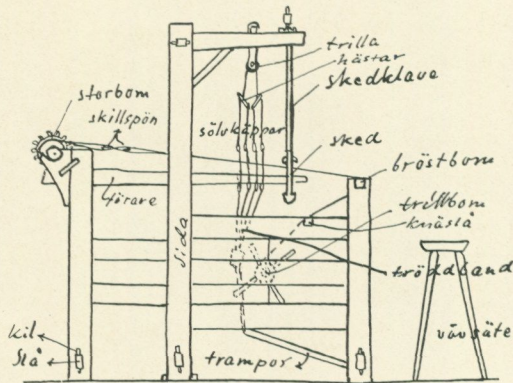

Fig. 64. »Vävstolar».

själlspön genom skelet och trädde trådarna fyra och fyra (*langenvis*) mellan rören på *bomsjen*. Därpå *bomade* man väven, rullade upp varpen på *storbomen* i *vävstolane*, fig. 64. Sedan *smöjde* man i *skaft* och *vävsje* samt *knöt öpp* väven och vävningen kunde börja. Garnet som användes till väft, *überu*, spolades kring *spolrör*, och spolen

sattes i *sköttspoln*, som sedan fördes genom skelet, och tråden *slogs åt* med *sjeklaven*.

Mest vävdes lärft (*lärt*), *bläggarn* (av blånor) och vadmal (*valman*). Olika vävnadsarter, som förekommo, voro *en-* och *tvesmöjt*, *tveskafta* och *fyrskafta*, *vindut* (kypert), *krokviut* (krokad kypert) och *gåsögut* (gåsögonsdräll). Dessutom kunde många väva ryavävnad.

Vävning och spånad vilade från julens ingång till efter tjugondagen. Den tiden sysslade man i stället mest med att sticka strumpor och vantar.

Julen var det stora gränsmärket i bondens arbetsår, avslutningen på det gamla och början till det nya. Den var också den stora vilotiden, då man under nära en månad knappast gjorde annat än skötte djuren och skaffade bränsle som behövdes, då man i ro njöt frukterna av sitt arbete under det år som flytt.

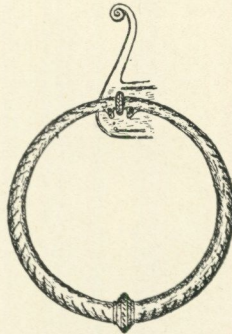

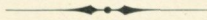
Fig. 65. Porthandtag från Ramsjö, Björklinge sn.

REDOGÖRELSE

FÖR

NORDISKA MUSEETS UTVECKLING OCH FÖRVALTNING

ÅR 1924

STOCKHOLM 1925

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

250388

Nordiska Museets nämnd.

Sammansättningen av Nordiska Museets nämnd har varit densamma som föregående år och utgjordes alltså den 31 dec. 1924 av följande personer:

- Ordförande:* byggnadsrådet fil. dr ISAK GUSTAF CLASON, 1899.
Andre ordförande: rektor fil. dr OLOF ÖRTENBLAD, 1905.
Skattmästare: överdirektör VIKTOR ALMQUIST, 1897.
Styresman: fil. doktor GUSTAF UPMARK, 1913.
Övriga ledamöter: civilingenjör CLAES G. NORSTRÖM, 1900.
överintendenten fil. dr JOHN BÖTTIGER, 1901.
justitierådet LOUIS AMÉEN, 1909.

Under år 1924 hade nämnden 4 sammanträden.

Jämte ärenden rörande museet har nämnden under året på grund av remisser från Kungl. Maj:t behandlat och avgivit underdåniga utlåtanden rörande följande ärenden: angående en av Samfundet för hembygdsvård, i likhet med vad som skedde åren 1921—1923, ingiven anhållan om statsbidrag; angående ytterligare statsanslag åt Föreningen för svensk kulturhistoria för utgivande av tidskriften »Rig»; angående hos Stockholms Stadsfullmäktige väckt motion om anslag till elektrisk belysning i museibygnaden; angående författaren S. Dahlbäcks anhållan om statsanslag för ett bebyggelsehistoriskt arbete rörande övre Norrbotten; angående Folkmusikkommissionens anhållan om statsanslag för 1925—1926; angående skriftställaren Jacob Blees' anhållan om statsanslag till utgivande av en beskrivning över Björkviks socken i Södermanland; angående ytterligare anslag åt fil. lic. K. E. Forsslund för fortsatt utarbetning och utgivning av verket »Med Dalälven från källorna till havet».

Styresman och övriga tjänstemän.

Tjänstgörande den 31 dec. 1924 voro:¹

- Styresman:* GUSTAF UPMARK, fil. dr, (1902) 1913.
Ekonomichef: NILS RINGERTZ, överste, 1913.

¹ Årtalen angiva tidpunkten för tjänstemans anställande vid museet och befattningens tillträdande.

<i>Intendenter:</i>	EDVARD HAMMARSTEDT, fil. dr, (1890) 1906. ALARIK BEHM, (1897) 1906. SIGURD ERIXON, fil. kand., (1914) 1924. SIGURD WALLIN, fil. lic., (1916) 1924.
<i>Professor i nordisk och jämförande folklivsforskning:</i>	NILS LITHBERG, fil. dr, (1912) 1919.
<i>Amanuenser:</i>	SUNE AMBROSIANI, fil. dr, 1903. ARVID BÄCKSTRÖM, fil. dr, 1916. ERNST KLEIN, fil. kand., 1921. VISEN LEWIN, 1885. ANNA LEWIN, 1886. SELMA STRÖM, 1886. LOUISE HAGBERG, 1891. IDA MÖLLER, 1898. GERDA CEDERBLUM, 1900. EMELIE VON WALTERSTORFF, 1903. LAURA STRIDSBERG, 1904. ANNA RUDBECK, 1909. LALLA KUGELBERG, 1910. RAGNHILD BERGSTRÖM, 1911. MÄRTA UPMARK, 1924. LILLY ÅHMARK, f. HAGLUND, 1924.
<i>Bokhållare:</i>	HARALD ENGWALL, 1907.

Föreståndaren för Skansens kulturhistoriska avdelning, intendenten Nils Keyland avled den 7 juli 1924 under semestervistelse i sin hemtrakt, Bjurbäckens by i Mangskogs sn, Värmland. Redan 1898 kom Keyland i beröring med Artur Hazelius och arbetade sedan med kortare avbrott för Nordiska Museet, 1906 blev han amanuens och i dec. 1912 intendent och föreståndare för Skansens kulturhistoriska avdelning, där han i eminent mening var på sin rätta plats. Jämte ett omfattande etnografiskt insamlingsarbete för museets samlingar bedrev Keyland forskning, som också togo sig uttryck i en betydande författarverksamhet.¹

Till t. f. föreståndare för Skansens kulturhistoriska avdelning förordnades omedelbart amanuensen fil. kand. Sigurd Erixon, som vid nämndens sammanträde den 19 nov. 1924 utnämndes till intendent och föreståndare för sagda avdelning med skyldighet för honom att även tjänstgöra som biträdande föreståndare vid museets allmogevdelning. Samtidigt utnämndes till intendent och före-

¹ Se några minnesord av hans ungdomsvän domprosten C. V. Bromander i Fataburen 1924, sid. 184 o. f., och av dr N. E. Hammarsledt i Fataburen 1925, sid. 25 o. f., där även en bibliografi meddelas.

ståndare för Nordiska Museets avdelning för de högre stånden fil. lic. Sigurd Wallin.

Fröken Märta Upmark, som under större delen av år 1923 tjänstgjort i museets bibliotek, antogs från och med 1 jan. 1924 till amanuens vid museet och fru Lilly Åhmark, född Haglund, som tjänstgjort som vikarie för fröken Ellen Planthaber, antogs till amanuens vid museet från och med den 1 mars 1924, då fröken Planthaber avgick med pension.

Tjänstledighet har åtnjutits: av professor N. Lithberg för utarbetande av ett omfattande verk över »Schloss Hallwil» från 1 okt. till årets slut; av amanuensen Louise Hagberg under 14 dagar i februari för utförande av vetenskapligt arbete; av amanuenserna Visen Lewin och Märta Upmark, vardera under 14 dagar för utländsk resa i samband med semester.

Såsom extra tjänstemän hava under året följande personer arbetat vid museet, nämligen: fil. kand. Bertil Waldén från 1 sept.; fil. kand. Gösta Berg från 1 sept.; fil. kand. Sigfrid Svensson från 15 sept.; fröken Signe Mildén från 1 april—1 okt. samt från 1 nov. såsom vikarie för fru Lilly Åhmark, som erhållit tjänstledighet; fröken Ulla Sterky från årets början sysselsatt med lagning av textilföremål och under sommaren som vikarie för fröken Anna Rudbeck å Skansen; fröken Gunnel Hazelius från 1 juni—31 juli och från 1 sept.; fröken Alfhild Erixon har under tiden 2 jan.—15 juni utfört arbete inom byarkivet; herr Berndt Strömman, som utfört frivilligt arbete i biblioteket från 1 okt.—15 dec.; fröken Brynhild Wilén under 3 veckor i februari som vikarie för fröken Louise Hagberg.

Vaktmästaren Viktor Holmström avled den 31 maj 1924, och hans arbete, hämtning av post, ärenden o. dyl. har övertagits av förre nattvakten B. Bekkewold. — Nattbevakningen av museet har överlämnats till A.-B. Svensk Nattvakt.

Institutionens allmänna förhållanden.

Statsanslag har utgått med ett belopp av 126,550 kr., varjämte Riksdagen beviljat dels lönetillägg med ett sammanlagt belopp av 18,425 kr., dels även dyrtidstillägg åt museets tjänstemän och åt vaktmästarpersonalen vid museiavdelningen, så att dessa befattningshavare varit i löneavseende jämställda med motsvarande befattningshavare vid statens icke nyreglerade verk. Övrig personal vid museet och Skansen hava åtnjutit dyrtidstillägg enligt av nämnden bestämda grunder.

Till de av intendenten Sigurd Erixon ledda byundersökningarna har dessutom beviljats ett statsanslag av 3,000 kr.

Stockholms stads anslag till Skansens förkovran och utveckling har även under år 1924 utgått med 40,000 kr. under samma villkor som förut, dock med det tillägg att de frikort, som skola utdelas till skolungdom inom Stockholm skola gälla icke blott under sommarmånaderna utan även under julferierna.

Donationer. Det belopp, den s. k. Grillska donationsfonden, som Kungl. Vetenskapsakademien den 14 nov. 1923 beslöt att överlämna till Nordiska Museet att användas som bidrag till bestridande av kostnaderna för uppförande å Skansen av ett hus avsett till vinterförvaring av smärre djur och fåglar, har under år 1924 inbetalats och uppgick till 83,400 kr. 07 öre.

Till fullbordande av Gustav Vasastatyn har ytterligare av den mecenat, som önskat förbliva okänd, överlämnats 5,000 kr.

Till Artur-Hazeliusfonden, varom upprop utfärdades i samband med museets 50-årsfest den 24 okt. 1923, har under året insamlats och till museet överlämnats ett belopp av 29,969 kr. 32 öre. — Angående denna fond se nedan sid. 67.

Såsom ett bevis på Nordiska Museets stora tacksamhet för de mångfaldiga och storslagna bevis på välvilja och intresse, som museet fått mottaga av grevinnan Wilhelmina von Hallwyl, beslöt nämnden att låta slå en medalj över grevinnan von Hallwyl, varom anhållan framställdes vid den uppvakning nämnden gjorde på grevinnans 80-årsdag den 1 okt. 1924. Uppdraget att utföra medaljen lämnades åt konstnären Erik Lindberg.

Museibygnaden. En undersökning av ventilationssystemet i arbetsrummen i kanslifflygeln verkställdes av ingenjör W. Dahlgren. — Med anledning av den utredning angående brandsäkerhetsåtgärder inom museibygnaden, som verkställdes på grund av eldsvådan å Galärvarvet sommaren 1921, beviljade Riksdagen ett anslag av 26,000 kr. samt uppdrog åt Kungl. Byggnadsstyrelsen att utföra de åtgärder till höjande av brandsäkerheten, som med användning av detta belopp kunde utföras, och hava dessa åtgärder under året blivit verkställda. Såsom museets kontrollant härvid och vid en del smärre reparations- och underhållsarbeten har som förut tjänstgjort intendenten i Kungl. Byggnadsstyrelsen Knut Bildmark.

Nordiska Museets kansli. Diariet över inkommande skrivelser 1924, vilket förts av amanuensen fröken LOUISE HAGBERG, upptager 2,061 nr (räkningar, kvitton, kostnadsförslag, anbud m. m. ej här införda), vartill komma ytterligare 388 till Hazeliusfonden ingångna, ej diarieförda skrivelser, vadan slutsumman för inkomna skrivelser sålunda uppgår till 2,449 nr. Utgående skrivelser i registratur och kopieböcker utgöra 1,218. För Livrustkammaren finnes numera särskilt diarium och särskild kopiebok.

Postböckerna upptaga 16,135 avgångna försändelser (Livrustkammarens även häri inräknade), varav 10,008 st. korsband.

Samlingarna.

Bristen på utrymme och därav förorsakade olägenheter, som berörts i tidigare årsberättelser, gör sig givetvis fortfarande märkbar och i allt högre grad på grund av det livliga insamlingsarbete, som kunnat ske bl. a. i samband med byundersökningarna — jfr nedan sid. 56 — och de studieresor, som företagits av tjänstemännen.

Inom avdelningen för arbetets historia har under året ett nytt rum kunnat öppnas för allmänheten, nämligen rummet för metallhantverk, grovsmeder, kopparslagare, tenngjutare, guldslagare, guldsmeder och urmakare; rummet har ordnats av amanuensen dr S. Ambrosiani.

I samband med utförandet av ovan omtalade åtgärder för höjande av brandsäkerheten uppbyggdes magasinloft i bottenvåningens södra del i de utrymmen, som förut icke försetts med dylika loft, varigenom välbehövt magasinutrymme erhållits.

De i Nordiska Museets huvudliggare katalogförda samlingarna hava under 1924 ökat med 4,534 nummer, varav 2,600 utgöra från Statens Historiska Museum deponerade samlingar.

Arbetet med föremålens införande i huvudliggaren har liksom förut handhåfts av amanuensen fröken ANNA LEWIN. Under året har siffran 150,000 i huvudliggaren överskridits.

Kollationering av huvudliggaren och utskrivning av dubbelexemplar av densamma har fortsatt.

Angående förvärven till samlingarnas olika avdelningar meddelas följande:

Allmogeavdelningen.

Föreståndaren intendenten fil. dr N. E. HAMMARSTEDT har vid sin sida haft intendenten SIGURD ERIXON som biträdande föreståndare, varjämte inom avdelningen följande tjänstemän arbetat, nämligen: amanuenserna fil. kand. ERNST KLEIN, fröken GERDA CEDERBLOM (dräkter), fröken EMELIE VON WALTERSTORFF (textilsamlingen), fröken LOUISE HAGBERG (forntro, norska avdelningen), e. o. amanuensen GÖSTA BERG.

För allmogeavdelningen har året varit ytterst givande, och föremål ha inkommit från nästan alla landskap. Jämte det att insamlingsverksamheten på alla punkter fortgått i ungefär samma utsträckning som förut, har museet kommit i tillfälle att inköpa en större samling föremål från Dalarna, företrädesvis bergsmansmöbler. Betydelsen av att bergsmanskulturen på detta sätt blivit representerad i samlingarna kan ej nog framhållas. En stor del av dessa möbler äro avsedda att utställas i Laxbrostugan på Skansen. Vidare har från

Statens Historiska Museum deponerats ett betydande antal föremål, av vilka en stor del falla inom denna avdelning. Huvudmängden härav utgöres av till sitt värde mycket ojämna jordfynd men också en del tidigt insamlade allmogeföremål ur Rikard Dybecks, Max. Axelssons, Axel-Em. Holmbergs m. fl. samlingar. Av betydelse är ock, att de finländska samlingarna blivit kompletterade genom ett inköp av för den svenska österbottniska allmogekulturen representativa föremål.

Skåne. Från detta landskap ha inkommit ett par smidda ljusstakar, några skedar av silver och mässing, en del knivar med figurerade skaft m. m.

Några smärre dräktplagg, varibland märkas en vacker ehuru mycket nött brudlist, märkt IPS EMD ANO 1728, samt en för Ingelstads härad karakteristisk bröstlapp av röd rask med rika pärlbroderier, ingå även i årets förvärv. Dessutom några hängsmycken, förfärdigade av mynt från 1631 och 1694, med skålförmiga hängen.

Bland under året förvärvade åkdynor och täcken, bänkdrätter och »hjnne» kunna antecknas: ett rödlakanstäcke i flera färger från nordöstra Skåne, ett munkabältestäcke av i Vemmenhög hemmahörande typ, bänkdrätter i rödlakan och halvkrabba, dynor i rödlakan, flossa, kors- och tvistsöm, linne-drätter i dukagång och upphämta samt en vackert och rikt broderad åkdyna, daterad 1800, som från Köpenhamn skänkts till museet.

Blekinge. Det bästa förvärvet från detta landskap utgöres av ett snedklaffskåp i gustaviansk stil med inbyggd klocka, inköpt i Hoby sn. Det är försett med skärningar, som möjligen äro utförda av en mästare, som arbetade i början av 1800-talet och vars verk redan förut äro representerade i museets samlingar. Skåpet förvärvades vid byundersökningarna, och under dessa inköptes också en del andra möbler, bland vilka förtjäna framhävas ett par ålderdomliga sängar samt stolar från Nättraby sn liksom några ornerade äskor från Karlskrona-trakten. En fint skulpterad selkrok uppvisar i den med sköld och flankerande lejon utskurna vapenbilden en för Blekinges allmogekonst karakteristisk monogramimitation under grevlig krona.

Från Östra hd härrör ett vackert och ålderdomligt korsformigt hängsmycke av förgyllt silver med imiterad filigranorning. Från Medelstad har förvärvats ett vitt broderat huvudkläde och en halsduk av blommig kattun.

Av de broderade hängkläden, som höra till de mest typiska alstren av 1800-talets blekingska kvinnoslöjd, ha två stycken inköpts. Det ena, i två våder, är daterat 1840.

Småland. Bland årets talrika möbelförvärv märkes ett skåp med inbyggd klocka från Tingsås sn, som erinrar om motsvarande former i Uppland.

Från Urshult härröra bland annat en klaffbyrå och ett hängskåp, daterat 1781, och ifrån Gränna landsförsamling kommer en bordstol. Vidare ha från

Urshult inkommit ett flertal bonader i den för Clemetska skolan karakteristiska arkaiserande stilen och från Åsenhöga en släde samt diverse husgeråd, såsom ugn- och spishällar, en vacker dryckeskanna av koppar etc. En kvinnosadel har inkommit från Kalmar län. Från Kalmartrakten härrör en mässingssked med skaftknopp i form av druvklase och från S. Möre ett knivskaft av samma metall, föreställande en jägare. De båda sistnämnda äro jordfynd.

Bland dräktförvärven äro också här några vackra allmogesmycken av särskilt intresse. Bland dem märkes ett förgyllt s. k. halslås med driven och graverad ornering och sju halskedjor. Smycket är typiskt för Västbo hd och är tillverkat av den kände guldsmeden Adam Tillström i Växjö i början av 1800-talet. Ett hjärtformigt genombrutet hängsmycke med filigranornering och en röd slipad glassten härrör från Östbo hd.

Öland. Från detta landskap har museet mottagit en mängd jordfynd, bestående av knivar, silver- och mässingsskedar, några smärre smycken m. m.

Gotland. Från Hablingbo sn har erhållits ett par utskurna och genombrutna nystpinnar. Ett skrin av trä, beslaget med driven mässingsplåt, och en selbåge av rikt graverat horn härröra också från Gotland. F. ö. har från ön förvärvats ett mycket stort antal jordfynd, som värdefullt komplettera museets samlingar av lås och nycklar, betsel, knivar och skedar etc.

Halland. Bland föremål från detta landskap bör nämnas ett mässingsbetsel av 1600-talstyp från Veddige sn. Till dräktavdelningen har inkommit ett ståtligt korsformigt halssmycke av förgyllt silver med Kristusbild och graverad ornering. Det är försett med två A-formiga hängen och ett sammanfatt lövhänge samt pansarkedja av silver. Ett textilförvärv har också gjorts, bestående i ett s. k. »sexsölvatäcke» (linnebottenstäcke i dukagång).

Bohuslän. Det ståtligaste föremål, som under året inköpts härifrån, utgöres av en sparlakansäng, fig. 1, i Karl Johansstil med krans av mahogny, förgyllda beslag av pastellage och sparlakan av rödrandigt bomullstyg. Den har tillhört ett sjökaptenshem i Mollösund. I fiskelägena utgjorde sjökaptenerna aristokratien. Från samma fiskeläge härrör också en annan säng av besläktad men rent folklig typ samt ett golvur. Av stort intresse är också ett litet skrin av trä med ovanligt rika och eleganta reliefornament, i vilka bland annat riksvapnet ingår. Från Norum sn har inkommit en ljusstake av järn på träfot. Dessutom kunna nämnas en svarvad och målad dryckeskanna, flera knivskaft av mässing med figural framställning och ett strykjärn av täljsten från Naverstad.

Två bitar av åkläden i rosegång ha skänkts till museet, av vilka det ena har ett synnerligen ålderdomligt och intressant mönster. Vidare ha förvärvats 2 drällvänader, handkläden med flätning för kortsidorna och ett linnebottenstäcke i upphämta.

Östergötland. Relativt få förvärv ha detta år gjorts från Östergötland. Nämnas böra dock en säng, ett bord och ett skrin från Ödeshög samt en vändstol från Vårdsnäs sn.

Västergötland. Åtskilliga möbler, såsom soffa, hörnskåp, golvur och stolar, ha inköpts från olika socknar i Kinds härad. Därifrån ha också förvärvats

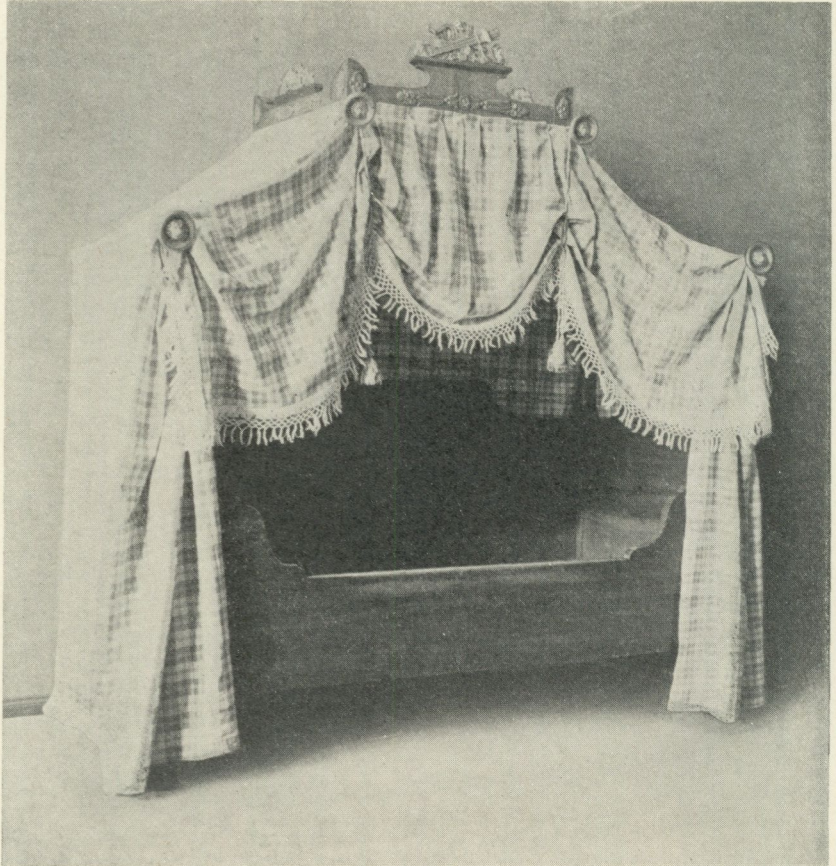

Fig. 1. Säng. Mollösund kapellförs., Orusts v. hd, Bohuslän. H. 2,10 m. Nord. M. 149,527—149,529.

ett antal koppar- och mässingskärl liksom en mängd annat husgeråd och redskap, allt värdefullt kompletterande museets samlingar av enklare bruksföremål från 1800-talet. Från Långum sn härrör en kälke, kallad »trollhoppa». Också Tiveds sn är representerad med en samling husgeråd och ett par skarbågar, intressanta som ovanligt sydliga belägg för bruket av dylika. Slutligen

har inkommit ett flertal matknivar och skedar av silver och mässing i delvis ganska ålderdomliga former.

Dräktförvärven representeras av några smärre smycken samt fyra brudhalsdukar av siden från Kinds hd.

Fig. 2. Rya. Strängnäs, Södermanland. L. 1,82 m. Nord. M. 149,293.

Dalsland. Av de i detta landskap mycket vanliga täljstensföremålen ha ytterligare några hamnat i museet, bland dem ett par typiska stryckjärn.

Södermanland. En präktig väggfast säng med blomstermålning och blårutiga sparlakan har i samband med byundersökningarna inköpts i Sorunda,

den enda socken, där dylika numera inom landskapet stå att påträffa. Den är daterad 1871. Från samma bygd har också inkommit några smärre föremål, varibland ett ämbar, en s. k. »Sorunda-hink», är ett prov på ortens laggningsslöjd. Vidare ett par dräktplagg, däribland den för mansdräkten typiska röda stickade toppluvan. En jordfunnen sked av mässing med druvklaseknopp härrör från Botkyrka.

Från Strängnäs härstammar årets ståtligaste textila förvärv, en rya, fig. 2, vilken som gåva överlämnats till museet av fröken S. Öhlin, Stockholm. Den har i mittfältet ett stort anlagt ytmönster av tidig märkdukstyp och är daterad 1742. Det är museets första rya från Södermanland. Mönstret visar icke någon närmare likhet med dylika ting från andra håll.

Uppland. Från Björklinge härrör ett stort skåp med inbyggd klocka. Denna typ, som är mycket karakteristisk för norra Uppland har förut

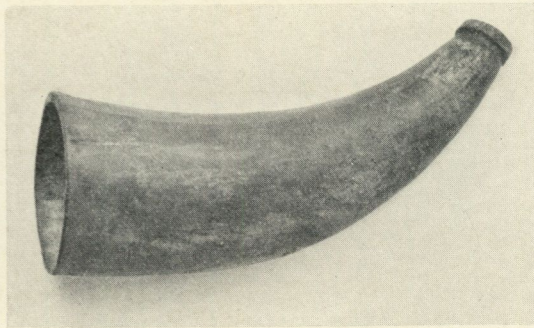

Fig. 3. Dihorn. Ljusnarsbergs sn, Västmanland. L. 0,13 m.
Nord. M. 149,291.

saknats i museet. Från Tierp härrör ett med rokokblomster sirat ovanligt vackert skåp, daterat 1778, och från Skuttunge sn en vagg. En släde har förvärvats från Täby. Härförutom ha inkommit åtskilliga smärre föremål, såsom en svarvad kanna av masur från Västervåla, en lustig sparbössa av mässing med driven ornering från Simtuna, knivar och en silversked, en del smide etc.

Av dräktförvärv från Uppland förtjänar omnämnas en sidenväst från Adelsö sn med invävda svenska riksvapen samt Karl XIV Johans namnchiffer. Det ovanligt gentila plagget med förgyllda genombrutna kulformiga knappar har tillhört en bonde från Björkö, kallad »Björkökungen».

Västmanland. Värdefullast bland årets förvärv är ett hörnskåp med rik blomstermålning från Haraker. Från Säterbo har inkommit en släde och från Badelunda en järngryta av intressant typ. Den sistnämnda är märkt »Linhulta 1696» i relief runt kanten. Dessutom ett dihorn, fig. 3, från Ljusnarsberg och en del smärre föremål.

Värmland. Förvärven bestå av en slidkniv och några andra verktyg, ett vaxstapelställ från Gunnarskog, en svarvad och målad dryckeskanna och en fäll, klädd med linnebottensvävnad i fyrskaft och daterad 1783 med siffror av rött kläde i påläggssöm.

Från Ekshärad sn ha dessutom erhållits tvenne prydliga s. k. hårstrykare av målad näver, fig. 4 och 5, karakteristiska för Älvdals hd, och från Norra Finnskoga en brudkrona av mässing med bladformiga hängen av tunt silverbleck.

Dalarna. Från detta landskap ha årets rikaste och värdefullaste förvärv gjorts. För möblernas vidkommande kunna två kategorier urskiljas. Särskilt är det de förut i museet ytterst torftigt representerade bergsmansmöblerna, som i ett slag blivit på ett ypperligt sätt kompletterade. Dessa komma att

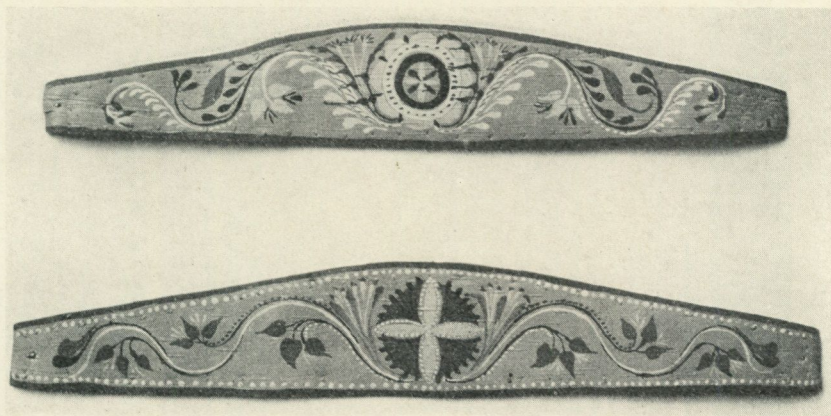

Fig. 4 och 5. Hårstrykare, »hårnåver». Ekshärads sn, Älvdals hd, Värmland. L. 0,41 och 0,45 m. Nord. M. 147,156 och 147,155.

framdeles närmare skildras. Men också allmogens möbelbestånd har blivit på ett helt annat sätt än förut företrätt i museets samlingar. Här böra särskilt omnämnas de båda signerade skåp med dalmålning, som höra hemma i Bjursås sn. Det ena är målat av Erik Eliasson 1780 i en stil, som föregår den vanliga stiliserade blomstermålningen (jfr S. Erixon i Bilder och studier tillägnade Gustaf Upmark), det andra av M. P. Stadig 1801 är ett mjölkskåp med den fullständiga uppsättningen av tråg bevarad, fig. 6. Ett stort antal dalmålade skåp från tiden omkring år 1800 ingå också i årets förvärv. Ett golvvur med verket signerat Mora 1805 uppvisar i sin målning en stil, som förut ej med säkerhet kunde hänföras till Dalarna. Av mera direkt etnografiskt intresse är en mycket lång fällbänk från Ore och en ypperlig släde av 1600-talstyp. Från Gagnef har kommit en väggmålning och från flera olika socknar målningar i den vanliga Leksands- och Rättviksstilen.

Av de smärre förvärven märkes en vacker liten samling skålar och skopor av masur, vilken deponerats av Statens Historiska Museum. En av skålarna, fig. 7, bär ålderdomlig ornering och är daterad 1615, en annan är under botten försedd med runinskrift (jfr Fataburen 1915 s. 159 f). Vidare ha inkommit en jordfunnen fällkniv med gaffel och en graverad silversked »från

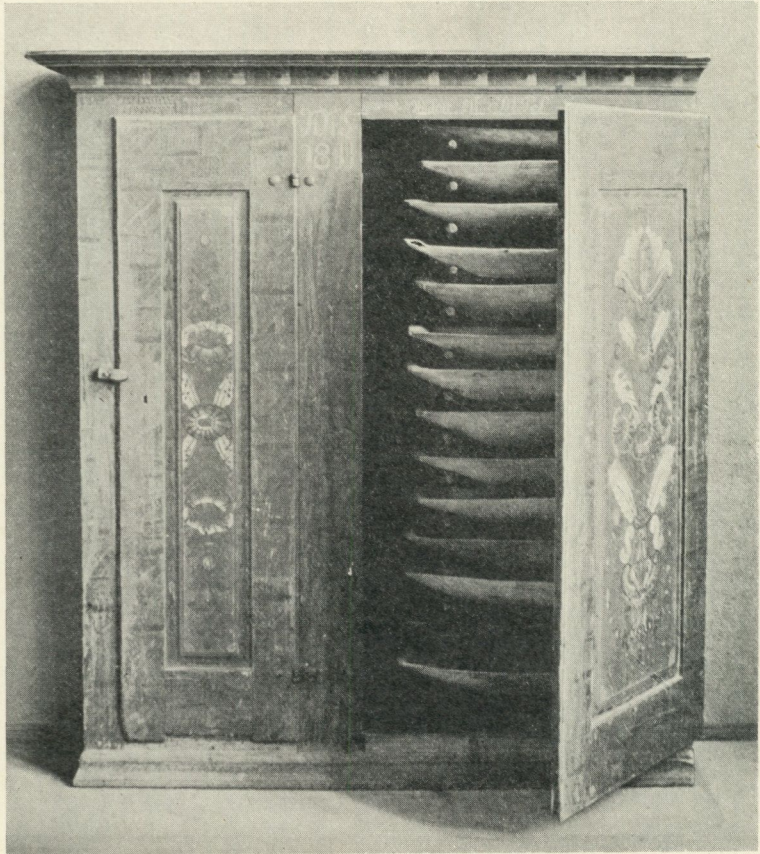

Fig. 6. Mjölkskåp. Bjursås sn, Dalarna. H. 1,62 m. Nord. M. 149,698.

trakten mellan Hälsingland och Dalarna». En liten dosa, som användes av vallhjonen att förvara småsaker i och uppges heta »hlidu-kuppa», inköptes på sin tid av Rikard Dybeck i Älvdalen, och en täljstensgryta med järnbandning är förvärvad från Söderbärke sn, liksom en del annat husgeråd.

Också till dräktavdelningen har Dalarnas rika allmogekultur givit sin tribut. Särskilt ha till sockendräkternas fullständigande föremål inkommit

från Leksand med Djura kapellförsamling. Här bland märkas några överdelar till kvinnodräkter att bäras vid olika tillfällen: en slät broderad, en av »kambris» och en av krusväv. Vidare ett rödrandigt livstykke och trenne präktiga fårskinnspåsar att bäras antingen bara eller med grön- eller svarttröja utanpå. Också ett par svenskskor för kvinna och en del lysande grannlåt till brudutstyrelsen har inkommit. Till Djura mansdräkt hör en broderad vit långhalsduk och ett par skospännen. — Från Rättvik har inköpts ett brudlivstykke av rött och gult siden samt en kjolväska av vitt skinn med applikationsbroderi av kläde i flera färger, den vanliga typen från 1860-talet.

Gästrikland. Från Hille sn ha inkommit en del smärre föremål såsom selkrokar, lokor, en smörask, en vantnål etc., från Hedesunda en bandsked med påbörjat genombrutet arbete och daterad 1809, och från Ö. Färnebo ett tändsticksställ av bränd lera. Dessutom några selknän av graverat horn.

Fig. 7. Skål av masur. Dalarna. Diam. 0,102.
Nord. M. 147,303.

Hälsingland. Bland de icke få förvärven från detta landskap märkes särskilt ett antal möbler. Ett skåp från Järfös, daterat 1822, är i hög grad representativt för denna socken och äger den originella och praktfulla målning — mörkblå grund med vita marmoreringränder samt rött och grönt — som en tid blomstrade här.

Från Ovanåker har jämte en förstugukvist av framskriden 1800-talstyp inköpts ett golvur, en uppsättning stolar och några tavletter. Från Ovanåker härröra tillika tvenne väggmålningar på väv, som höra till det allra bästa i svensk folkkonst. Åtminstone den ena är utförd av målaren Enman från Svärdsjö i Dalarna. Från Arbrå sn har förvärvats en hel rumsdekoration från 1860-talet med motiv från slavstriderna i Amerika. Vidare ha från Delsbo inkommit: ett rikt målat fällbord, ett hörnskåp, en släde samt diverse smärre husgeråds-saker, såsom ett vackert ämbar, en täljstensgryta, en smakfull dryckeskanna med blomstermålning etc. Som prov på den höga kvalitet även smidet nådde

inom denna socken kunna tjäna ett par förnåmliga portklappar och dörrhandtag med elegant ornering. En strålfaska har förvärvats från Mo sn. Från Hälsingland torde också härröra en utomordentligt vacker skulpterad och målad selbåge, fig. 8.

Av dräktförvärven är en vid mansjacket av vadmal med tillhörande byxor, en variation av Delsbo mansdräkt, som ej förut varit representerad i museet. Till den bäres en smalrandig väst i flera färger och vita strumpor. En manspäls av fårskinn har inkommit från Delsbo och en hjärtformig sölja av silver från Bollnäs sn.

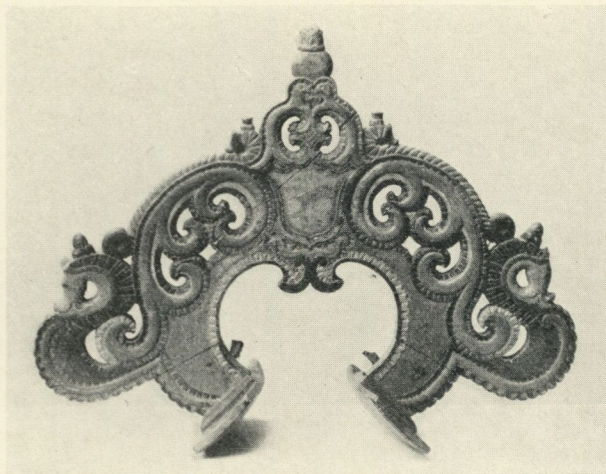

Fig. 8. Selbåge. Hälsingland. Br. 0,56 m. Nord. M. 146,027.

Ångermanland. Härifrån ha kommit en del jordfunnet smide, en vacker ask av tenn och två rosengångstücken. Ett präktigt prov på ångermanländsk slöjd utgör en näverask med tennbroderier på alla sidor, som enligt uppgift varit använd till oblatask i en kyrka.

Medelpad. Bland de få föremål, som från detta landskap funnit väg till museet, märkas en vävstol och en bärmes, båda från Borgsjö och daterade, den förra 1771 och den senare 1798, samt en matfällkniv av mässing från Sköns sn.

Jämtland. Bland förvärven är främst att annotera ett ypperligt skåp från Ragunda med blomstermålning på speglarna och daterat 1817. Dessutom ha inkommit en spånask med skuren geometrisk ornering, daterad 1691 från Alanäset, en selkrok från Håsjö och en präktig klave av järn, prydd med stansade ornament och upprullade järnringar (Östersundstrakten). Härtill komma ett par jordfunna silverskedar, av vilka den ena är daterad 1677.

En samling enklare vävnader, huvudsakligen fälltäcken, har erhållits från sydöstra Jämtland; ett av dem kallas brudfälltäcke.

Norrbottnen. Också i år har Norrbotten lämnat ett mycket rikt tillskott till samlingarna, och beståndet av föremål från detta landskap har ökats på nästan varje punkt. Så har ett flertal möbler inkommit. Ett skänkskåp är med sin ornering av pålagda, i trä skurna lister och sin gula, blå och röda målning typiskt för detta landskap. Det härrör från Överkalix, varifrån också ha kommit skåpsängar, kista, vaggan m. m., liksom en vacker liten utdragssäng med reliefornering. Från Neder-Luleå sn har förvärvats en primitiv, laggad matspann eller s. k. »vacke», använd bland fiskarna på Brändön. I skilda delar av landskapet ha inköpts delvis mycket vackra linfästen, spånaskar och skrin av olika slag. Också husgeråd såsom grynstampar, smörformar m. m. ha inkommit. Flera intressanta skinnarverktyg, en del spånads- och vävnadsredskap, en plog, selkrok och lokor etc. kunna också med tillfredsställelse annoteras.

Från Överkalix några dräktdelar, varibland märkas en brudgumsväst av svart atlas med tillhörande hålsömsbroderad nattkappa, en brudsärk av fint linne, likaledes med hålsömsbroderi, samt ett s. k. brickband av rött ylle med mönster i svart och vitt. Från Neder-Luleå några virkade breda pälskärp och en bindmössa. Från Edefors sn fyra bindmössor av siden samt en väderhuva (»kråka») av svart siden.

Bland textiltillförförvarven förekomma ett underlakan av ludet kalvskinn och ett par enklare täcken.

Lappland. Genom deposition från Statens Historiska Museum erhöles några föremål från Lappland, bland vilka såsom i etnografiskt hänseende värdefulla må nämnas en renhornsked av gammalt gott arbete, funnen i Kaamasjärvi träsk i Jukkasjärvi socken, Torne lappmark, samt en renhornskaftad kniv utan vidare härkomstuppgifter. Dessutom har härifrån bl. a. inkommit en släde från Lycksele, ett skrin av trä i bokform med utskurna ornament och daterat 1624, ett selknä, daterat 1681, och en täljstenspanna, funnen i Hornavan.

Norge. Ett synnerligen värdefullt förvärv från nordligaste Norge (Lyngens prästegjæld, Tromsø amt) gav ett genom sognepräst P. Astrup förmedlat inköp av en upprättstående vävstol med tyngder, således av samma typ, som är känd från de fornnordiska sagorna. Museet äger visserligen förut en på det hela taget likartad vävstol från S. Bergenhus' amt, men den nu sist förvärvade är såtillvida primitivare, att något redskap för inslagets införande och tillslående i ränningen icke användes. Sådana vävstolar brukas ännu i angivna ort för vävande av sov- och åktäcken samt av tältduk åt de nomadiserande lapparna. Ett par prov på dylika vävnader, »græner», inköptes även. De äro helt av ull och äro särskilt intressanta på grund av sitt ytterligt primitiva tillverkningsätt.

Fig. 9. Sparlakanssäng. Replot sn, Österbotten, Finland. H. 2,61 m. Nord. M. 145,697.

Finland. Som ovan nämnts har till museets finländska avdelning gjorts ett synnerligen gott förvärv. Genom samarbete med Göteborgsutställningen inköpte museet med biträde av professor Gabriel Nikander i Åbo och fil. lic. Efraim Lundmark ett betydande antal föremål, som visa intressanta prov på Österbottenssvenskarnas bostadskultur, deras målningskonst och högt uppdrivna träsnideriskicklighet, nämligen ett par av de präktiga tvåvåniga sängar, fig. 9, som här varit vanliga, ett golvur, bord, bänkar, stolar och tallrikshyllor, Vidare en del husgeråd, såsom tallrikar, askar och utomordentligt fint arbetade

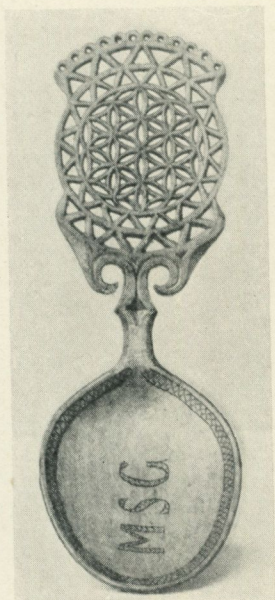

Fig. 10. Sked av björk, Replot sn, Österbotten, Finland. L. 0,17 m. Nord. M. 145,717.

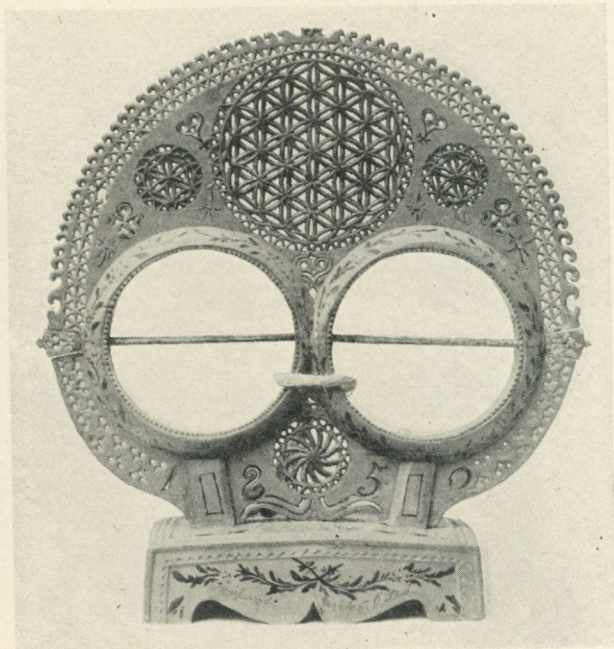

Fig. 11. »Rullstol». Replot sn, Österbotten, Finland. H. 0,35 m. Nord. M. 145,739.

träskedar, fig. 10. Samma genombrottna arbete återkommer i linfästena och de magnifika »rullstolarna», fig. 11, som därjämte äro målade i flera färger. De väldiga rankbågarna äro också representerade liksom några vackert skulpterade och målade bogträn och selbågar.

Bland dräktförvärven märkas några mönstervävda förklädesband och ett par tvärrandiga, prydligt stickade kvinnostrumpor, också de från Österbottens svenskbygder.

Utstyrlarna till de ovannämnda sängarna bestå av förlåtar i tre delar (»storfällåtan», »lillfällåtan» och sängkappan) och täcken, allt i munkabälts-

liknande vävnad med bomullsboten, vepa i halvyllevävnad, kuddvar (»höjandsvar») med virkad »huva», spetslakan med virkning vid ena långsidan och »fransalakan» med tofsprydd bomullsfrans i vitt eller rött och vitt på alla fyra sidorna, samt slutligen bolstervar delvis av linne, med trevliga randningar i blått, vitt och rött. Härförutom har textilavdelningen från Österbotten förvärvat några trasmattor, »lappmattor».

Estland. Från Stora och Lilla Rågö har rektor, teol. kand. P. Söderbäck, Birkas, Nuckö, insamlat och till museet som gåva överlämnat dels en samling redskap såsom slagor, mangelbräden, räfsor, liar, linfästen etc., dels några smärre dräktplagg. På samma sätt har inkommit ett stort antal pipkannor, »ölkannor», »ölkappar» och gyckelkrus.

För den **komparativa avdelningen** äro endast ett par skotska skidor, en gåva av engelska legationen i Stockholm.

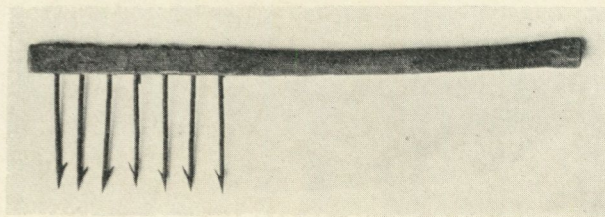

Fig. 12. Ljuster. Urshults sn, Kinnevalds hd, Småland.
L. 0,64 m. Nord. M. 149,048.

Jakt och fiske. Till avdelningen för jakt ha inkommit en rävsax, enligt uppgift tillverkad i Karlskrona, samt en hjärppipa, som användes att locka fågel med, inköpt från Hille sn, Gästrikland. Två par klämmare, i vilka fåglarna hängdes vid jaktväskan, utgöra en gåva 1844 av biskopen i Linköping till Statens Historiska Museum, men ha nu deponerats i samlingarna. De härröra ursprungligen från Vånga sn i Östergötland.

Betydligt rikare förvärv ha gjorts till fiskeavdelningen. Till allra största delen utgöras de av gåvor från docent I. Arwidsson, Uppsala (mellansvenska föremål) och dr I. Lönnberg, Karlshamn (föremål från södra Sverige). Från Uppland ha sålunda bl. a. inkommit en ryssja och en kräftång, från Blekinge ett laxnät och en ålhomma och från Urshult i Småland ett intressant ljuster, fig. 12. Ett laxljuster har inköpts från Hille sn, Gästrikland, och en s. k. »vakare» med pingla från Neder-Luleå sn, Norrbotten, fig. 13. F. ö. äro att anteckna ett gåddrag från Råbelövssjön och några krokvar etc.

Samfundsväsen. Till denna avdelning ha i år inkommit en del föremål belysande såväl den gamla byorganisationen som samfundsvanorna i allmänhet

i folklivet. Bland dessa böra särskilt nämnas en byklubba från östra Närke och en knippa räkningsstickor, som dock sakna ursprungsart. Likaså kan framhävas ett präktigt långbord med bänk från Bjursås, Dalarna. Bordet har använts inom en by i Bjursås som bröllopsbord och lånades för detta ändamål inom byalaget. Från Aspeboda i Dalarna har kommit en nattlåda, som benämnes »brudkista», och från Delsbo ett förnämligt »brudspann» med ristade ornament. En svarvad och rödmålad fattigskål från Skogs församling i Hälsingland bär inskriften: »Gifver gärna the fattiga».

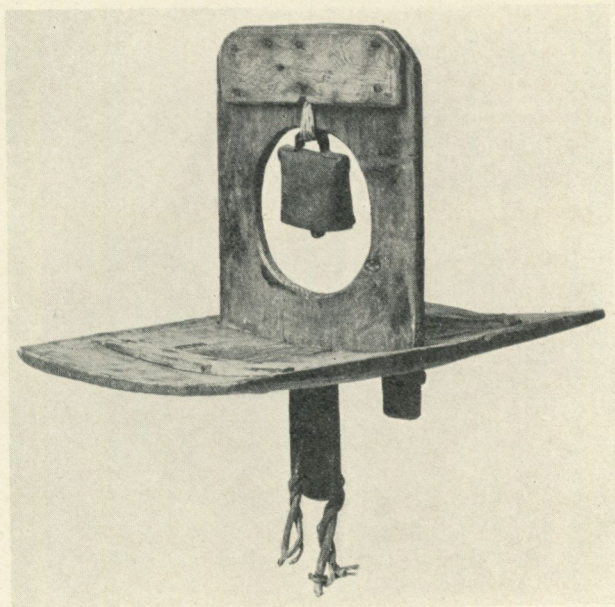

Fig. 13. Vakare. Neder-Luleå sn, Norrbotten. H. 0,3 m.
Nord. M. 145,943.

I depositionen från Statens Historiska Museum ingick ett mycket stort antal bergsmansyxor från olika delar av landet. De flesta äro synnerligen väl arbetade med etsningar och pärlemorinläggningar, och en av dem har tillhört Carl v. Linné. I årets förvärv förekomma också flera ämbetsstavar, bland vilka en länsmansstav från Leksands sn är daterad 1693. En polisbricka av drivet silver hör antagligen hemma i Stockholm, och ett par mösskyltar för medlemmar i frivilliga brandkåren stamma från Göteborg.

Härförutom ha inkommit några brandförsäkringsmärken av skilda typer och ett par straffredskap, nämligen en s. k. spansk fiol från Stockholms rådhusrätt samt fotbojor från Öland.

Mått, mål, vikt och tid. Till denna avdelning har ur depositionen från Statens Historiska Museum influtit bl. a. ett antal vikter av ålderdomlig typ. Några äro daterade med årtal från 1600-talets andra hälft. Ett par andra små mångkantiga vikter, ornerade med franska liljor, äro gåva 1781 till nämnda museum av professor J. Lidén. Vidare några viktsatser, de flesta i lådor och med 1600- eller 1700-talsår. — Längdmåtten representeras av åtskilliga likarealnar av järn och en måttstock av trä. Ett par kalenderstavar ingå även i årets förvärv, varjämte som en kuriositet kan anföras ett på sin tid av Max. Axelsson i Värmland inköpt mangelbräde med inskuren runkalender.

Avdelningen för forntro och folksed. Bland nyförvärven för år 1924 märkas några till julfirandet hörande föremål, såsom en för julbordet avsedd s. k. trettondagsstake från Vists sn, Östergötland, av trä och överklädd med papper, samt en julkrona från Hova sn, Västergötland, av liknande material, men avsedd att hänga i taket. Vidare 4 st. mynt från Skagens offerkälla i Udenäs sn, Västergötland, med årtalen 1676, 1806, 1858 och 1881 samt ett »sensträckningsband», en trollknut av ullgarn, förvärvat från Jukkasjärvi sn, Torne lappmark. Vid tiden för förvärvet, aug. 1924, bars ett liknande »band», med som det uppgavs gott resultat, av en person, som försträckt sin handled. Kvinnan, vilken knöt banden, var av finnsläkt.

Avdelningen för de högre stånden.

Föreståndaren intendenten SIGURD WALLIN har haft biträde av museets styresman dr GUSTAF UPMARK och av amanuenserna dr SUNE AMBROSIANI (skrävåsen, arbetets historia m. m.), dr ARVID BÄCKSTRÖM, fröken ANNA LEWIN (dräkter, textilföremål), fröken GERDA CEDERBLOM (leksaker m. m.). — Musikavdelningen har även under detta år saknat särskild representant.

Årets förvärv till högreståndens-avdelningen kan knappast betecknas såsom rikt, och för den skörd, som blivit inbärgad, har museet till allra största delen att tacka sina många donatorer, så betydligt överlägsna till antal och värde äro gåvorna över de genom köp gjorda förvärven. De skänkta föremålen ha i stort antal kommit enstaka eller i smärre grupper, men även stora samlingar äro att anteckna och bland dessa märkas sådana som hopbragts genom långvarigt och systematiskt samlande. — Förvärven fördela sig tämligen strövis på de olika tidsperioderna, men skulle man nämna något område, där försöken till systematisk komplettering i någon mer avsevärd mån kunnat genomföras, skulle det vara sittmöblernas grupp. Till det sedan gammalt av museet omhuldade samlandet av svenska stoltyper har året lämnat några kompletterande bidrag. — Den förvärvsgrupp, som emellertid främst ger sin karaktär åt årets

nyförvärv, utgöres av depositioner från Statens Historiska Museum. Därifrån ha nämligen till Nordiska Museet överförts ansevärdiga grupper av föremål från nyare tid, vilka tillfört flera av museets avdelningar en viktig komplettering. Betydelsen av dessa förvärv ligger till stor del däri, att dessa föremål huvudsakligen insamlats under en nu rätt avlägsen tidsperiod, varför de i stor utsträckning representera föremålsgrupper, som numera sällan stå att förvärva i den allmänna rörelsen. Mycket av de deponerade samlingarna utgör också jordfynd och tillhör perioder, som äro jämförelsevis sparsamt företrädda bland de föremål, som bibehållit sig i oavbrutet bruk i hemmen. Däri ligger kanske också det största värdet för Nordiska Museet av den nämnda depositionen —

Fig. 14. Skrin av stålplåt med etsad ornering, 1500-talets senare hälft. L. 0,175 m. Nord. M. 148,281.

och därmed av hela årsförvärvet — att det tillför samlingarna från 1500- och 1600-talen ett kvalitativt betydande tillskott. Särskilt vad den äldre Vasatiden beträffar måste varje föremålsförvärv hälsas såsom en betydelsefull förbättring av museet, så pass sällsynta äro de i oförstört skick bevarade inhemska sakerna från denna tid, och så sällan blir museet i tillfälle att förmera sin fåtaliga samling av minnesmärken från denna kulturellt lika väl som politiskt så märkliga nydaningsperiod, själva begynnelseskedet till högre ståndavdelningens följd av tidsperioder, och dessutom en tid som säkerligen givit vår allmogekultur viktiga impulser för långa tider framåt.

Den äldre Vasatiden. Förvärven till denna period utgöras samtliga av depositioner från Statens Historiska Museum. Huvudmängden består av småföremål, som upptagits ur huvudstadens jord, mest husgerådssaker av metall,

ben, lergods och glas m. m. samt kakel och andra byggnadsrester. Värdet av allt detta noga ortsbestämda fyndmaterial torde ligga i öppen dag, ehuru ej här är platsen för en detaljerad redogörelse för de enskilda pjäserna. — Av de icke jordfunna 1500-talsföremålen kan främst nämnas en grupp handklockor av metall med rik dekorerad i de former, som äro typiska för periodens italienska renässansarbeten i brons; en av klockorna bär inskrift i majuskler med årtalet 1523, en annan är daterad 1559. En vackert ornerad mortel bär årtalet ANNO SALUTIS NOSTRE 1584. Ett litet skrin av stålplåt, fig. 14, är helt täckt av etsad ornering, som till karaktären påminner om tyskt rustnings- och vapensmide från perioden. I övrigt förekomma skedar av silver samt knivar och gafflar med skaft av ben och metall.

Den yngre Vasatiden. Här märkes en grupp av små skrin, representerande flera skilda tekniker: ett skrin av järnplåt med pålagda hörnförstärkningar samt målat; ett skrin beklätt med svart skinn, rikt mönstrat som bokbinderiarbeten samt beslaget med minutiöst ornerade järnbeslag; ett träskrin med sluttande lock, helt täckt med mönster i platt relief med bl. a. svenska riksvapnet med Vasavapnet i hjärtskölden samt årtalet 1668; ett skrin helt klätt med graverade benplattor med scener ur lapparnas liv av en art som förut finnes representerad i museet å ett kabinettskåp. Till samma grupp av tillverkningar som det sistnämnda skrinet kan räknas en selbåge av renhorn med rik graverad ornering, vars huvudmotiv utgöres av emblematiske framställningar med latinska deviser. En annan dylik selbåge bär en rik och vacker blomsterornering samt ägarens krönte initialer och en svensk vers med gudliga råd för den resande. Bland husgerådssakerna kan nämnas en svarvad masurpokal, en präktigt driven sexkantig kopparflaska med skruvlock, daterad 1657, en panna av malm på tre fötter, daterad 1659, en ljusstake av malm med en mansfigur som skaft, samt ett strykjärn av malm, från 1653, med handtaget helt av metall utan träskoning. — Tidens textila kultur representeras av en vacker bonad, fig. 15, vävd i gobelinteknik med rik framställning av blommor, blad, fåglar och allehanda fyrfotadjur mot svartbrun botten i grönt, blågrönt, brunt och gult.

Den karolinska tiden. En synnerligen ståtlig gårdskarta, daterad 1665, och framställande Björnö gård i Frötuna sn, Uppland, är ett gott exempel på herrgårdskulturens yttringar under denna stormanständig. — Av fast rumsinredning från perioden har som deposition mottagits ett rumstak från Häringe i Västerhaninge sn, Södermanland, ett intressant prov på den allra enklaste formen av målad imitation av stuckornering; panelen är målad i grått och därpå är ett listverksmönster uppmålat i svart och vitt, helt slätt och utan några orneringar, en komposition av stora cirklar. Ett stycke gyllenläder har åtminstone under senare tid tillhört väggbeklädnaden i ett lusthus å en annan sörmländsk herrgård, Årsta i Sköldinge socken. — De karolinska möblerna

Fig. 15. Bonad, vävd i gobelinteknik, 1600-talets förra hälft. L. 1,98 m. Br. 0,65 m. Nord. M. 148,694.

företrädas främst av en länstol med riksänkedrottningen Hedvig Eleonoras välbekanta ägarestämpel och DRONINGHOLM Ao 1683; klädseln, som delvis är bevarad, utgöres av en präktig sammetsvävnad med stort barockmönster. Typiskt barocka slottsmöbler äro också ett par obeliskformade skåp, utvändigt klädda med röd schagg och rika prässade beslag av mässingsbleck; inredningen består av små hyllor, och väggarna ha varit klädda med spegelglas; tydligen ha här varit uppställda prydnadssaker av porslin eller ädel metall, elfenben eller bernsten. Till en slottsmöbel har väl också hört ett överstycke i skulpterat och förgyllt trä med putti i lövverk, ett typiskt karolinskt praktstycke. Ett större skrin av trä har hela ytorna täckta av ornering i hög relief med allegoriska figurer inom lövverk och blommor, det hela rikt målat. — Bland husgerådssakerna märkas en mortel av malm med inskriften SANDER SKÖNBECK GUNDELA PIILL ANNO 1702, en åttkantig tennflaska med skruvlock, daterad 1705, samt från samma år en järngryta på tre fötter och försedd med lock. En solvisare av mässing visar en invecklad konstruktion och en konstnärlig gravyr; en annan dylik består av en fyrkantig gjutjärnsplatta och är daterad 1716. — En servett av linnedamast med Hedvig Eleonoras monogram och Stockholm 1701 invävt är med all sannolikhet svenskt arbete.

Tiden 1720—1750, den äldre frihetstiden, sammanfaller nära med Fredrik I:s regering. Bland möbelförvärven från denna period märkes främst ett klavikord av Daniel Strähle i Stockholm 1738, prytt med en färgrik målad landskaps scen inuti locket. En biblioteksstol, fig. 16, med uppfällbar bordskiva är målad i svart med mönster i den för perioden typiska kinesiserande lackimitationen; möbelen, som är nära lik den stol från vilken Linné höll sina föreläsningar på Hammarby, har tillhört språkforskaren Johan Ihre och kommer närmast från Ekebyhov i Uppland. Ett litet kryddskåp med lådinredning är å den målade dekorerings daterat 1746; det åtföljes av en obestyrt tradition att det tillhört Emanuel Swedenborg. Bland minnena av tidens stormän kan också uppräknas en av Linnés tillhörigheter, en bergsmanskäpp med yxan inlagd med pärlemorplattor; bland Linnés bevarade kvarlätenskap förekomma ännu ett par bergsmansyxor. — En stol i de för tiden typiska holländsk-engelska senbarockformerna har förvärvats från Gotland. — Bland småsaker från tiden kunna nämnas en ljusstake av tenn, en handvärmare av genombruten mässing och ett strykjärn av malm med initialer och årtalet 1740 inom en graverad bladkrans under en stor krona.

Rokototiden. Till den fasta rumsinredningen från denna tid har gjorts ett par förvärv. Det ena är ett målat väggfält framställande silkesodling och beredning av silke ur kokongerna, en tämligen läroboksartat uppställd bild med personer i rokokotidens kostym; troligen har väggfältet tillhört ett Stockholms hus, ehuru det nu förvärvats från annan ort. Det andra är likaledes väggbeklädnader av målad väv, 7 fält som nedtagits i ett rum i Kalmar,

huset Nybrogatan 17; fälten äro målade med landskap och framställa åtskilliga lantliga sysselsättningar, möjligen också allegorier. Vidare har museet fått mottaga åtskilliga goda prov på periodens papperstapeter, dels målade i tunga fasta färger och blankfernissade, komna från Trollebo i Småland, dels sådana i lätta ljusa pastellartade färger och luftiga rokokomönster. — Rokokomöblerna företrädas av en stor flygel med rik yttre målning samt några stolar av olika

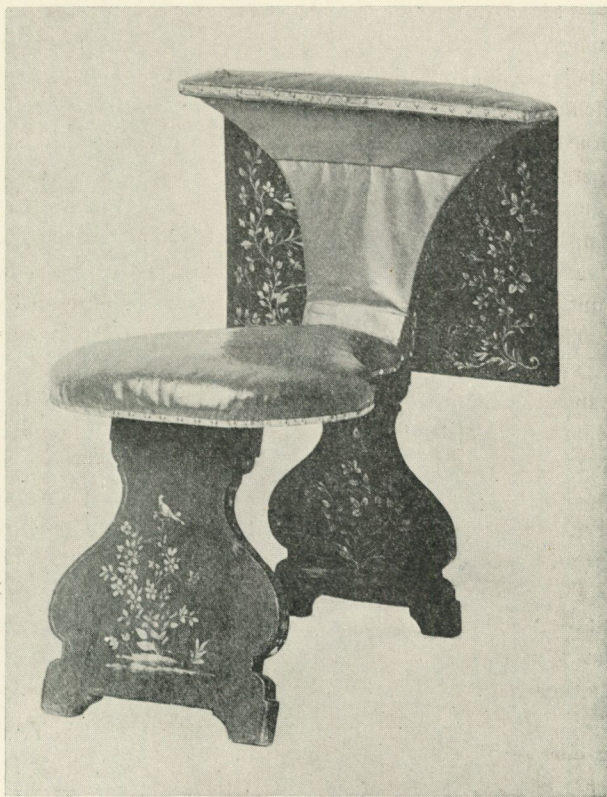

Fig. 16. Biblioteksstol, som tillhört Johan Ihre, 1700-talets förra hälft. H. 0,85 m. Nord. M. 145,979.

typer, variationer på franska modeller, vilkas betydelse för samlingarna främst ligger däri, att sitsar och ryggstycken äro gjorda i rottingflätning, något som förut ej fanns representerat. — Bland svenska fajanser kunna nämnas en grötskål eller rund karott med lock, Rörstrand 1758, ovanlig därigenom att den är dekorerad i två färger, blått och lila; en tillbringare med dekorering i blått, Marieberg 1760-talets slut, samt ett runt fat ävenledes blådekorat,

Marieberg, Berthevin 1768. Ett par strykjärn av malm med rik dekoreringsbära hänföres till denna period, det ena på grund av sin utpräglade rokokornering, det andra på grund av sin datering 1767, ehuru dess ornamentik står kvar på senbarockens stadium. Ett liknande fasthållande vid barocktraditionen visar en annan liten sak, en tecknad emblemframställning med ramverk i minutiöst pappersklipp utförd av en svensk dam år 1761. Därjämte kan nämnas ett i akvarell målat stamträd för släkten Kammecker, insatt i rokokoram. — Bland dräktförvärven märkas en del plagg, som enligt uppgift tillhört kommerserådet Niklas Sahlgren (1701—1776), den för sin entusiasm för Sveriges höjande i ekonomiskt och industriellt hänseende kände patrioten. Dessa dräktdelar äro: ett par byxor av mönstrat rött siden, ett par sämskskinnsstrumpor, framstycken till en sniljbroderad sidenväst, sko- och knäspännen av silver och bergkristall samt en broderad vit sidenmuff. Av särskilt intresse äro skinnstrumporna. Huruvida muffen verkligen tillhört kommerserådet själv och ej någon kvinnlig anförvant torde vara tvivel underkastat. Museet har förut i sina samlingar rock och väst, som tillhört samme Sahlgren. Ett par synnerligen fint utförda vitbroderier äro en fischy samt en bård till besättning på en robe. Till denna period kan även hänföras en damkofta av vitt siden, vadderad och stickad i mönster. — En servett av linnedamast av svensk tillverkning visar genom invävda vapen och initialer att den tillhört Ulrika Eleonora Rehnberg (1716—1794), gift med överstelöjtnanten Fredrik von Kothen (död 1765).

Den gustavianska tiden. Från denna periods huvudskede har endast ett fåtal föremål tillförts samlingarna. Tidigast är ett vackert golvur med gulvitt foder dekorerat i grönt och guld med en sirlig, tidigt gustaviansk ornamentik; urverket är signerat av Olof Oldberg, verksam som urmakare i Stockholm under 1770-talet. Tidens stoltyper ha fått någon komplettering genom ett par stolar av fransk Louis XVI-typ, gjorda av Stockholmsstolmakaren Erik Öhrmark, samt en stol, troligen av Göteborgstillverkning, av en typ som t. ex. finnes företrädd bland C. W. Carlbergs möbelritningar för Gunnebo. — Ett stort fat ur den bekanta Gripsholmsservisen, Ostindiska kompaniets gåva till Gustaf III, är ett nyförvärf av viss vikt, då museet förut endast ägde ett enda litet prov på denna berömda servis, som får betraktas som ett det bästa skolexempel på tidens starka intresse för samfärdseln med Kina.

Periodens senare del, årtiondena närmast omkring sekelskiftet, har likaledes fått ett tillskott av flera stoltyper av Stockholmstillverkning, de flesta mer eller mindre utpräglat engelska till karaktären såsom tidens mod krävde; klarast framträder detta tidsdrag i en länstol av mahogny med spjälrygg, fig. 17, en trogen efterbildning efter den engelska Windsorchaire-typen, men med Stockholms stolmakareämbetes stämpel. — En tidskaraktéristisk sak är en liten målning på glas, en familjegrupp med figurerna i silhuetmaner, föräldrarna

med två barn samlade kring sina avlidna barns gravvård. Av gravskriften framgår att de avbildade äro C. och Clementze Aminoff. En bild i akvarell av Nyby glasbruk bär tillägnet till advokatfiskalen Olof Seb. Grave Nymansson och är målad 1801 av Pehr Otto von Grave. Nyby glasbruk i Ijo sn, Österbotten, anlades 1784 och nedlades omkr. år 1803. En stor akvarell, en vy av Karlbergs slott sett från andra sidan sjön, signerad G. C., är likaledes en

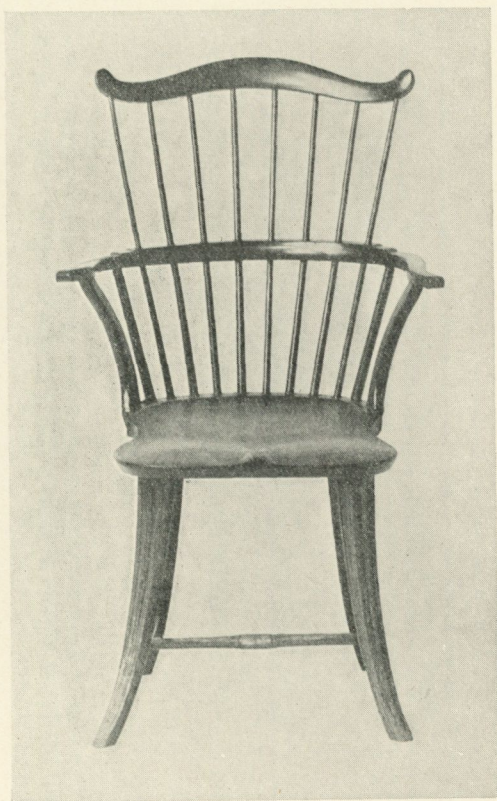

Fig. 17. Stol av mahogny, engelsk typ, gjord i Stockholm omkr. år 1800. H. 0,94 m. Nord. M. 145,886.

typisk produkt av denna tid. — Av husgeråd kan anföras en vinkaraff av glas, dekorerad i etsning med en tunn graciös bladgirland. — En damdräkt av vitt siden med karakteristiskt broderi i sengustaviansk stil torde tyvärr ha underkastats åtskilliga förändringar i snittet. — Kattunstrycket stod högt på denna tid; ett nu förvärvat prov visar en mångfald olika mönster i rött mot vit botten. Bland övriga textila föremål kan nämnas ett stycke vitt siden med invävda bårder

i gult och blått, ämnade till krage och ficklock å mansrock, samt en s. k. brudmatta, fig. 18, helt broderad i ullgarn med strödda buketter i färger mot ljus botten. Den lär ha tillhört släkten Lilljehöök på Hjuleberg och torde vara gjord i slutet av århundradet. — En liten lustig blyertsteckning »Ritat af P. B. Sandels» framställande tre stycken i det fria promenerande damer i sen-gustavianska dräkter, synes vara en kopia efter äldre förebild. Pehr Benjamin Sandels, kammarherre, revisor och sedermera kommissarie i Riksbankens Ständers Bank, var född 1795 och dog 1876.

Empiretiden. En serie av 7 dörröverstycken målade i grisaille på papp representera tidens fasta rumsinredning; de komma från huset Lutternsgatan 24 i Stockholm, visa allegorier över årstider och näringar samt uppges traditionellt vara utförda av professor Linnell. — En stor piedestal av porfyr är tidstypisk både till form och material. Möbelförvärven bestå av ett par stolar av intressanta typer samt attiralj för uppsättning av tidens konstfulla gardiner, båge och månskäror av förgyllt trä. — Åtskilliga serviskärl av Rörstrands-porslin ha insamlats, dekorerade i tusch eller färg med tryckta mönster oftast med bilder av kända byggnader m. m., de kungliga slotten, Ornässtugan, hjulångaren Cometen o. s. v. — Ett par minnen från tidens litterära personligheter kunna framhållas: en i empireram insatt akvarell, ett porträtt av »skalden Leopolds hund», och jämte detta minne av den kvarlevande gustavianen en samling av åtta dryckeshorn, som brukats vid stämmorna i Götiska Förbundet, och av vilka somliga bära ingraverade de fornordiska namn som göterna anlade inom förbundet. — Från något av de första åren på 1800-talet förskriver sig en bruddräkt av crèmefärgad »serge de soie» med långt släp. Den lär ha burits av en medlem av släkten Huitfeldt och vigseln skulle enligt uppgift ägt rum i Kalmar domkyrka. Ett tiotal år yngre är en klädning kallad stiftsjungfrudräkt, av vit linnong med handbroderier, som burits av Catharina Maria Adlerberg (1797—1885). — Till empiretidens senare del höra en fingerring av guld med infattade granater från 1839, ett guldarmband, tillverkat hos guldsmeden O. W. Löngren i Stockholm 1849, samt en stor schal i madras-vävnad och några märkdukar.

1800-talets senare hälft. Det största samlade förvärvet för året till denna period utgöres av ett antal möbler och prydnadsföremål, som en gång tillhört den kungliga familjen. Värdet av dessa starkt tidstypiska föremål i 1800-talets rokoko- och Louis XVI-stilar ligger dels i det utmärkt välvärdade skick, vari de befinna sig, dels däri att alla dessa föremål som nya räknats till det elegantaste och mest högmoderna, som då kunde fås. — En stor praktvas av porslin hör till de under 1800-talets senare del så omtyckta prydnads sakerna av pompös karaktär; den är tillverkad vid Gustafsberg år 1890. och bär en målad fris av representanter för alla de svenska landskapen efter kartong av Höckert. — Till antalet äro 1800-talsförvärven av naturliga skäl

Fig. 18. Matta, detalj, broderad i ullgarn i färger mot ljus botten, 1700-talets slut.
L. 4,16 m. Br. 3,68 m. Nord. M. 149,441.

ganska många. Bland föremålsgrupperna kunna de inhemska porslinspjäserna framhållas, och av dylika ha förvärvats flera goda prov, de äldre fortsättande det förra tidevarvets tradition med tryckta mönster med slottsnyer o. dyl. Både Rörstrand och Gustafsberg äro representerade, och därjämte märkes ett fruktfat av gulglaserat lergods från 1860—70-talet, märkt med stämpeln Tillinge. — Ett antal föremål, som tillhört Kristina Nilsson, grevinna de Casa Miranda, ha erhållits ur hennes kvarlåtenskap. — En oljemålning, signerad Einar Torsslow 1888, visar en ytterst tidstypisk rumsinteriör med figurer. — Till dräktförvärven höra en damkofta av vit yllefanel med svarta prickar och svarta sidenkanter, en ljusgrå mantilj, båda från 1860-talet, samt ett par knäppkängor av guldskind med breda tår, höga klackar och silkestofsar å

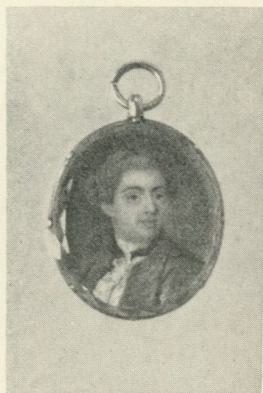

Fig. 19.

Fig. 20.

Fig. 21.

Miniaturporträtt ur fröken Sigrid Torsks samling. — Fig. 19. Porträtt av borgmästare Schéele, 1700-talets senare hälft. H. 0,027 m. Nord. M. 148,698. — Fig. 20. Porträtt av Livmedicus Wedberg, sign. Berndes 1777. H. 0,042 m. Nord. M. 148,700. — Fig. 21. Porträtt av prosten Högrell, 1700-talets förra hälft. H. 0,033 m. Nord. M. 148,701.

skäften, vilka äro typiska för 1870-talet. — Belysande för 1880-talets dräktskick är en brudklädning av lilafärgad atlas, buren 1885 av professorskan Hedvig Pichl, f. Höglund. Denna klädning, vars tätt åtsittande liv har foder med i sömmarna insydda fjädrar och vars kjol är draperad med det gasfodrade sidenet ovanpå en tung foderkjol, utgör i sanning en stark kontrast till det nuvarande modet. En ytterkrage av svart sammet med rika pärlbroderier och spetsar har tillhört och burits av sångerskan fru Jeannette Jacobsson, f. Davidson, på 1890-talet. Från samma årtionde förskriver sig en vinterkappa av mörkblå yllerips med broderier i svart silke och sammet. — För komplettering av

museets rumsinteriörer har dels genom gåva dels genom inköp förvärvats gardiner av vit tyll och grönt ylle.

Bland årets förvärv ingå slutligen några hela samlingar, vilka som sådana skänkts till museet. Fröken Sigrid Torsks samling av miniatyrporträtt, omfattande ett 30-tal porträtt av huvudsakligen svenska personer från 1600-, 1700- och 1800-talen, är ett synnerligen värdefullt tillskott till museets porträttsamling; jfr fig. 19—23. Samma ägarinna har en annan samling tillhört, nämligen omkr. 225 urnycklar, representerande en rätt lång tidrymd

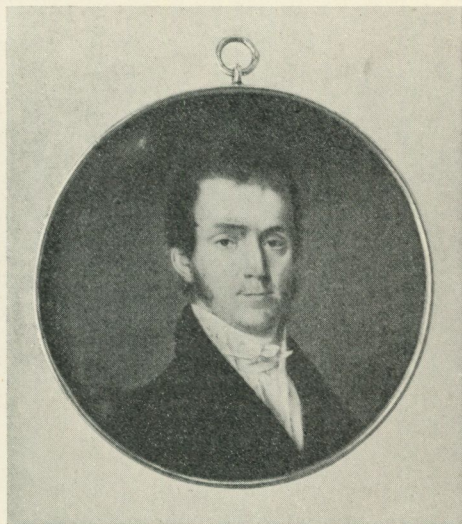

Fig. 22.

Fig. 23.

Miniaturporträtt ur fröken Sigrid Torsks samling. — Fig. 22. Porträtt av konsul Fay, 1820-talet. H. 0,066 m. Nord. M. 148,717. — Fig. 23. Porträtt av okänd dam, sign. Gillberg 1809. H. 0,062 m. Nord. M. 148,719.

och ett mycket rikhaltigt formförråd. Ännu en specialsamling är källarmästare Th. Lagerströms samling av korkskruvar m. m. om ett hundratal nummer.

Av F. Bobergs kolteckningar i serien »Svenska bilder från början av 1900-talet» ha även i år genom konsortiet för åstadkommande av denna serie 100 st. överlämnats till museet.

Avdelningen för leksaker och spel. Förmämst bland förvärven av tillbehör till sällskapsspel är en stor 32-sidig tärning av ben med ingraverade siffror å alla sidor, troligen från 1600-talet. Ett bord, å vars skiva är målat ett figurrikt biribispel, härstammar från tiden omkr. 1800.

Bland de ej synnerligen talrika förvärven av barnleksaker märkes främst en gunghäst, som uppges ha tillhört familjerna Ribbing och Flemming. Ehuru

han bär åtskilliga spår av långvarig användning, får han räknas som museets bästa gunghäst; formen på huvudet och den stolta halsföringen, som nästan påminna om Ehrenstrahlska ryttarporträtt, göra det ej osannolikt att han verkligen har karolinskt ursprung. Vidare kunna nämnas två dockskåpsljuskronor av förgyllt trä i rokokostil samt en ståtlig kvinnlig docka från 1880-talet, klädd i släpande klädning av två sorters ylle, sydd med polonäs.

Bland allmogeleksakerna märkes en vaggga med lindebarn från Djura kapellförsamling, Dalarna. Dockbarnet är särskilt genom lindningen intressant, emedan denna väl efterliknar lindningen å de verkliga barnen. I Dalarna (sannolikt även annorstädes) har det varit sed att hålla barnens armar fast inlindade intill uppnådd två och en halv till tre månaders ålder. Vaggan bär årtalet 1880. — Från Nättraby sn, Blekinge, har inkommit en dockbyrå av furu med målad dekorerings.

Musikavdelningen. Följande föremål ha under året tillkommit. Blåsinstrument: flöjt av slipat glas med silverbeslag, signerad: Laurent à Paris 1809, har tillhört prins Gustaf; näverlurar från Sorunda, Södermanland, Mora och Älvdalen, Dalarna, Värmland och Jämtland; 6 st. vallhorn av ko-, ox- och bockhorn, från V. Vingåker, Södermanland, Mora och Älvdalen, Dalarna; 3 st. pipor av ben från Blekinge och Kalmar; 2 st. pipor av trä från Alfta, Hälsingland, och Floda, Dalarna; mungiga av järn från Sjonhem, Gotland; ett dubbelt tyskt munspel som tillhört Kristina Nilsson. — Stränginstrument: psalmodikon från Dalarna; fiol, signerad Jacobus Steiner 1727, har tillhört Kristina Nilsson och var den sista hon använde; viola di gamba av Ian Baumeister i Amsterdam 1666; nyckelharpa av samma ålderdomliga typ som det uppmärksammade exemplaret i Zorns samling i Mora, troligen från Dalarna; stråkharpa från Vormsö, Estland; luta, signerad Petter Kraft, Stockholm 1782, har tillhört skaldinnan »Euphrosyne», Julia Nyberg; gitarr, signerad Andreas Oth in Prag; klavikord, signerat Daniel Strähle, Stockholm 1738; klaver, inköpt från Söderbärke, Dalarna; flygel med målningar i rokoko, inköpt i Stora Tuna, Dalarna.

Skråavdelningen. Det viktigaste tillskottet till Nordiska Museets skråavdelning år 1924 består av de märkliga föremål, som under året deponerats från Statens Historiska Museum.

Stockholm: Glasmästargesällskapet: En välkommen av silver från år 1767 med 11 stycken skyltar, allt av silver. — Gehörstav, fig. 24, av trä med silverbeslag och skyltar. Här har sålunda i analogi med vad man känner från välkommorna även gehörstaven använts som fäste för ett flertal skyltar. Även flera av beslagen äro att betrakta som skyltar, vilka i senare tid påsatts staven. På ett av beslagen, som tydligen är samtidigt med anskaffandet, meddelas, att staven är skänkt till gesällskapet år 1668, samt givarnas namn. De 23

skyltarna av silver äro daterade mellan 1740-talet och 1840-talet. Dessa båda — välkomman och gebörstaven — äro inköpta till Statens Historiska Museum år 1853, vilket visar, att man vid detta museum på denna tid ej inskränkte sig att enbart samla på föremål från förhistoriska perioder utan även på sådana från rätt närliggande tidrymder.

Guldsmedsämberet: Fyra stycken ljusstakar av silver från år 1713. Dessa äro gjorda av det silver, som nedsmältes av ett Borax- med Pallien-Fass samt ämberets sigilldosa. Om detta Boraxkärl, se Upmark i Fataburen år 1922 s. 97 ff. — Två bågare med lock av silver från år 1725. Alla dessa guldsmedsämberets saker ha tillhört Karl XV:s samlingar och av denne konung skänkts till Statens Historiska Museum.

Hattmakarämberet: En klubba, fig. 25, av trä med rikt snörmakeriarbete av silke och silvertråd, silverbeslag, skänkt till ämberet av åldermannen I. A. Lundberg år 1790.

Hovslagarämberet: Två stampar av järn, »som begagnats vid s. k. mästarprov»; beslag, lås med tre kolvar och nyckel, vilka tillhört en förvaringskista. — Hovslagargesällskapet, dit även vapensmedsgesällerna hörde: Välkomma av silver med 8 stycken skyltar av silver, inköpt till Statens Historiska Museum år 1867; välkomma av silver från år 1768 med 6 skyltar av silver, skänkt år 1867 till nyssnämnda museum från »hovslagargesällernas numera upplösta förening». Skyltarna komplettera den i museets ägo förut befintliga samlingen av skyltar från detta gesällskap, som nu är den rikaste som museet har från någon skråkorporation. Om inskrifterna å dessa se Ambrosiani: Skråskyltar från hovslagargesällskapet i Stockholm, Rig 1924, s. 194. — Utom nyssnämnda skyltar har medföljt ett par dylika, som till sitt utseende likna dem, men som burits i silverkedjor och enligt inskrift en gång kommit att tjäna andra ändamål. På den ena, fig. 26, gjord 1770, står nämligen av yngre hand: Hovslagare Embetes Ålt Gesels Tecken. Inskriften är givetvis inexakt, då ett ämbete ej har åltgesäll, utan skall det vara någon mening i densamma anger inskriften, att gesällskapet åltgesäll en gång burit densamma förmodligen som värdighetstecken vid sammankomsterna. Den andra skylten, som är förfärdigad 1787, betecknas som Kappmästar tecken.

Kopparslagargesällskapet: Låda; klubba; ölkanna av tenn, skänkt till gesällerna 1803; skylt, fig. 27, som under sammankomsten hängdes upp i sessionsrummet, av två drivna hopsatta kopparplåtar, förfärdigad av Trued Holm från Kristianstad 1768 — en mycket sällsynt sak; härbärgesskylt av koppar, 1811; tobaksfat, fig. 28, med drivet lejon, av koppar, 1760; penningpung; »Gesellenbuch», 4:o, papper, med bössräkenskaper 1748—1837; skyltbok, 4:o, papper, bunden i band av skinn med pressningar, med räknenskaper över skyltpenningar för åren 1695—1835; skråordningen, tryckt 1808, m. fl. kun- görelser rörande skråväsendet.

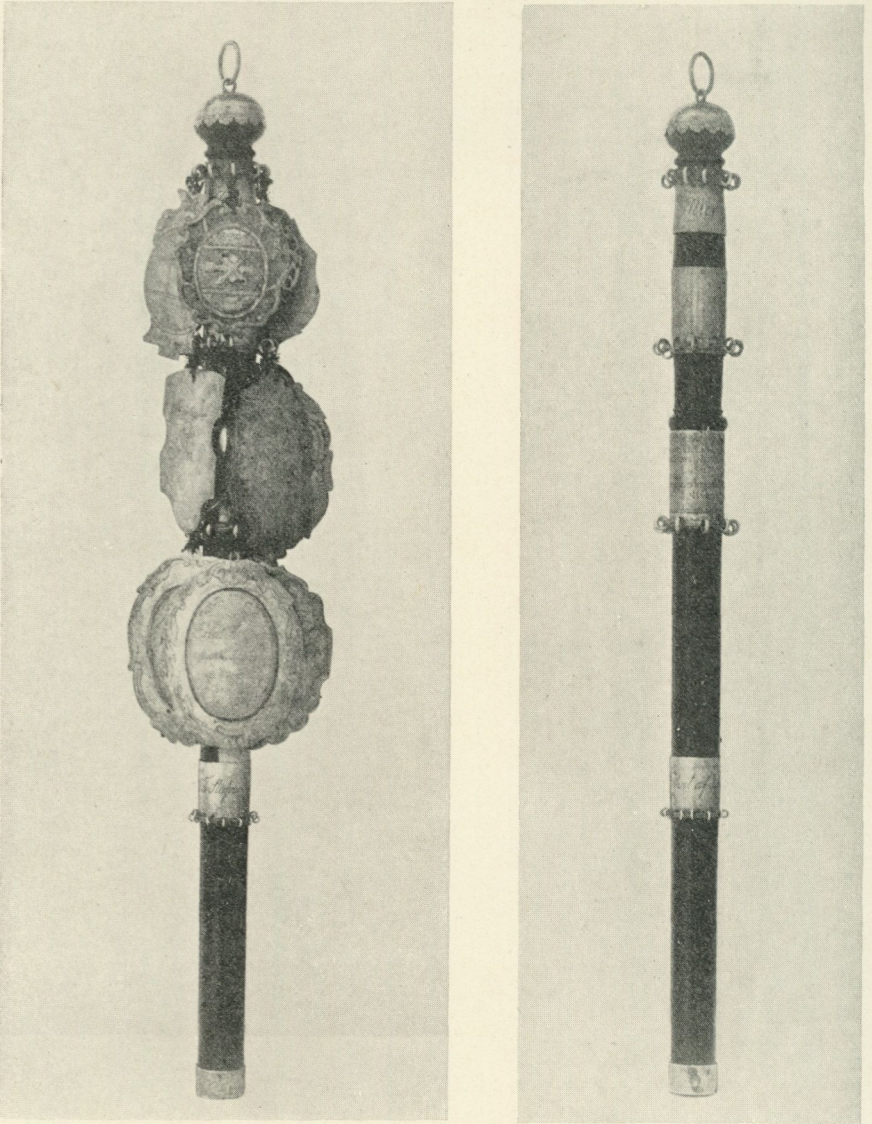

Fig. 24, a, b. Stockholms glasmästargesällskaps gehörstav 1668, med silverbeslag och 23 silverskyltar. L. 0,53 m. Nord. M. 149,141, 149,186—149,208.

Målarämbetet: Välkomma av egenartad form, driven, av delvis förgyllt silver från 1700-talets mitt; skänkt 1861 till Statens Historiska Museum av f. d. målarämbetet.

Skräddargesällskapet: Välkomma av silver, gjord senast år 1632, med 23 skyltar av silver, donerade mellan åren 1729—1838. Gehörstav av silver, utförd år 1647 och reparerad år 1739, inköpt till Statens Historiska Museum från skräddargesällskapet år 1853.

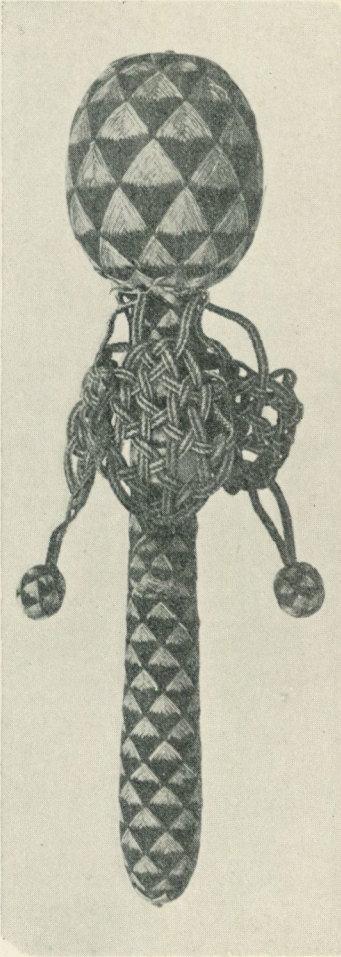

Fig. 25. Stockholms hattmakar-ämbetes klubba, 1790, klädd med snörmakeriarbete. L. 0,25 m. Nord. M. 149,143.

Fig. 26. Stockholms hovslagargesällskaps ältgesällstecken, silverskylt från 1770 med kedja att bära om halsen. H. 0,170 m. Nord. M. 149,154.

Avdelningen för arbetets historia. Från ett flertal yrken ha enstaka redskap förvärvats; bland dessa är förmodligen en symaskin från tiden omkring

år 1860 det märkligaste. Två enhetliga samlingar ha dessutom inkommit, nämligen en av hyvlar i miniatyrformat, vilka använts för tillverkning av modeller å Södra varvet (William Lindbergs varv) i Stockholm, och den andra av stenhuggarredskap för arbete i kalk- eller sandsten. Den senare, som hopbragts i Weinfelden, kanton Thurgau, Schweiz, är ett viktigt komparativt komplement till museets förut förvärvade redskap inom yrket. — Under året har även

Fig. 27. Stockholms kopparslagargesällskaps rumsskylt 1768, av driven koppar.
Br. 0,890 m. Nord. M. 147,437.

registrerats konstnären David Ljungdahls modell av Ljusne gamla masugn, vilken modell varit utställd på Göteborgsutställningen 1923. Tillverkningen av denna modell har försiggått inom museet, och konstnären har varit sysselsatt därmed under flera år, varpå den nu kunnat avlämnas såsom färdig.

Avdelningen för eldens ekonomiska användning. Med den omtalade depositionen från Statens Historiska Museum kom en riklig samling kakel, uppgrävda i Stockholms centrala delar, till Nordiska Museet. Ej blott antalet var stort, samlingarna ha även kompletterats med nya typer, särskilt från

1500-talet och början av 1600-talet. Sålunda ha tillkommit gulglaserade kakel, även halvcyindriska, från 1500-talets förra hälft, vidare grönglaserade kakel med sköld på hörnet med vasen i skölden, från 1500-talets senare del. Flera kakel, som tillhört cylindriska uppbyggnader på en rektangulär plint, ha medföljt. Dessa sistnämnda synas tillhöra övergångstiden mellan 1500- och

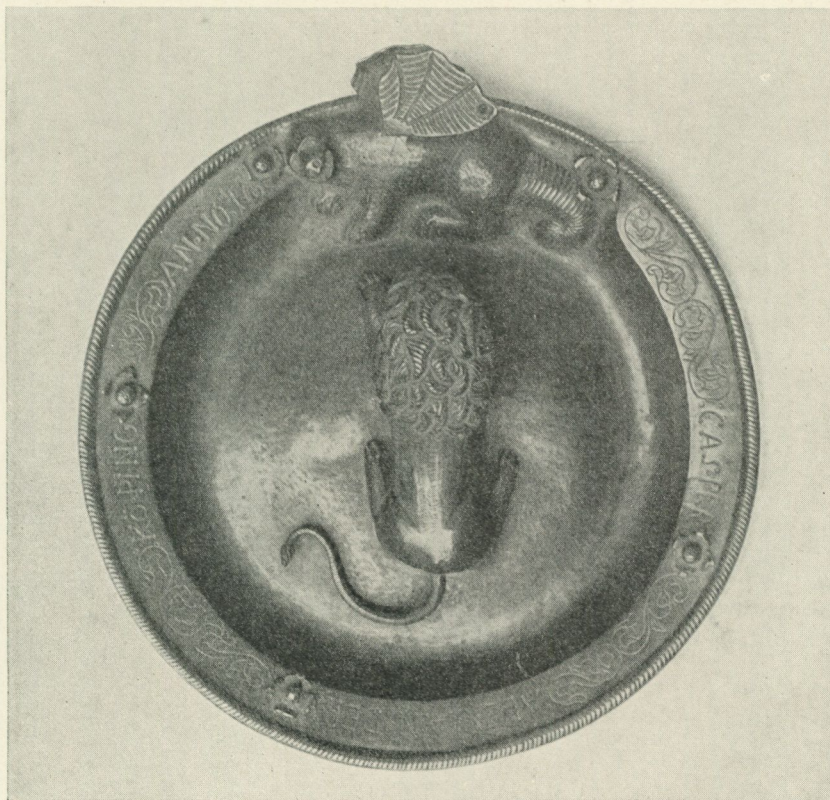

Fig. 28. Stockholms kopparslagargesällskaps tobaksfat 1811, av koppar. Diam. 0,260 m. Nord. M. 147,436.

1600-talet. Från 1600-talet hade Nordiska Museet åtskilliga kakel funna på Helgeandsholmen, dessa ha nu utökats med många exemplar. Som vanligt ha många enstaka föremål såväl från stad som landsbygd, vilka belysa denna avdelnings uppgift, inkommit, men intet av dessa torde vara av den betydelse att förtjäna sitt särskilda omnämnande.

Stockholmssamlingen. Till denna har ej så särdeles mycket för året nyframgrävt inkommit. Några tillvaratagna delar av rumsinredningar stå om-

talade i redogörelsen för resp. tidsperioder här ovan. Ifrån Statens Historiska Museum ha däremot överförts de stora samlingar av Stockholmsfynd från 1500—1600-talen, som dit förvärvats från de stora grundgrävningarna i Stockholms centrala delar under tiden mellan åren 1890 och 1905. Under 1890-talet skedde grundgrävningar för den kungliga Operan, för Riksdagshuset på Helgeandsholmen och för Skånebanken och på Bondeska palatsets tomt, vilka båda ligga i samma kvarter mellan Fredsgatan och Norrström. Åtskilliga av de här funna föremålen äro redan summariskt förtecknade i Statens Historiska Museums i Månadsbladet publicerade sammandrag av Samlingarnas tillväxt. Några mindre fyndplatser ha även lämnat sin tribut, så Akademigränd år 1903, Dramatiska teaterns tomt år 1902, hörnet mellan Riddar- och Birger Jarlsgatorna år 1898, Skeppsbron 20 år 1900 m. fl.

Vad som uppsamlats från dessa fyndplatser har väsentligen varit sådana föremål, som ej tagit skada av att ligga i jorden, så mängder av alla slags kärl, kakel m. m. av lergods, glas, redskap och bruksföremål av horn, ben och metall.

Den kyrkliga avdelningen. Tillskottet för året består av några smärre föremål och fragment: en liten handklocka av malm från Löts kyrka, Öland; ett plåtskrin från Öfreby gamla kyrka, Halland; en ask av koppar från Öggestorps kyrka, Småland; en liten bit av en kyrktupp av koppar från Riddarholmskyrkan i Stockholm, försedd med inskriften: LORENS PALM HAR MIGH GIORT AO 1697 DEN 12 AGUSTI; en snidad träspira från Gothems kyrka, Gotland; ett lås från Husby Långhundra kyrka, Uppland; ett lås från Källeyrds kyrka, Småland; en nyckelskylt från Enköpings kyrka, Uppland; ett gravkors av smitt järn från Dalby kyrka, Värmland.

Skansens kulturhistoriska avdelning.

Föreståndare: intendenten NILS KEYLAND. Efter intendenten Keylands död den 7 juli 1924 förordnades amanuensen SIGURD ERIXON att tjänstgöra som tillförordnad föreståndare, varefter han i november 1924 utnämndes till intendent vid Nordiska Museet med skyldighet att samtidigt tjänstgöra som föreståndare för Skansens kulturhistoriska avdelning. Arbetande inom avdelningen efter nyssnämnda förändring: amanuensen ERNST KLEIN (folk-livsframställningar m. m.) och e. o. amanuensen SIGFRID SVENSSON.

Förvärv och omorganisation. Sedan två klockor för Seglora kyrka anskaffats från Värings kyrka i Västergötland, ha dessa lagats, försetts med nya axlar och kläppar och uppsatts i tornet; lagningsarbetet utfördes av hovkonstgjutaren H. Bergman såsom gåva till museet. Klockorna ringde första gången vid högmässan den 4 maj och hava sedan dess regelbundet använts för ringning till gudstjänster och helgsmål.

Sedan inventariet i Laxbrostugan utdömts såsom rent provisoriskt, inköptes i Bergslagen i Dalarna en omfattande samling möbler och husgeråd från bergsmanshem i olika socknar. Dessa skola under nästa år användas till möblering av Laxbrostugan, som därigenom kan bli en värdig representant även i det inre för bergsmanskulturen. Det synes vara omöjligt att enbart från Västmanlands bergslag nu erhålla en sådan uppsättning.

Stugornas inredning har inventerats och granskats under hösten, varvid en del utmönstrats och annat tillförts ur museets samlingar. En kopia har utförts av en av museets kronstänger för att uppsättas i Morastugan. Arkivmaterialet rörande Skansens byggnader har granskats och kompletterats med insamling av muntliga uppgifter om deras hitflyttning och behandlingsmetoder. Detta arbete utgör förberedelse till uppgörandet av ett systematiskt byggnadsinventarium, där även den småningom skeende förnyelsen i detalj kan följas. En detaljerad plan för den framtida utvecklingen av Skansens kulturhistoriska avdelning håller på att utföras. Hittills föreligger en färdig plan för ett fiskläge på Framnäsudden.

Reparationer och ändringar. Smärre reparationer på Blekingsstugan, Fatburen, Främmostadskvarnen, Hornborgastugan, Hällestadsstapeln, Lusthuset från Bellmansgatan, Ravlundagården, Skvaltkvarnen, Stenstugan. I Oktorpsgården har väggbandet över porten förstärkts med en ny stock. Vid Vadmalstampen ha uppdämningsanordningarna reparerats, ny brygga gjorts o. s. v. Njallan i Lappläget, som nedvräcks av storm, har lagats och försetts med nytt tak och stolpe. Eldstäderna i samtliga stugor ha lagats.

Syllar och underdelar ha frigjorts från betäckning av jord, grus och vegetation på flertalet byggnader. Ny bark har anbragts på kokskålen i fäbodvallen. Taken ha tjärstrukits på Gunilla Bielkes lusthus, Fatburen, Seglora kyrka och väderkvarnarna, liksom Hällestadsstapelns strävor. Gärdesgårdarna ha lagats vid Fäbodvallen, Älvrosgården och Svinhuset från Sorunda.

Folkmusik. Under sommaren förekom folkmusik på olika platser i det fria, såsom vid Bollnässtugan, i Älvrosgården och i Balderslunden. Nyckelharpospelaren J. Skoglund och fiolspelaren Bernhard Jansson ha varit ordinarie spelmän; de ha också beledsagat folkdanser och ringlekar. Under vårfesten uppträdde fiolspelmanen Alfred Eriksson från Årla, Södermanland. Under tiden juli—september uppträdde dessutom fiolspelmännen Anders Wallin och Lars Fredriksson från Bollnäs, Hälsingland, under juni E. Annell, Medelpad, samt under november—december Axel Myrman från Sollerön, Dalarna.

Folkdanser. Skansens folkdanslag uppträdde från och med Valborgsmässoafton till och med september månads utgång 3 ggr i veckan. Under tiden juni—september uppträdde Skansens ringleksbarn. Folkdanser och ringlekar utfördes på dansbanan vid Bollnässtugan. På begäran förekommo

Skansens zoologiska

Djurslag.	Bestånd ^{31/12} 1923.			Ö k n i n g.		
	Antal arter o. avarter.	Antal ex.	Värde.	Födda.	Gåva.	Köp.
D ä g g d j u r .						
Apor och insektätare	6	15	710.—	—	3	—
Kattdjur	3	9	810.—	17	1	1
Hunddjur	7	29	2,575.—	3	8	1
Mårddjur, sälar m. m.	11	14	690.—	—	—	—
Björnar	4	9	3,500.—	—	—	—
Gnagare	9	121	2,570.—	54	41	4
Hästdjur	2	6	1,200.—	2	—	—
Nötkreatur	3	12	37,500.—	3	—	1
Hjortdjur	6	19	6,200.—	6	7	1
Får, getter	3	18	570.—	15	1	2
Svin	3	5	1,300.—	19	—	—
Summa däggdjur	57	257	57,625.—	119	61	10
F å g l a r .						
Sångfåglar	36	171	384.—	8	11	175
Klätterfåglar	—	—	—	—	—	5
Kräkfåglar	9	25	350.—	—	4	6
Ugglor	7	14	320.—	—	5	15
Falkar, örnar	6	13	875.—	—	1	4
Vråkar, hökar	6	12	170.—	—	1	15
Papegojor	9	18	1,000.—	—	7	—
Hönsfåglar	9	49	730.—	21	3	27
Duvor	4	27	110.—	26	—	3
Vadare	11	62	1,425.—	—	3	3
Svanar, änder, gäss	17	114	3,445.—	6	33	46
Övriga simfåglar	11	41	875.—	2	15	20
Summa fåglar	125	546	9,684.—	63	83	319
Summa summarum	182	803	67,309.—	182	144	329

trädgård 1924.

Minskning.		Bestånd ^{31/12} 1924.			Anmärkningar.
Sålda.	Dödade, dött.	Antal arter o. avarter.	Antal ex.	Värde.	
—	1	6	17	715—	
8	11	3	9	2,220—	1 lo ink.
15	6	10	20	1,900—	1 varg ink.
—	2	9	12	670—	
1	—	4	8	3,200—	
142	10	9	68	1,529—	1 bäver dött.
—	2	2	6	1,200—	
1	1	3	14	42,000—	1 visentkalv, ♀, fötts, 1 d:o förolyckats.
2	13	6	18	4,700—	
14	5	3	17	540—	
11	6	3	7	1,700—	
194	57	58	196	60,374—	
3	214	34	148	296—	
—	4	1	1	10—	
—	21	8	14	195—	
1	16	8	17	625—	
—	8	4	10	830—	
—	16	6	12	245—	
1	1	11	23	1,300—	
3	31	12	66	1,240—	
17	2	4	37	124—	
1	17	10	50	1,920—	
41	55	21	103	3,720—	
6	18	13	54	1,305—	
73	403	132	535	11,010—	
267	460	190	731	71,384—	

åtskilliga extra uppvisningar vid världspostkongressens besök på Skansen och liknande tillfällen.

Bygdemål. Under vårfesten samt vid flera andra tillfällen har fru Ida Gawell-Blumenthal (Delsbostintan) uppträtt, dels i Älvrosgården, dels på Jöddes sten, dels, under julmarknaden, i Bollnässtugan. Under sommarmånaderna har herr Sibbe Malmberg (Nergårds-Lasse) regelbundet uppträtt. Kortare uppträdanden av Spegel-Anna från Leksand och Ella Karlsdotter från Östergötland (visor till fiol) förekommo under sommaren. I augusti höll härads hövding O. Damn två uppläsningar av Frödings dikter.

Föredrag och demonstrationer. Den 22 mars visade Karl Lärka från Sollerön folklivsbilder i Högloftet. Sekreteraren i Norges Ungdomslag, kapten Edvard Os höll den 11 juli vid Bollnässtugan föredrag över ämnet »Något om bröllop i Norge.» Vid världspostkongressens besök demonstrerades Skansen av flera av museets tjänstemän.

Ritmiska koraler föredrogos varje söndag i Hällestadsstapeln av en barnkör med ackompanjemang av musiker ur Kgl. Flottans musikkår.

Staffanssång sjöngs som vanligt alla sön- och helgdagar under jultiden av några stjärngossar.

Lapparna. Skansens lappläger beboddes under tiden 15 maj—15 september av lappmannen Anders Nilsson från Frostviken och hans familj.

Skansens naturvetenskapliga avdelningar.

Föreståndare: intendenten ALARIK BEHM.

Den rådgivande nämnden för ärenden rörande Skansens zoologiska trädgård har under året utgjorts av professor WILHELM LECHE, professor EINAR LÖNNBERG, professor YNGVE SJÖSTEDT, professor HJALMAR DAHLSTRÖM och konstnären BRUNO LILJEFORS.

Såsom veterinär för Skansen tjänstgör sedan 1904 professor WILHELM SAHLSTEDT.

Zoologiska trädgården. Det under senhösten 1923 påbörjade arbetet på uppförandet av ett nytt djurhus på nedre Solliden fortsattes under detta år och stod byggnaden under tak vid årets slut. — Då genom Högloftets tillbyggnad flyttning av den närmast denna byggnad belägna björnburen nödvändiggjordes, placerades denna under våren intill en annan björnbur, varigenom möjlighet vanns att vid behov utan bortflyttning isolera djuren från varandra.

Sedan generalkonsul AXEL AX:SON JOHNSON vid Långsjön i närheten av Ängelsberg i norra Västmanland låtit inhägnat ett omkring 80 ha stort område med omväxlande skogs- och ängsvegetation för de visenter Skansens led-

ning kunde finna lämpligt att där förvara, utsläpptes därstädes i närvaro av donator med familj, styresmannen, föreståndaren och en myckenhet intresserade åskådare från när och fjärran den 21 juli 3 visenter, en yngre tjur och två kvigor. Denna flock ökades sedermera i oktober med en ko med sin omkring halvårsgamla kalv.

Djurbeståndets växlingar åskådliggöras i tabellen sid. 42, 43.

Botaniska avdelningen. Liksom under flertalet föregående år ha sådd och utplantering av lämpliga örter även under detta år företagits. Sedvanlig gallring av överflödig undervegetation har pågått under härför lämplig årstid.

Skansens observatorium. Förevisningar hava ägt rum under våren alla lämpliga söckendagar, under hösten måndagar och torsdagar, för föreningar och skolor även andra dagar. Som förevisare har tjänstgjort fil. dr S. G. CEDERSTRAND.

Berättelse över arbetsåret 1923—1924 för professorn i Nordisk och jämförande folklivsforskning.

I enlighet med den 1 sept. 1923 avlämnad plan för arbetet under det kommande arbetsåret genomgicks under hösten 1923 den akademiska dissertationslitteraturen, därvid ett register över här förekommande material av kulturhistoriskt och främst etnologiskt innehåll upplades. Av detta arbete hava Uppsala-dissertationerna till 1800-talets början medhunnits.

Under förra delen av december månad vistades professorn i Helsingfors, varifrån inbjudan emottogs att hålla ett antal föredrag i Föreningen Brage och Finska Fornminnesföreningen.

Tiden från nyåret 1924 till arbetsårets slut ägnades så gott som utslutande åt utgivningen av ett monografiskt verk över Slottet Hallwil, av vilket under innevarande höst två delar komma att föreligga tryckta. I sammanhang härmed vistades professorn under tiden 12 januari—5 mars och 9 maj—11 juni på utrikes ort, huvudsakligast i Schweiz, värest bl. a. under februari månad handteknings- och gravysamlingarna i Zürich, Basel och Bern, med det synnerligen rika kulturhistoriska material, de innehålla, genomgås.

Professorn deltog i den av Västsvenska Folkminnesföreningen anordnade Hembygdskonferensen i Göteborg i augusti 1923 och höll därvid föredrag rörande den enskilda insamlingsverksamhetens betydelse för en systematisk utforskning av svenskt folkliv. Den 10 januari 1924 höll professorn i Nordiska Museet den första Artur Hazeliusföreläsningen över ämnet »Sveriges folkliga textilslöjd och Österlandets».

Under året ha, bland andra, mera ingående studier gjorts i museerna i Wien samt i Museum für Völkerkunde och Slottsmuseet i Berlin.

Professorn har under vistelsen i Stockholm träffats å Nordiska Museet onsdagar och lördagar kl. 2—3 e. m.

Stockholm i juni 1924.

Nils Lithberg.

P. M. rörande arbetsåret 1924—1925 för professorn i Nordisk och jämförande folklivsforskning.

1) Föreläsningar och demonstrationer vid kurserna för handarbetslärarinnor vid folkhögskolan under september månad.

2) Arbeten med utgivandet av monografien Schloss Hallwil, för vilka, då dessa till vissa delar måste utföras i Schweiz, särskild tjänstledighet kommer att begäras.

Bibliotek och arkiv.

Museets bibliotek och arkiv ha föreståtts av amanuensen fröken VISEN LEWIN med biträde av fröken MÄRTA UPMARK.

Den särskilda avdelning av arkivet, som utgöres av arkivet för svensk folk-känedom, har föreståtts av intendenten dr EDVARD HAMMARSTEDT, biträdd av amanuensen fröken LAURA STRIDSBERG. Den del av arkivet, som omfattar museets rika bildsamling, har handhafts av amanuensen fröken RAGNHILD BERGSTRÖM.

Biblioteket har under 1924 ökat med 1,477 band och småskrifter, förvärvade dels genom byte med museer och samfund inom och utom landet, dels genom inköp, dels genom gåvor. Att märka äro de till ett antal av närmare 300 uppgående etnologiska arbeten — härav ett avsevärt antal rese-skildringar — som inköptes från intendenten N. Keylands efterlämnade bibliotek.

Arkivet. **Arkivet för svensk folk-känedom** har under året tillökats med över 3,600 blad, varibland ett antal utdrag och avskrifter ur äldre urkunder såsom prosten Harald Ullenius' i Ulricehamn »Samlingar», manuskript i Skara Stiftsbibliotek (himmelsbref, trolldomsväsende m. m.) samt handlingar i Riksarkivet rörande Runö. En del smärre handlingar av äldre datum ha erhållits från Småland och Norrbotten.

Av senare års forskare och samlare må nämnas fröken Ella Ohlson (500 uppteckningar från Jämtland under resa bekostad av Nordiska Museet); amanuensen Louise Hagberg (över 300 uppteckningar från bl. a. Närke, Värmland och Västergötland, huvudsakligen reseresultat); skriftställaren Pehr Johnsson (en större samling strödda uppgifter); Torvald Berg (fyra häften upptecknin-

gar från Gästrikland, Uppland m. fl. landskap). Fil. dr E. Salvén har lämnat en längre utredning »Till studiet af ångermanländska sockendräkter». Fru Anna Ellner har redogjort för dräktskicket i Boda socken. Dalslands Gille har överlämnat Beskrifning öfver den kvinnliga Dalslandsdräkten sådan den enligt äldre och nyare källor kunnat fastställas. Kyrkvärden O. Christoffersson har beskrivit Gamla dagars planteringar i Skytts härad. Å tvenne kartblad har fil. magister K. Rob. V. Wikman markerat bröllopsträdets utbredning. Bondespelmannen Millerste Kál har skänkt ett häfte egna kompositioner för violin. En större samling uppklistrade tidningsurklipp (över 2,000 blad i ett sextiotal grupper) har samlats och ordnats av amanuensen Louise Hagberg. Dessutom inlämnades till denna avdelning strödda meddelanden av ett flertal personer. Genom gåvor och inköp har förvärvats ett par hundratal bilder av folkliv, dräkter och textilier i fotografi (även negativ) akvarell m. m.

Bland erhållet jämförelsematerial må nämnas ritningar, fotografier och vykort av estländska dräkter och textilier, främst från Runö såsom resultat av amanuensen E. Kleins forskningsfärd samt från Rågö, jämte diverse bildmaterial från Norge, Danmark, Finland m. fl. länder.

Samfundsväsen. Från östra Södermanland har inkommit en byordning och en kvittensbok såsom gåva av fil. kand. B. Waldén. I övrigt har en stor mängd byhandlingar varit inlånade till museet för avskrivning. Så fortsattes under årets förra hälft duplicerandet av de från Närke inlånade byarkiven. Likaså har avskrivits ett dylikt från Kila sn, Västmanland, varvid även byklubban varit inlånad för fotografering och studium. Från Småland och Gästrikland ha by- och gårdshandlingar influtit i avskrift. Gårdshandlingar ha i stor mängd inköpts eller såsom gåvor överlämnats från Västergötland, Norrbotten och Jämtland.

Till belysandet av samfundsväsendet har ett rikhaltigt material framkommit vid byundersökningarna från respektive landskap. Dessutom erhöll museet i dubblett allt material, som inkom genom Västsvenska folkminnesföreningens pristävlan rörande detta ämne.

Allmogens byggnadskultur och heminredning. Det inkomna materialet utgör dels resultatet av byundersökningarna, dels övriga, vanligen smärre förvärv. Från de förra inkom under året större delen av 1923 års skörd. Av detta märkes särskilt material berörande övre Norrbotten (ritningar utförda av herr Folke Sandberg), södra Småland (ritningar, fotografier och anteckningar av teknolog Nils Berglind; dessutom anteckningar och fotografier av arkitekt John Lindros) och Västergötland (anteckningar och ritningar av herr Folke Sandberg).

Från årets byundersökningar inkommo huvudsakligen ritningar och fotografimaterial. Så blev t. ex. en stor del av resultatet från Blekingeexpeditionerna klart, liksom hela uppmättnings- och fotografimaterialet från Södertörns-

expeditionen. Fullt färdiga förelågo vid årets slut endast de samlingar fil. kand. B. Waldén gjort i västra Sörmland samt resultatet av en kortare expedition i Ore sn, Dalarna (arkitekt Mogens Mogensen). Från herr Sture Nilssons Dalaresa inföt en bykarta och ett antal fotografier och från fil. lic. R. Jirlows resa i Härjedalen likaledes en del fotografier.

Under året har inlösts ett större antal fotografier från tvenne fotografer i Östergötland och från en i Hälsingland. Till större delen utgöras de av exteriörer. Vid en resa i Hälsingland, som företogs av kand. Olof Ekberg, uppmärksammades däremot särskilt interiörerna, och resultatet blev en mycket omfattande samling fotografier av möbler och rumsinredningar.

Dessutom har påbörjats en genomgång av landsortsmuseernas bestånd av allmogemöbler, varvid 1924 bl. a. hann inkomma ett betydande antal fotografier från Göteborgs och Hudiksvalls museer. Fotografering av intressantare föremål på hemslöjdsutställningarna har såsom förut i flera fall utförts.

Bland övriga arkivförvärv urskilja sig några genom sin storlek. Museet har sålunda såsom gåva fått mottaga det material rörande svenska allmogebyggnader, som på sin tid insamlades av grosshandl. Gust. Carlsson för publikationerna Svenska allmogehem och Gamla svenska allmogehem. Givare är Aktiebolaget Gust. Carlsson & Co (direktör Ludv. Carlsson), och gåvan omfattar cirka 1,650 films med kopior, 650 fotografier och 75 skisser rörande till övervägande del svenska byggnader (därjämte något utländskt jämförelsematerial). Dessutom inlöste museet framlidne intendenten Axel Nilssons efterlämnade material rörande svensk byggnadskultur. På samma sätt mottog museet efter framlidne intendenten Nils Keyland en del av hans arkivaliska samlingar rörande Värmlands finnbygder.

För övrigt kunna nämnas ett antal fotografier från Småland och Halland, vilka tagits och överlämnats som gåva till museet av arkitekten H. Zangenberg, Köpenhamn. Flygfotografier av byar i Närke och Dalarna samt av fisklägen i Bohuslän ha inlösts av herr O. Bladh. Amanuensen T. Lenk har vid skilda tillfällen ihåkommit museet med fotografier, huvudsakligen från Västergötland och Värmland. Från sistnämnda landskap ha Värmlands fornminnesförening och fotograf N. Bergström, Mangskog, skänkt några fotografier. Från Dalsland ha inkommit fotografier från notarie Ragnar Blidh. Av övriga personer, som under året lämnat bidrag till arkivet, böra nämnas konstnären G. Ankarcrona (fotografier och ritningar från Dalarna) och folkhögskolläraren fil. mag. O. Carli (fotografier från Gästrikland och Ångermanland) samt hemmansägaren Andersson i Örke, Skuttunge, Uppland.

Omordningen av byarkivet och uppordnandet av dess plåtar har under året fortsatts, men är ännu ej avslutad.

Zickermanska textilverket. Vid Föreningens för Svensk Hemslojd 25-årsfest, som ägde rum i Nordiska Museets stora hall den 7 okt. 1924, över-

lämnades i monterat skick det av cirka 12,000 blad (fotografier, delvis i färg) bestående avbildningsverk, som utförts av fröken Lilli Zickerman och bekostats av Föreningen för Svensk Hemslöjd och Nordiska Museet.

Prästgårdsarkivet. Utom det att bidrag till prästgårdsarkivet på skilda vägar influerats från olika personer, har den systematiska undersökningen fortsatt med excerpering av kyrkoarkivens uppgifter om prästgårdarna, företrädesvis synehandlingar. Detta arbete har utförts av fil. mag. fru Margareta Gunne och omfattat c:a 75 synehandlingar rörande prästgårdar i Södermanland.

De högre ståndens kultur. Bildsamlingen rörande högreståndskulturen har under året erhållit åtskillig tillökning till sina olika områden, såväl de topografiska samlingarna rörande städer, herrgårdar och kyrkor, som grupperna för möbler, husgeråd, dräkter, målningar och porträtt m. m. Det ungefärliga antalet förvärvade fotografier utgör 1,400 (för omkr. 1,250 av dessa ha även negativen införlivats med samlingarna), ritningar 27, akvareller och teckningar 8. De största samlade förvärven äro två stora samlingar av fotografiska negativ, vilka överlämnats som gåvor till museet, nämligen av hovfotografen O. Halldin 676 plåtar från herrgårdar i flera landskap samt från Stockholm m. m., samt av A.-B. H. Bukowskis konsthandel 339 plåtar av allahanda konstföremål. En för bildsamlingen ny art av fotografier har i år införts genom att för första gången en större samling flygfotografier blivit förvärvade, samtliga tagna av fotografen O. Bladh; de visa städer, herrgårdar och kyrkor och vittna fördelaktigt om denna avbildningsmetods stora värde för forskningen rörande byggnadskulturen. Fördelningen av förvärven inom de olika grupperna ter sig i kort översikt på följande sätt:

Städer. Stockholm: Staden inom broarna: koppargravyr efter G. W. Palms målning av Riddarholmskanalen. Norrmalm: den för nya konserthuset bortrivna bebyggelsen i kv. Hästhuvudet (numera kv. Konserthuset) har avbildats i ritningar och fotografier; från kv. Skravelberget mindre en akvarell av »Hammerska rucklen»; gravyr fr. Roslagstorg. Söder: gravyr fr. Katrinatrakten. Djurgården: en akvarell från Djurgårdsstaden av M. Berg; fotografier från Rosenvik. Ett hundratal interiörbilder (av O. Halldin) från åtskilliga Stockholms hem under de senaste årtiondena; några fotografier från utställningen i Kungsträdgården 1866. — Av landets övriga städer äro följande representerade: Borgholm, Göteborg och Trollhättan (en samling av 14 fotografier från äldre tid), Nyköping, Örebro, Arboga, Köping, Linde, Västerås, Enköping, Hedemora och Säter. Bland dessa stadsbilder ingå ett antal översiktsbilder tagna från luften. 1 tuschlivering från Sigtuna av Per Hörberg, sign. 1812.

Herrgårdar. Följande landskap och gårdar äro representerade med exteriörer, interiörer eller bilder av bohag och konstsaker. Skåne: Bjärsjölagård, Herrevadskloster, Kulla-Gunnarstorp, Ousbyholm, Sinclairsholm, Sofiero, Sörbytorp, Toppeladugård. — Västergötland: Borrud, Blombacka, Gunnebo (62

fotografier anskaffade genom dr A. Bäckström), Sätenäs, Säby. — Södermanland: Eriksberg (en större samling fotografier av möbler m. m. av dr G. Upmark), Ekensholm, Flemmingsberg, Fjällskäfte, Häringe, Spånga, Stora Djulö (dr Upmark), Skiringe, Ulfhäll, Ånhammar. — Uppland: karta över Björnö gård 1665; fotografier från Drottningholm, Ekebyhov, Fånö, Haga, Karlberg, Lindholmen, Signildsberg, Strömsta (därav några flygbilder). — Närke: Ekeberg, Eriksberg, Esplunda, Frötuna, Frövi, Göksholm, Götarsvik, Holmstorp, Hjälmsberg, Hjälmsnäs, Karlslund, Latorp, Skävesund, Säbylund, Åkerby, Älgskogen (de flesta flygbilder); en samling ritningar till kakelugnar för Stjärnsund från 1800-talets början. — Västmanland: Jäder, Rockhammar (flygbilder). — Värmland: Ackkärn, Bjurbäcken, Brattfors, Edebäck, Gammalkroppa, Ransäter, Hättälven, Liljendal, Lindaholm, Långbanshyttan, Mokärnshyttan, Kroppa, Råmen, Skarphyttan, Spjutbäcken, Storfors, Storbron, Stöpsjön, Svartsången, Torsby, Uddeholm, Åminnefors. — Dalarna: Hälla (flygbild). — Gästrikland: Gysinge, Hofors, Strömsbro (därav några flygbilder).

Kyrkor. Gotland: dopfunten i Ekeby, akvarell av G. v. Rosen; en fattigstock, oljeskiss av samma konstnär. — Närke: flygfotografier från Glanshammar och Mosjö. — Hälsingland: flygbild från Järvsö. — Lappland: interiör av Lövmocks kapell av Höckert.

Lösa föremål. Förutom av sådana lösa föremål, som äro fotograferade i gårdar, kyrkor etc. och alltså ingå i ovan gjorda uppräknings, ha bilder av dylika tillkommit i ungefär följande utsträckning (där ej annat anges avses fotografier): möbler 85, silver 171, fajans m. m. 41, 2 st. dryckeskärl, akvareller av G. v. Rosen, dräkter 8 fotografier (från danska samlingar) och 9 plancher, textilier 14, porträtt 71, målningar 93; en akvarell med påklustrade figurer, folklivsbild från omkr. 1800; en grupp om 8 ritningar till möbler, kakelugnar och rumsinredningar av Ljung, Lorichs och Gjärvell.

Arbetet inom bildsamlingen har under året, förutom montering och inordning av nyförvärv, omfattat ett vidlyftigt uppordnande av förut befintligt bildmaterial. Vissa stora avdelningar av bildsamlingen ha sålunda ordnats genom montering, påskrivning av rubriker etc. samt bladens inordnande i den systematiska uppställningen, nämligen bilder från städer (därav ungefär halva antalet Stockholmsbilder), herrgårdar och kyrkor, sammanlagt omkr. 5,500 blad. Därtill kommer samlingen av akvareller och teckningar av A. T. Gellerstedt, till största delen Stockholmsmotiv, omkr. 1,000 blad, samt en samling dräktbilder om c:a 500 blad. Hela antalet under året färdigställda blad stiger alltså till minst 7,000, varav torde framgå, att bildsamlingarnas användbarhet genom årets arbeten i hög grad ökats.

Till **Hazeliusarkivet** hava genom gåvor förvärvats 173 brev och ett femtiotal orderlappar. Bland breven äro särskilt att märka en samling av 157 stycken från Artur Hazelius till nuvarande hotellvärden Torjus Bolkesjö,

Telemarken, en av museets flitigaste forne »skaffare». Ifrågavarande brev, som redan år 1919 ställdes till museets förfogande i och för avskrivning, omfatta tolv av museets grundläggande år (1876—1887) och utgöra en både ur historisk och psykologisk synpunkt synnerligen givande dokumentsamling, ej minst såsom komplement till de redan i museets arkiv befintliga över tvåhundra breven från adressaten.

Tillfälliga utställningar, depositioner, utlån.

Växlande utställningar av nyförvärv hava tid efter annan varit anordnade i det därför avsedda rummet i kolonnvåningen.

Ett antal prov på tryckta papperstapeter från 1700- och 1800-talen voro under våren utställda i ett utrymme i bottenvåningen i och för studier av elever vid Tekniska Skolan.

Vid Samfundet Nordiska Museets Vänners årssammanträde den 13 maj voro i museets hall utställda samtliga de gåvor, som av samfundet under dess femåriga tillvaro överlämnats till museets samlingar.

Husmodersföreningen anordnade i mars på museet en mindre utställning av äldre och nyare trasvävnader med bidrag ur museets samlingar. Större delen av föremålen sändes efter utställningens avslutande på begäran till Röhsska Konstslöjdmuseet i Göteborg för att där utställas.

Svenska Hemslöjdsföreningarnas riksförbund höll 28—29 april sitt årsmöte i Nordiska Museets lokal för tillfälliga utställningar, varvid jämte förhandlingar och föredrag även var anordnad en utställning av vävnader i flamsk- och flossateknik.

Föreningen för Svensk Hemslöjd högtidlighöll den 7 okt. 1924 sin 25-årsdag i museets stora hall, varvid även i lokalen för tillfälliga utställningar var anordnad en utställning dels av det Zickermanska textilverket (jfr under rubriken Bibliotek och arkiv här ovan), dels även av hemslöjdsalster, denna utställning pågick 7—20 okt.

Depositioner. Mottagna depositioner: förutom de från Statens Historiska Museum deponerade samlingarna, uppgående till 2,600 nummer, har i deposition av fru Emma Andelius, f. Bergström, lämnats en rya från 1700-talets senare hälft från Umeå samt av friherre A. Trolle-Löwen på Häringe ett målat barocktak från Häringe gård i Västerhaninge socken, Södermanland.

Från museet lämnade depositioner. I Malmö Museum har deponerats en samling skisser och handteckningar av den i Skåne födde konstnären Nils Olsson Blommér.

I samband härmed kan omnämnas att efter enhälligt beslut av nämnden till Göteborgs Museum blivit försålda tvenne statyer av bronserad gips av

Johan Tobias Sergel framställande Ceres sökande Proserpina, varav Nordiska Museet äger ytterligare tre exemplar.

Utlån. Röhsska Konstslöjdmuseet i Göteborg har under febr. lånat två flamskvävnader och i mars 17 st. trasvävnader.

Uppsala Universitets Museum för Nordiska Fornsaker har i april lånat 30 st. olika vävnader.

Till en utställning av föremål ur rustkammaren från Tidö slott i Västmanland, anordnad i K. Livrustkammaren under våren och sommaren 1924, voro från museet utlånta ett bord, två stolar och två kåsor, vilka härstamma från Tidö.

Till en av Föreningen för skidlöpnings främjande anordnad utställning av skidor i Stockholm hava ett antal skidor av olika typer varit utlånade.

Samtliga utlånade föremål hava inom bestämd tid i oskadat skick återlämnats.

Utgivna arbeten.

Museets publikationer. Tidskriften *Fataburen* 1924, omfattande fyra häften, utkomna såsom dubbelhäften, 1—2 och 3—4. Som bilaga till h. 1—2 följer Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1923, 72 sid., som bilaga till h. 3—4 Redogörelse för Livrustkammarens utveckling och förvaltning år 1923, 14 sid.

Av vägledningar inom museet har utgivits *Bilder från avdelningen för de högre stånden*, ombesörjd av intendenten S. Wallin, 48 sid. 8:o, avsedd att komplettera den vägledning för de högre stånden, som utgavs 1923.

Vidare har börjat utgivas en ny serie publikationer, de s. k. »Stilböckerna». Av denna serie hava utkommit *Fredrik I:s tid*, sådan den representeras i Nordiska Museets avdelning för de högre stånden, 55 sid. 4:o; *Svensk rokoko*, en samling stilprov ur Nordiska Museets avdelning för de högre stånden, 71 sid. 4:o; *Karl-Johans-stilen*, ett urval av föremål från Nordiska Museets avdelning för de högre stånden, 71 sid. 4:o. Alla tre ha redigerats av intendenten S. Wallin. — Av en annan serie, »Landskapsböckerna», har utkommit *Södermanland i Nordiska Museet*, en översikt av den sörmländska allmogens kultur, 60 sid. 4:o, utgiven av intendenten Sigurd Erixon. »Södermanland» och »Fredrik I:s tid» utgjorde tillsammans, bundna i pappband, »Skansens vår-festbok 1924».

Av Skansens vägvisare har utkommit en ny upplaga av intendenten A. Behms *Skansens zoologiska trädgård*, 88 sid. 8:o. Ett häfte *Bilder från Skansen, hus och gårdar*, 8 sid. + 32 pl.-bl., tv.-8:o, har även utgivits. Skansens sedvanliga programblad ha utkommit 30 april—28 sept. Vidare

program vid Skansens vårfest »I Södermanland på kung Fredriks tid», 15 sid. 8:o, samt ett häfte med text och noter till det skådespel »Arlequin, Konung av Serendib», som under vårfesten uppfördes på Orsakullen.

Av tjänstemännen utgivna arbeten. Styresmannen dr Upmark: Nordiska Museets 50-årsfest, tr. i Fataburen 1925; artiklar i museets »stilböcker»; Skansen, tr. i »Julkvällen» 1924; redigerat och utgivit Samfundet S:t Eriks årsbok och Register över S:t Eriks årsböcker 1903—1922.

Intendenten Hammarstedt: artiklar i Nordisk Familjebok 2:a och 3:e uppl. och i Reallexikon der Vorgeschichte, herausgegeben von M. Ebert, Berlin.

Intendenten Erixon: »Aadalens bebyggelse», i Evald Tang Kristensens Æresbog, utgiven av Hans Ellekilde; »Gamla samfundsvanor och byliv», i Tro, sed och sägen, utgiven av Västsvenska folkminnesföreningen; Södermanland i Nordiska Museet; »Allmogekulturen», iHandledning för kulturminnesvårdare, utgiven av Upplands fornminnesförening; »Itt samtal emellan twenne gode wänner», i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1923—24; Östergötlands allmogekultur, Handledning i hembygdsvård, i samma tidskrift; Prästgårdar i Dalarna under 1600-talets senare del och början av 1700-talet, i Fataburen 1924; Svenska byalag, i Jorden, festskrift på jordbrukets dag 1924; Eskilstuna-museets kulturuppgift, i publikationen »Eko»; Bilder från Skansen, hus och gårdar; artiklar i Nordisk familjebok, 3 uppl.; recensioner i Fataburen och Upplands fornminnesförenings tidskrift; tjänstgjorde som svensk sekreterare och referent vid tredje nordiska etnologmötet i Köpenhamn 1924 (jämför Fortid og nutid 1924).

Intendenten Wallin: redigerat museets bildhäften Fredrik I:s tid, Svensk rokoko, Karl-Johans-stilen och Bilder från avdelningen för de högre stånden, samt skrivit artiklar i de tre förstnämnda. — Redigerat Gamla Svenska Städer, häft. 8.

Amanuensen dr Ambrosiani: artiklar i museets bildhäften Fredrik I:s tid, Svensk rokoko och Karl-Johans-stilen. — I Rig refererat diskussionen »om de svenska bruks- och gårdsarkivens vård», lämnat redogörelsen för »sommarmötet i Karlskrona den 12—14 juni 1924» och skrivit ett par smärre meddelanden. Redigerat Föreningens för svensk kulturhistoria tidskrift Rig.

Amanuensen dr Bäckström: Förteckning över konstnärer och övriga personer i »Svenska slott och herresäten», ny följd, 1918—1924. — Svensk fajans. Rörstrand och Marieberg. Huvuddragen av deras fajansstillverkning, i publikationen »Helgsmål». Artiklar i museets bildhäften Fredrik I:s tid, Svensk rokoko och Karl-Johans-stilen.

Amanuensen Klein: Runö, folklivet i en gammal svensk by. 1416 sid. 8:o.

Amanuensen fröken Cederblom: Södermanlands folkdräkter, i Södermanland i Nordiska Museet. — Svenska allmogedräkter, i »Jorden», festskrift till jordbrukets dag år 1924. — Artikel i »Svensk rokoko».

Amanuensen fröken Hagberg: »Midsommareldar (Sonnwendfeuer) i Österrike, några reseanteckningar», Rig 1924. — »Om folkmedicin och gamla huskurer», i Husmoderns Kalender, Uppsala 1925. — »Hekseri og troldom», i Berlingske Tidendes Søndags-numer, Köpenhamn 17/s 1924.

Amanuensen fröken Anna Lewin: artiklar i museets bildhäften Fredrik I:s tid, Svensk rokokko och Karl-Johans-stilen.

Amanuensen fröken von Walterstorff: artikel i museets bildhäfte Svensk rokokko.

E. o. amanuensen Gösta Berg: Taklagsöl på södra Dal och annorstädes, i Hembygden, utg. av Dalslands Hembygdsförbund 1924. — Uppsala landsmålsarkivs samlingar rörande dalsländsk allmogekultur, därsammastädes. — Artiklar i Eberts Reallexikon der Vorgeschichte. — Artiklar och recensioner i tidningar och tidskrifter.

E. o. amanuensen Sigfrid Svensson: Julseder från Albo härad i Skåne, i Folkminnen och folktankar 1923 (tr. 1924). — Kransagillet och den långa dansen, i Skåniskt bondeliv 1924. — Förningskost, i Blekingebygder årg. II 1924. — Redigerat Föreningen Skåniskt Folkminnesarkivs årsbok Skåniskt bondeliv 1924. — Artiklar och recensioner i tidningar och tidskrifter.

Undersöknings- och studieresor.

Styresmannen dr Upmark reste i februari till Göteborg för beivrande av intendenten Axel Nilssons begravning; i juni till Karlskrona för deltagande i Svenska Museimannaföreningens och Svenska Fornminnesföreningens sommarmöte; därefter med automobil i sällskap med professor F. Böök och riksantikvariern S. Curman genom Blekinge, Småland, Öland, Östergötland, Närke och Västmanland; till Göteborg för studium av silversamlingar; till herrgårdar i Södermanland; i juli till Mangskog i Värmland för beivrande av intendenten N. Keylands begravning; till Dalarna och Västmanland; i sept. till Eriksberg i Södermanland och till Kristiania.

Intendenten Hammarstedt: deltog i 3:e mötet för nordisk folklivsforskning i Köpenhamn den 12 och 13 augusti.

Intendenten Erixon: tjänsteresor eller resor i samband med byundersökningarna: 26 maj—15 juni i Blekinge, 15—17 juni i Småland, 12—15 juli i Halland, 16—25 juli i Småland (delvis på egen bekostnad), 2—4 aug. till Skåne för deltagande i invigningen av gården Östarp, 6—9 aug. resa i Dalarna med besök bl. a. på Leksands hemslöjdförenings jubileumsutställning, 10—15 aug. till Köpenhamn för deltagande i 3:e mötet för nordisk folklivsforskning, 31 oktober—5 november till Falun med omgivande bygd, 18—19 december till Nora, Öskebohyttan och Dalkarlsberg i Västmanland. På egen

bekostnad: till Dalarna 2—10 februari, 29 juli—2 aug. till Bjärka-Säby, 6—7 november till Karlstad.

Intendenten Wallin gjorde under våren flera besök i Uppsala för fullbordande av Linné-museets uppställning; bevistade museimanna- och fornminnesföreningarnas möte i Karlskrona 12—15 juni; reste under november månad en vecka i Västmanland.

Amanuensen dr Ambrosiani: i juni till Karlskrona för sommarmötet mellan de kulturhistoriska föreningarna; i samband med detta besöktes Kalmar och flera platser i Blekinge samt Kristianstad. På enskild bekostnad i augusti till »Tredje mötet för nordisk folklivsforskning» i Köpenhamn. Hemvägen togs över Jylland, där flera kyrkor och renässansslott i sällskap med museiinspektör Uldoll genomgås, och Göteborg. Flera smärre resor i Mälardalen.

Amanuensen dr Bäckström: tjänsteresa i aug. till Ulriksdal samt resor i sept. till Drottningholm i och för studier av därvarande svenska fajanser.

Amanuensen fröken Hagberg reste i februari i Munktorps sn, Västmanland, och bedrev studier vid Svenska Landsmålsarkivet och Landsarkivet i Uppsala. Deltog 14, 15 juni i Svenska Museimannaföreningens möte i Karlskrona. Studerade i juni vid Föreningens för norrländsk hembygdsforskning arkiv i Hernösand, Dalarnas Hembygdsförbunds arkiv i Falun och Västmanlands fornminnesförenings arkiv i Västerås. Samtliga dessa resor företogs med understöd från Längmanska kulturfonden. Deltog med anslag av museet i 3:e mötet för nordisk folklivsforskning i Köpenhamn 12—13 aug. Reste för museets räkning 23 sept.—31 okt. inom Kumla och Svinnersta socknar i Närke samt Hova, Finnerödja, Tiveds och Udenäs socknar i Västergötland.

Amanuensen fröken A. Lewin: under semestertid några dagars uppehåll i Köpenhamn på museets bekostnad för dräkt-historiska studier vid museerna därstädes.

Amanuensen fröken Stridsberg deltog med anslag från Nordiska Museet i 3:e mötet för nordisk folklivsforskning i Köpenham 12—13 augusti.

Amanuensen fröken v. Walterstorff besökte den 20—27 juni hemslöjdsutställningarna i Skara, Trollhättan, Katrineberg och Stenungssund och den 21 december en liknande utställning i Nyköping.

E. o. amanuensen Gösta Berg deltog i mötet för nordisk folklivsforskning i Köpenhamn och gjorde i samband därmed en kortare resa till östra Skåne. Ledde byundersökningsexpeditionerna i Södertörn och i Ljusnarsberg. Under juni och september kortare resor till Västmanland för ortnamnskontrollering åt Rikets allmänna kartverk. Åtföljde intendent Erixon vid resan till Nora i dec. Vid flera tillfällen under året resor inom Örebro län.

E. o. amanuensen Sigfrid Svensson deltog i museimannamötet i Karlskrona och mötet för folklivsforskning i Köpenhamn. Företog vid skilda

tillfällen med anslag från Hyllén-Cavalliusstiftelsen, Lund, undersökningsresor i Skåne, Blekinge och på Öland.

Byundersökningarna ha pågått i överensstämmelse med föregående års arbeten men med tillägg av specialundersökningar och avbildningar, dels rörande bygdekulturen inom vissa områden, dels rörande allmogemålningar och möbler. Arbetet har bedrivits på följande sätt.

- 1) En expedition i Blekinge under senare hälften av maj samt under juni och början av juli. Som ledare fungerade under första delen av undersökningen intendenten Sigurd Erixon, därefter arkitekt John Lindros. Övriga deltagare: teknolog Nils Berglind och under en kortare tid arkitekt Arvid Ruben och fotograf C. G. Rosenberg, som reste för Svenska Turistföreningens räkning.
- 2) Undersökningsresa vid två skilda tillfällen av intendenten Sigurd Erixon i Kronobergs län i juni och juli.
- 3) En undersökningsresa i Kronobergs län av arkitekt John Lindros i juli.
- 4) En undersökningsresa i södra Halland av intendenten Sigurd Erixon i och för utforskning av allmogemålare i Breareds socken.
- 5) En expedition i Södertörn i Södermanland i och för undersökning av bygdekulturen inom detta område. Deltagare: kand. Gösta Berg och arkitekt Mogens Mogensen. Arbetet pågick från senare hälften av juni till en vecka in i augusti och skedde i samarbete med Östra Södermanlands kulturhistoriska förening.
- 6) En undersökningsresa i nordvästra Södermanland av fil. kand. Bertil Waldén. Arbetet pågick från senare delen av augusti och till början av september.
- 7) En undersökningsresa i mellersta Uppland av arkitekt Herman Norgren. Arbetet pågick under juli månad och skedde i samarbete med Upplands fornminnesförening.
- 8) En undersökningsresa i sydvästra Uppland av arkitekt John Lindros. Arbetet pågick under en del av augusti månad och skedde i samarbete med Upplands fornminnesförening.
- 9) En expedition i Ljusnarsbergs socken i Västmanland. Deltagare: kand. Gösta Berg och arkitekt John Lindros. Arbetet pågick under senare delen av augusti och förra hälften av september och skedde i samarbete med Ljusnarsbergs hembygdsförening.
- 10) Kortare undersökningsresor av intendenten Sigurd Erixon vid tre olika tillfällen i Dalarna. Deltagare under den sista av dessa resor fotografen kand. Olof Ekberg.
- 11) Undersökningsarbete av hr Sture Nilsson i Dalarna i juli i och för kartläggning och beskrivning av en by.

studenter om »Riktlinjer för uppteckningar rörande svensk allmogekultur»; 14 juni i Karlskrona vid de kulturhistoriska föreningarnas möte därstädes »Allmogebyggnader i Blekinge»; 13 aug. vid tredje mötet för nordisk folklivsforskning i Köpenhamn »En landskapsundersökning, Blekinge bebyggelse och bostadskultur»; föreläsningen upprepades vid föreningen Urds sammanträde i Uppsala 9 dec.; föreläsningar 21 och 22 augusti vid sommarkurserna i Uppsala över ämnet »Svensk folklivsforskning»; föreläsningar med demonstrationer av Nordiska Museets allmogeaavdelningar för Arbetarnas bildningsförbund 10 och 26 oktober samt 21 november; 15 dec. för Svenska slöjdföreningen »Skansen, några bilder och synpunkter.»

Intendenten Wallin föreläste 19 mars i Artur Hazelius-serien om »Svensk rokokko jämförd med utländsk»; 25 maj vid Svenska Linnésällskapets årssammanträde i Uppsala med Linnés bohag och konststilarna; 12 juni vid Svenska Museimannaföreningens sommarmöte i Karlskrona om »Konservering av kyrkskepp, en principfråga för modern museivård»; 26 sept. i Konsthantverkarnas Gille om »Svensk rokokostil»; 28 sept. i Floda kyrka i Södermanland om kyrkans historia och om Albertus Pictors målningar. Demonstrerade museets högre-stånds-avdelning eller vissa delar därav: 7 mars för Hantverksinstitutets mästartkurs för målare; 10 mars för elever vid K. Konsthögskolan (ledare professor J. Roosval); 15 mars för Konsthistoriska seminariet vid Stockholms Högskola (ledare docenten A. Lindblom); 18 maj för medlemmar av Bokhandelsmedhjälpareföreningen i Stockholm; 12 juni för Fellingsbro folkhögskolas sommarkurs (ledare rektor E. Odhner); 4 och 6 sept. för Handarbetskurs för folkhögskolelärarinnor.

Amanuensen dr Bäckström höll den 24 april en Artur Hazeliusföreläsning om »Våra vackra 1700-talsfajanser, bilder ur ett stort nyupplagt bildarkiv», och har haft 1 demonstration i högre-ståndsavdelningen för elever vid K. Konsthögskolan samt 3 för Arbetarnas bildningsförbund.

Amanuensen Klein: föreläsning den 2 april om »Runö, ett gammalt svenskt samhälle» (Hazelius-serien).

Amanuensen fröken Cederblom höll under den kurs för folkhögskolelärarinnor, som pågick i Nordiska Museet 1—20 sept., tvenne föreläsningar över svenska folkdräkter och svenskt folkliv.

Amanuensen fröken Hagberg: demonstration av avdelningen för forntro och folksed för Skolöverstyrelsens sömnadskurs.

Amanuensen fröken v. Walterstorff: för elever vid Handarbetets Vänners högre yrkesskola och seminarium demonstrerades svenska allmogetextilier under en serie lektioner febr.—april; svenska allmogebroderier demonstrerades för Kungl. Skolöverstyrelsens utbildningskurs för lärarinnor vid fortsättningskolor den 14 och 16 juli; svenska allmogetextilier demonstrerades för lärarinnor vid folkhögskolor under 3 veckor i sept.

Utredningar och museal hjälpverksamhet.

Intendenten Erixon har på olika sätt biträtt med råd och anvisningar åt Eskilstuna Museum, Värmlands fornminnesförening i Karlstad, Stockholms läns folkhögskolas Roslagsgård, S:t Ragnhilds gille i Söderköping och Dalslands hembyggsföreningar.

Intendenten Wallin har fullbordat ordnandet av Svenska Linné-Sällskapets Linné-museum i Uppsala, vilket öppnades den 25 maj.

Den inredning och möblering av vissa delar av residenset i Karlstad, varvid amanuensen Bäckström varit rådgivare, avslutades i stort sett under året. — Amanuens Bäckström var jämte generaldirektör I. Tengbom och redaktör N. Lundström juryman vid prisbedömandet av det till Svenska Dagbladets »Herrgårdstävlan» insända bild- och textmaterialet (vilket sedermera skänkts till Nordiska Museet).

I Samfundet för Hembygdsvård hava styresmannen dr Upmark, intendenterna dr Hammarstedt och Erixon liksom tidigare företrätt museets intressen; dr Upmark som ledamot av styrelsen.

Samarbetet mellan museet och Samfundet S:t Erik, där dr Upmark varit sekreterare, har fortgått efter samma linjer som tidigare.

Skansen.

Den närmaste ledningen och övervakandet av yttre arbeten, fester, friluftsteatern och restaurantrörelsen på Skansen har handhåfts av ekonomichefen överste N. C. RINGERTZ, som biträtts av överstelöjtnant O. KULLBERG. Skansens expedition har föreståtts av amanuensen fröken ANNA RUDBECK med biträde av av fröken ULLA STERKY. Anordningen av vårfesten handhades av museets tjänstemän med amanuensen E. KLEIN som ledare.

Arbetet med materialgården å nedre Solliden har fortsatts, och den utmed materialgårdens inre sida belägna hallen för vagnar och andra fordon har blivit uppförd, så att den torde kunna tagas i användning under år 1925.

En större tillbyggnad, *Nyloftet*, innehållande en stor sal och i nedre våningen trenne klubbrum, har uppförts vinkelrätt mot Högloftet, varjämte Högloftsbyggnaden förlängts mot norr med en långa innehållande ändamålsenligt inredda ekonomilokaler, kök, diskrum, kallskänk, kallare och förvaringsrum, det hela enligt ritningar av arkitekten Karl Güettler.

Angående det nya djurhuset å nedre Solliden se redogörelse under rubriken Skansens naturvetenskapliga avdelningar.

Medgivande har lämnats Aktiebolaget Marabou att försälja choklad m. m. i trenne av bolaget uppförda kiosker, dock med villkor att tillhandahålla choklad o. dyl. även av andra firmors tillverkningar.

Skansens fester m. m. Årets ingång högtidlighölls med en stämningsfull nyårsvaka, vid vilken Anders de Wahl från Renberget uppläste Tennysons dikt »Nyårsklockan», K. Flottans musikkår spelade från banan vid Bollnässtugan samt vid Renberget. Stjärngossarna sjöngo i och utanför stugorna.

Långfredagen den 18 april började K. Flottans söndagskonserter för året och fortsatte Påskdagen och Annandag påsk.

Valborgsmässoafton firades under livlig tillslutning av Stockholms studentkårer med sång vid Orsakullen av Stockholms Studentsångarförbund, konserter av K. Flottans musikkår samt för första gången för året folkdanser. Den gamla leken »Slå katten ur tunnan» uppfördes liksom föregående år.

1 maj — fest med tal, sång och musik vid olika talarstolar och konsertavdelning vid Orsakullen, som avslutades med framförandet av kompositioner av Aug. Söderman av samtliga i festen deltagande musikkårer och sångföreningar. På kvällen sång av Stockholms Körförbund under ledning av direktör Sven Lizell, folkdanser, konserter och allmän dans.

11 maj — sång av *Hanseatischer Männerchor Bremen E. V.* vid Orsakullen.

18 maj — *gymnastikuppvisning* av en avdelning av Stockholms gymnastikförbund samt konsert av sångsällskapet »D. S.» i musikpaviljongen vid Idunhallen.

Skansens vårfest tänktes förlagd till Södermanland, närmare bestämt Västra Vingåkers socken för omkring 200 år sedan.

På torget mellan kyrkan och Bollnässtugan var en liten marknad anordnad och den gröna planen mitt för kyrkan utgjorde lekplats för allmogeungdom. Här samlades gossar och flickor i de gamla vackra sockendräkterna — kopierade efter original i Nordiska Museet — och roade man sig med dans kring majstång, lekar och musik på fiol och nyckelharpa, samt folkliga vighets- och kraftprov.

Helt nära lekplatsen låg en av den tidens så allmänna surbrunnar — vid Orsakullen — där ståndspersoner, iklädda festdräkter från 1730-talet, drucko brunn och sökte roa sig på bästa sätt. Å en liten friluftscen, framställd genom perspektiviskt klippta häckar, uppfördes »Arlequin, konung av Serendib» pantomim med sång, musik och baletter. Skådespelet, som uppfördes första gången på Foire de St Germain, Paris 1721, gavs i en för festen särskilt gjord översättning. Det framfördes nu av medlemmar av Södermanland-Närkes nation i Uppsala. Kör och baletter utgjordes av medlemmar ur Stockholms Förenade Studentkårer och för orkestern svarade Stockholms Akademiska Orkesterförening under ledning av musikdirektör Oskar Lindberg.

Det ej minsta intresset vid festen tilldrog sig de på fältet vid Renberget uppförda lägerhyddor — av det slag, som intill våra dagar bevarats på en av de gamla lägerplatserna för det indelta infanteriets övningar — och det kompani Oppunda härad av Södermanlands regemente, som här samlades i den dräkt och den utrustning, som det bar vid 1700-talets mitt. Dräkter och utrustning voro noggranna kopior av den tidens persedlar. Truppen bestod av frivilligt medverkande officerare, underofficerare och manskap från K. Göta Livgarde, som sorgfälligt studerat det gamla reglementet och vid sin exercis gav en särdeles intressant uppvisning av en svunnen tids krigsväsen — med sina många handgrepp och kommandoord så olika nutidens. Att utrustning och utbildning kunnat bliva så gedigna berodde på det stora tillmötesgående, som visats såväl från militära myndigheter som från flera firmor, vilka på olika sätt bidragit med material. Särskilt skodonen voro av stort intresse, kopierade efter dem, som användes i mitten av 1700-talet och samtliga gåva till Skansen av två läderfabriker, Ehrnberg och Son, Simrishamn, samt C. J. Lundberg i Valdemarsvik, vilka skänkt lädret, och av Eslövs Skofabriksaktiebolag, som tillverkat dem.

Å Nedre Solliden var som föregående år nöjesfält anordnat med karuseller, skjutbanor samt tre dansbanor.

Liksom förut var tombola med försäljning av lotter anordnad ute i staden redan före festens början, under vårfestdagarna endast å Skansen. I Älvrosgården berättade Delsbostintan och serverade, med tillhjälp av ungdomar iklädda delsbodräkter, tunnbröd, långmjölk och andra goda saker.

Festen var anordnad av Nordiska Museets tjänstemän, och de som närmast hade ledningen av det hela voro amanuenserna Ernst Klein och Anna Rudbeck. Vid uppsättningen och framförandet av »Arlequin» lämnades av d:r Agne Beijer sakkunnigt bistånd.

Vårfestdagarna voro lördagen 24, söndagen 25 samt 27, 28, 29, 31 maj och 1 juni.

1 juni, vårfestens sista dag, gavs på middagen stor konsert på Orsakullen av de för Nordiska Sångarmötet i Stockholm samlade svenska, norska, danska och finska sångkörerna, som dels gemensamt, dels var och en för sig under sin dirigent föredrogo ett flertal av de olika ländernas sånger.

6 juni — nationaldagen, svenska flaggans dag — inleddes med svensk lösen. På e. m. var scoutfest med tal, sång av Stockholms Sångarförbund samt konserter. Kvällen avslutades med korum och flaggans högtidliga nedhalande under parad.

Pingstdagen den 8 och Annandag pingst den 9 juni rytmiska koraler och konserter av K. Flottans musikkår. Annandagen berättade Delsbostintan i Älvrosgården och folkdanser utfördes.

Lördagen den 14 och söndagen den 15 juni var fest anordnad av »Studie-

kamraten». Programmet upptog sång av Stockholms Arbetarsångförening, musik samt tal och uppläsningar. Båda dagarna särdeles ogynnsam väderlek, så att programmen måste till stor del inställas.

22 juni firades över hela Sverige en »*Jordbrukets Dag*». Å Skansen inleddes dagen med ett kortare anförande av överståthållare Carl Hederstierna, varefter föredrag hölls av statskonsulenten A. Östergren. En liten skördefest var på middagen anordnad med »Nergårds-Lasse» och »Delsbostintan» som »Käre far» och »Kära mor».

Midsommarafton — 23 juni. Dans och lekar kring majstången vid Morastugan, konserter av K. Flottans musikkår, ringlekar och folkdanser. På aftonen midsommarvaka med klockringning från Håsjö- och Hällestadsstaplarna, koraler och fosterländska stycken spelades av K. Flottans musikkår, och eldar samt tjärtunnor lyste över Skansen.

11 juli. Den i Stockholm samlade »*Världspostkongressen*» besökte Skansen, som besågs under ledning av flere av Nordiska Museets tjänstemän. Efter thé, serverat å Övre Sollidens stora gräsplan, voro folkdanser anordnade.

26 juli — »*Bellmansdagen*». Sång av Bellmanskören, konserter av K. Flottans musikkår och liksom vid alla större och mindre fester allmän dans å Nedre Solliden.

31 juli och söndagen den 3 augusti — »*Vasaordens Barnklubbar*», från Amerika på besök i hemlandet, sjöngo och utförde under ledning av doktorn Helga Hoving, dans och sånglekar å banan vid Bollnässtugan. Samtliga barn voro klädda i svenska folkdräkter.

15 augusti — *Rumäniska studenter och studentskor* iklädda rumäniska folkdräkter, hade å banan vid Bollnässtugan en uppvisning av rumäniska folkdanser och sjöngo folkvisor. Konsertmästaren vid filharmoniska sällskapet i Bukarest R. Metzner spelade å fiol rumänsk folkmusik.

13 september samt söndagen den 14 — *Höstfest* anordnad av *Arbetarnas Bildningsförbund och Skansens arbetare*. Programmet upptog tal, sång och recitation samt avslutades med fyrverkeri. Söndag middag talade från Orsakullen ärkebiskop Nathan Söderblom om »*Världskatastrofens inverkan på den gängse livsbetraktelsen*».

Skolungdomens tävlingsskjutningars prisutdelningar voro samma dag förlagda till Skansen, och utdelades prisen vid Orsakullen. På kvällen ingick i Arbetarfestens program ett litet Bellmansarrangement samt danser av balettelever.

21 september — Konsert vid Solliden av Sångsällskapet »D. S.».

28 september — Konsert av Stockholms Körförbund under ledning av direktör Sven Lizell.

6 november — *Gustav II Adolfs dödsdag* högtidlighölls med flaggning. Stockholms garnisonsregementen voro inbjudna att å Skansen högtidlighålla dagen, och hölls av officerare från de olika regementena kortare anföranden

till trupperna, som samlades på Orsakullen, där Gustaf Adolfs byst rests. Tvenne ryttare i rustning och med gula ryttarstandar höllo vakt vid bysten.

30 november — *Karl XII:s dödsdag* högtidlighölls på samma sätt som den 6:e nov., men vid konungens å Orsakullen resta byst utgjordes hedersvakten av en underofficer och 20 pikinerare i Kungl. Livregementets uniform från omkr. 1700.

14 december — *Julmarknad* med försäljning av pepparkakor, karameller, hemslöjdsalster av olika slag, julbockar och takkronor av halm samt »julpaket», vilket allt rönt livlig åtgång hos den talrika publiken. Bland de kring granen vid Bollnässtugan dansande barnen syntes några egendomligt utstyrdade figurer, s. k. »reijare», sådana de på det gammalsvenska Runö dagarna före jul gå omkring för att skrämja barnen och göra dem snälla till julen.

I *Seglora kyrka* har under sommaren gudstjänst ägt rum varje sön- och helgdag fr. o. m. 4 maj t. o. m. 19 oktober. Långfredagen var gudstjänst för Livregementets dragoner, förrättad av regementspastor Elis Schröderheim. Juldagsmorgonen julotta.

Till präster inom de olika församlingarna har kyrkan flera gånger upplåtits för gudstjänster vid besök av fattiga gamla. Tvenne konserter har under sommaren givits i kyrkan, den 11 september av Gösta Björk, violin och quinton, medverkande Iris Törn. Den 20 september gavs konsert till förmån för allmogespelmannen Erik Lööv från Hälsingland, som förut spelat å Skansen men nu intagits å sanatorium.

Under året har 21 bröllop ägt rum i kyrkan, därav ett dubbelbröllop.

Minnesringning den 13 juli efter intendenten vid Skansens Kulturhistoriska avdelning Nils Keyland, som avled den 8 juli i Mangskog i Värmland, där även jordfästningen ägde rum den 13.

27 maj i anledning av Artur Hazelius dödsdag.

Skansens klädkammares förråd har under året ökats med ett större antal för vårfesten förfärdigade dräkter från Vingåkers socken, Södermanland, däribland ett 70-tal för kvinnor, bland dessa »yvaxla-dräkter» av såväl rött kläde, som rött ylle och grön vadmal — alla med i silke broderade gula eller röda sidenliv — ävensom liknande av vitt bomullstyg med vita broderade liv. Efter de utförliga skisser av J. W. Walländer och O. J. Södermark i Nordiska Museets arkiv samt originalmodeller i museet vävdes och syddes även kvinnodräkter med gula eller vita kjolar, grön- och rödrandiga eller blå liv samt gulröda förkläden. Till mansdräkter syddes långa vadmalsrockar och randiga västar. Tyget till stor del av dessa liksom till kvinnodräkterna vävdes på Skansen, där under hela våren en person i Älvrosgården var sysselsatt med vävning för vårfesten.

Utom Vingåkersdräkterna anskaffades även ett större antal högre ståndsdräkter från 1730-talet, däribland ett 20-tal eleganta damklädningar, de flesta

sydda i klädkammaren, samt ett 30-tal herrdräkter, av vilka dock en del inköpts och sedermera ändrats å Skansen.

För Oppunda kompani av Södermanlands regemente anskaffades uniformer från 1700-talets mitt efter modell till manskapsuniform i Artillerimuseet — och syddes å Arméns beklädnadsverkstäder till officerare, underofficerare, musik och manskap (75 man), samtliga erhöles även skodon av 1700-tals modell.

Av allmogedräkter från olika landskap hava under året ett flertal anskaffats — dels inköpts, dels sytts i klädkammaren. Så inköptes från Delsbo, Hälsingland, dräkter och dräktdelar och från Medelpads Hemslöjdsmagasin, Sundsvall, en kvinnodräkt. I klädkammaren syddes två st. kvinnodräkter och två västar (Häverö socken, Uppland), dräkter för ringleksbarn, folkdanslaget och stugvakter m. fl. Av Flodakullorna Svarvar Anna och Svarvar Karin Persdotter å Skansen syddes en barndräkt och en kvinnlig Flodadräkt.

För Magnus Olai Asteropherus skådespel »Tisbe», som på nyåret 1925 uppfördes i Nordiska Museets hall till förmån för Artur Hazeliusfonden, syddes ett flertal dräkter för de olika rollframställarna.

Skansens Friluftsteater har liksom föregående år stått under ledning av direktör Gustaf Linden. Under sommaren har givits »En komedi på Djurgården» eller »Friaren från Värmland», lustspel med sång i tre akter av Johan Jolin. Första föreställningen gavs den 7 juni, sista den 24 augusti. Under sommaren har givits 79 föreställningar, inställda hava varit 12.

Konserter av regementsmusikkårer hava givits fr. o. m. Långfredagen den 18 april t. o. m. den 30 november varje söndag; vardagar från slutet av april till september månads utgång. Dessa konserter hava utförts av K. Flottans musikkår utom under september, då K. Svea Artilleriregementes musikkår vikarierade, under det K. Flottans musikkår konserterade i Göteborg.

Restaurantrörelsen har föreståtts av källarmästare Karl Brolin. — En större tillbyggnad har utförts vid Högloftet, bestående dels av en på modernt sätt inredd köks- och ekonomiavdelning, dels av en vinkelrätt mot Högloftet belägen byggnad, Nyloftet. Jfr ovan sid. 59.

Besök och studier.

Besök. Hela institutionen Nordiska Museet med Skansen besöktes under år 1924 av 957,591 personer, mot 892,235 under år 1923.

Samlingarna i museibygnaden å Lejonslätten voro tillgängliga för besökande alla dagar i veckan, vardagar kl. 11—4, sön- och helgdagar kl. 1—4, utom under den mörka årstiden, då museet stängts något tidigare. — Långfredagen samt julafton och juldagen var museet stängt. — Tillträdet till

Livrstkammaren var fritt söndagar och fredagar, övriga dagar berättigade inträdesavgiften till museisamlingarna även till inträde i Livrustkammaren.

Inträdesavgiften till museet har utgjort 50 öre per person.

Antalet besök under året utgjorde 52,983 mot 44,995 under år 1923, vilket på de olika månaderna fördelade sig sålunda:

januari	2,281	juli	6,424
februari	2,274	augusti	5,596
mars	4,535	september	4,472
april	4,642	oktober	5,928
maj	4,290	november	4,136
juni	6,167	december	2,238
		Summa besök	52,983

Skansen har varit tillgänglig alla dagar i veckan från kl. 8 f. m. till kl. 10 e. m. (under den mörka årstiden till kl. 8 e. m.).

Inträdesavgiften till Skansen utgjorde från 1 jan. till 30 april 50 öre pr person och från 1 maj till årets slut 75 öre pr person.

Antalet besök under året utgjorde 904,608 mot 847,240 under föregående år och fördelade sig på de olika månaderna på följande sätt:

januari	14,737	juli	149,696
februari	11,841	augusti	170,055
mars	22,936	september	76,442
april	52,284	oktober	33,745
maj	139,040	november	23,187
juni	179,545	december	31,100
		Summa besök	904,608

Studiebesök. Under år 1924 utlämnades till museisamlingarna å Lejonslätten 1,214 studiekort, av vilka 1,131 även berättigade till fritt tillträde. Studier hava idkats av K. Tekniska Högskolan, Konsthögskolan, Högre Konstindustriella skolan, Handarbetets Vänners skolor, Fredrika Bremerförbundets Högre yrkesskola, Stockholms Stads yrkesskolor, Andrea Eneroths högre handarbetsseminarium, Johanna Brunssons och Hedvig Makes vävskolor, Lundins Slöjdseminarium, Svensk hemslöjd, Högre Lärarinneseminarium samt en del målar-, elementar- och folkskolor m. fl.

Å Skansen utlämnades 569 studiekort berättigande till fritt inträde samt 68 ej gällande för inträde.

Fritt tillträde till Skansen har i överensstämmelse med de av Stockholms Stadsfullmäktige stipulerade villkoren för åtnjutande av anslaget från Stock-

holms stad lämnats lärjungar vid Stockholms allmänna läroverk och folkskolor och vid av staden understödda högre flickskolor, i samlad trupp under lärarens ledning. Stockholms folkskoledirektion har erhållit 2,250 frikort, gällande 1 maj—30 sept., till fördelning bland skolungdom, och de högre allmänna läroverken 750 dylika kort.

Samfundet för Nordiska Museets främjande.

Samfundets styrelse, som utgöres av samma personer som museets nämnd, har under året haft 2 sammanträden. Samfundets ledamöter hava haft ett sammanträde. Samfundets expedition har föreståtts av amanuensen fröken LALLA KUGELBERG.

Den 31 dec. 1924 räknade Samfundet 2,987 ledamöter; av dessa voro 46 hedersledamöter, 160 ständiga och 2,781 stiftande ledamöter, av vilka senare 941 voro befriade från avgift. Antalet nyingångna ledamöter under året var 259. Döda under året voro 5 heders-, 14 ständiga och 79 stiftande ledamöter, varjämte 379 ledamöter utgått ur Samfundet.

Nyvalda hedersledamöter under året:

Professorskan CALLA CURMAN.

Fil. dr. IVAR ARVIDSSON.

Godsägare OSCAR EKMAN.

Fil. dr. N. E. HAMMARSTEDT.

De avlidna hedersledamöterna voro:

Generalskan LOTTEN ABELIN.

Friherre TH. CEDERSTRÖM.

Doktor FRANS KEMPE.

Lantbrukaren L. NILSSON.

Professorskan ANNA RETZIUS.

Artur Hazelius-medaljen.

Enligt Nämndens beslut har den år 1893 över Artur Hazelius slagna medaljen den 30 november 1924 utdelats till nedan angivna personer såsom ett erkännande av insatser till Nordiska Museets och den svenska folklivsforskningens fromma.

Medaljen i silver utdelades till:

Konstnären GUSTAF ANKARCRONA, Leksand.

Med. doktor INGOLF LÖNNBERG, Karlshamn.

Herr TORJUS BOLKESJÖ, Bolkesjö, Norge.
 Kyrkoherden, fil. dr ERIK MODIN, Multrå.
 Överläraren LEVI JOHANSSON, Fränsta.
 Fröken ELLA OHLSON, Kiruna.
 Lektor ABRAHAM AHLÉN, Stockholm.
 Intendenten ANDERS ROLAND, Stockholm.
 Herr ADOLF KJELLBERG, Stockholm.
 Fröken ZELMA KJELLBERG, Stockholm.
 Herr BENGT VON HOFSTEN, Stockholm.

Medaljen i brons utdelades till:

Fröken MAJA FORSSLUND, Kopparberg.
 Konstnären BROR HILLGREN, Stockholm.
 Lektor J. J. FINNBERG, Åbo, Finland.
 Lantbrukaren OLOF CHRISTOFFERSSON, Fru Ahlstad.
 Lantbrukaren C. G. BERGLIND, Böle, Skultuna.
 Lantbrukaren HJALMAR ANDERSSON, Egeby, Västerlösa.
 Järnvägstjänstemannen W. EKENGREN, Luleå.
 Herr H. MODÉEN, Åsenhöga.
 Herr P. M. MAGNUSSON, Urshult.
 Pastor Per SÖDERBÄCK, Birkas, Nuckö, Estland.
 Konstnären OSSIAN ELGSTRÖM, Stockholm.
 Arkitekten K. MARTIN WESTERBERG, Västerlång.

Arthur Hazelius-fonden.

Insamlingen till fonden, rörande vars bildande hänvisas till föregående årsredogörelse, har under året fortgått i form dels av teckning å listor, dels av Hazelius-aftnar med föreläsningar, konserter och föreställningar.

Olai Petri Tobiae Comedia, som med så stor framgång uppförts i museihallen under december 1923, återupptogs på nyåret 1924 ännu två gånger: dels den 9 januari, då bl. a. Kronprinsen och Kronprinsessan voro närvarande, dels den 14 februari såsom recett för Stockholms Högskolas studentförenings byggnadsfond.

I januari började den föregående året planlagda serien av Hazelius-aftnar, vilkas nettobehållning voro avsedda att läggas till fonden. Årets 12 Hazelius-aftnar ha haft följande program:

Den 10 januari föreläsning av professor N. LITHBERG: Sveriges folkliga textilslöjd och Österlandets.

Den 24 januari föreläsning av fil. dr G. UPMARK: Den karolinska tidens herremanshem.

Den 7 februari musikafton under medverkan av fröken A. CEDERSCHIÖLD (klaver och klavikord), fröken M. MÖRNER (sång), fru M. AF KLINTBERG (ackompanjemang), konsertmästare TH. BENDIXEN (violin och viola d'amore), kammarmusiker S. RYDBERG (oboe) samt kammarmusiker E. HOLM (violoncell).

Den 21 februari föreläsning av professor M. P:N NILSSON, Lund: Julklapp och julkärve.

Den 6 mars föreläsning av amanuens S. ERIXON: Heminredning och möbelkonst i svenska bygder.

Den 19 mars föreläsning av amanuens S. WALLIN: Svensk rokokko jämförd med utländsk.

Den 2 april föreläsning av amanuens E. KLEIN: Runö, ett gammalt svenskt samhälle.

Den 10 april musikafton under medverkan av *Stockholms madrigalsällskap* (dirigent: Felix Saul; italienska, engelska, nederländska och tyska madrigaler).

Den 15 april folkmusikafton under medverkan av konstnären E. NORLIND och herr OLOF ANDERSSON, vilka å fiol spelade låtar, polskor, marscher m. m. ur Nils Anderssons samling.

Den 24 april föreläsning av amanuens A. BÆCKSTRÖM: Våra vackra 1700-talsfajanser; bilder ur ett stort nyupplagt bildarkiv. Svenska slöjdföreningen hade förlagt sitt sammanträde den kvällen till museet i samband med föreläsningen.

Den 28 april upprepade amanuens S. ERIXON sin ovan nämnda föreläsning i samband med Svenska hemslöjdsföreningarnes riksförbunds årsmöte i museet.

Den 14 december gavs slutligen en julkonsert under medverkan av *Stockholms madrigalsällskap* (dirigent: Felix Saul; svenska, tyska och engelska jul- och folkvisor).

Alla föredragen åtföljdes av ljusbilder, amanuens Kleins dessutom av film. Årets fyra konserter hade tryckta program.

Under hösten gjordes även förberedelser till ett nytt skolar-spel. Dessutom bedrevs insamlingen med listor för teckning, och den 15 december hölls i museet ett i laga form utlyst sammanträde med tecknare av bidrag till fonden. Till ordförande valdes styresmannen fil. dr G. UPMARK, till sekreterare amanuensen fil. dr A. BÆCKSTRÖM samt till revisorer och protokolljusterare direktör E. CEDERQUIST och intendent S. WALLIN. Sedan ordföranden redogjort för insamlingens ändamål samt förlopp och resultat tills dato: netto 27,785 kronor, upplästes följande förslag till stadgar för fonden och godkändes:

Stadgar för Artur Hazelius-fonden antagna den 15 december 1924.

§ 1.

Fondens ändamål skall vara att bekosta eller understödja utgivandet av skrifter, såväl vetenskapliga som populära, ägnade att sprida kunskap om det rika material till svensk odlingshistoria, som finnes samlat inom Nordiska Museet och Skansen.

§ 2.

Fonden förvaltas av Nordiska Museets styresman med anlitanande av museets räkenskapskontor.

§ 3.

Intill dess att fonden uppgått till 50,000 kronor, må den icke tagas i bruk, utan skall avkastningen läggas till kapitalet.

§ 4.

Sedan fonden nått i nästföregående paragraf föreskrivna storlek, må av fonden användas icke blott dess avkastning utan även av själva kapitalet högst en femtedel, dock att, om fonden nedgår under 50,000 kronor, ytterligare utbetalning därur icke må ske, förrän fonden ånyo uppbragts till nyssnämnda belopp.

§ 5.

Om användning av fondens *avkastning* beslutar Nordiska Museets styresman ensam. Önskar styresmannen, att fondens *kapital* skall tagas i anspråk, skall beslut därom fattas av honom och intendenterna vid Nordiska Museet och Skansens kulturhistoriska avdelning gemensamt med lika rösträtt för envar av dem och utslagsröst för styresmannen.

Ordföranden fick slutligen i uppdrag att överlämna fondens dåvarande netto till Nordiska Museet. Revisionsberättelsen, däri ingen anmärkning gjordes mot redovisningen, förelåg den 17 december.

Ställningen den 31 december 1924 var följande:

Innestående å kapitalräkning med upplupen ränta	kr. 29,969: 32
Oguldna utgifter	» 2,024: 33
	Behållning kr. 27,944: 99

Insamlingen var därmed ej avslutad, utan fortgår alltjämt i förhoppning, att de 50,000 kr. snart nog må förefinnas, vilka enligt stadgarna möjliggöra fondens första användande till avsett ändamål. Redovisning för insamlingen, hittills och i fortsättningen, finnes tillgänglig för varje bidragstecknare i museets räkenskapskontor å Skansen.

Amanuens A. BÆCKSTRÖM har närmast handhaft arbetet med uppropets listor, alltsedan detta arbete igångsattes, och med ordnandet av Hazelius-aftnarna.

Ekonomi.

Nordiska Museets räkenskapskontor har stått under ledning av ekonomichefen, överste N. C. RINGERTZ, som haft biträde av amanuenserna fröknarna

SELMA STRÖM och IDA MÖLLER samt bokhållaren HARALD ENGWALL och under sommarmånaderna av fru LILLY ÅHMARK, född HAGLUND.

Såsom extra biträde åt ekonomichefen tjänstgjorde överstelöjtnant O. KULLBERG.

Här nedan meddelade revisionsberättelse avser år 1923, icke år 1924. — De av Kungl. Vetenskapsakademien för år 1924 utsedda revisorererna äro professorerna v. EULER, FREDHOLM och CASSEL.

Revisionsberättelsen för 1923 har följande lydelse:

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

Undertecknade, av K. Akademien utsedda till revisorer av Nordiska Museets räkenskaper och förvaltning för år 1923, få härmed avgiva följande revisionsberättelse. Siffergranskning har, jämlikt bifogade intyg, blivit verkställd av därtill utsedd person utan att giva anledning till anmärkning.

Sammandrag av Nordiska Museets utgående balansräkning den 31 dec. 1923.

Tillgångar:

Museibyggnaden	3,449,751: 75
Skansens kapitalvärde	1,327,356: 99
Samlingar	686,713: 15
Inventarier	51,661: 41
Bibliotek	58,872: 60
Diverse fordringar	82,774: 53
Bankräkningar	212,164: 46
Obligationer	958,158: 27
Kassabehållning	10,805: 17
	<hr/>
	Summa kronor 6,838,258: 33

Skulder:

Fonder	1,243,528: 34
Stockholms stad	23,220: 49
Livruskammaren	7,222: 57
Behållning vid årets slut	5,564,286: 93
	<hr/>
	Summa kronor 6,838,258: 33

Museets värdepapper befinna sig fortfarande i Skandinaviska Kreditaktiebolagets vård och förvar. Bankbeskedet härom har av oss jämförts med museets räkenskaper utan att giva anledning till någon erinran.

Huvudbokens sammandrag av inkomster och utgifter visa följande ställning den 31 dec. 1923.

Inkomster:

Statsanslag	202,895: 74
Från Samfundet för Nordiska Museets främjande	9,413: 23
Gävor	12,100: —
Inträdesavgifter	17,286: 55
Årskort	15,630: —
Förlagsartiklar	4,768: 57
Räntor	1,177: 75
Fonder och anslag	43,999: 32
Överskjutande inkomst från Skansen	132,068: 33
	<hr/>
	Summa kronor 439,339: 49

Utgifter:

Löner och arvoden	219,151: 74
Litterära arbeten och fotografering	9,345: 28
Expeditions- och resekostnader	18,479: 87
Försäkringskostnader	3,198: 79
Underhålls- och inredningsarbeten	50,359: 28
Vatten, värme och ljus	25,485: 15
Livruskammaren	9,103: 29
Samlingar, böcker och inventarier	62,299: 67
Extra renhållning och vakttjänst	7,051: 31
Sjukdoms- och olycksfallsförsäkring	400: 16
Överföring till pensionsfonden	6,000: —
Pensioner under året	3,358: 20
Fester och diverse	20,823: 72
1923 års behållning	4,283: 03

Summa kronor 439,339: 49

I jämförelse med föregående år har statsanslaget minskats med kr. 19,550: 40, Skansens överskott med kr. 62,732: 29 och årets behållning med kr. 99,955: 46. Stockholm i januari 1925.

J. Gust. Richert.

Klas Sondén.

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

I sammanhang med revisionen av Nordiska Museets räkenskaper och förvaltning hava vi även granskat Samfundets för Nordiska Museets främjande räkenskaper för år 1923 och därvid icke funnit någon anledning till anmärkning. Stockholm i januari 1925.

J. Gust. Richert.

Klas Sondén.

Vid siffergranskning av 1923 års räkenskaper för Nordiska Museet och Samfundet för Nordiska Museets främjande har någon anledning till anmärkning icke förekommit, alla utgiftsposter hava vid jämförelse med bilagorna visat sig vara riktigt verifierade, vilket härmed intygas.

Stockholm den 23 dec. 1924.

Hj. Tillberg.

Samfundet Nordiska Museets Vänner.

Styrelseberättelse för år 1924.

Samfundets medlemsantal, som den 31 december 1923 uppgick till 205 personer därav 113 ständiga och 92 årligen betalande, har under trycket av de dåliga tiderna under år 1924 ytterligare nedgått och uppgick den 31 december 1924 till 196 personer, därav 114 ständiga och 82 ledamöter, som betalat årsavgift för nämnda år. Under året har sålunda tillkommit en ständig ledamot, under det att av de årligen betalande 9 utgått och 1 avlidit.

Årsmöte ägde rum i Nordiska Museets stora hall den 13 maj 1924. Därvid föredrog årsberättelser för åren 1922 och 1923 samt revisionsberättelser för båda dessa år, för vilka styrelsen erhöll ansvarsfrihet. Förutvarande styrelse och revisorer omvaldes, nämligen H. K. H. Hertigen av Västergötland Prins Carl, ordförande; justitieombudsmannen Nils Lilienberg, vice ordförande; grevinnan Ella von Rosen, född Wijk; hovjägmästaren Helge Ax:son Johnson, skattmästare, och fil. dr Gustaf Upmark, sekreterare; ersättare i styrelsen disponenten Carl Sahlin och riksantikvarien Sigurd Curman. Revisorer

disponenten Harald Almström och direktören Gösta Carr med kanslirådet Carl Edelstam till ersättare.

Styrelsen har under året hållit ett sammanträde, nämligen den 26 april 1924, då under år 1923 verkställda inköp för ett sammanlagt belopp av 38,295 kronor anmäldes och godkändes samt styrelseberättelse för nämnda år föredrogs och godkändes.

Säsom inköpsutskott hava under år 1924 tjänstgjort hrr vice ordföranden, skattmästaren och sekreteraren.

På grund därav, att de stora inköpen under år 1923 till en del kunde till fullo likvideras först under år 1924, och på grund av önskan att konsolidera Samfundets ekonomi genom att bibehålla de ständiga ledamöternas avgifter kr. 114,000:— som en fond, varav i regel endast räntan borde användas, har styrelsen under år 1924 icke ansett sig böra göra några inköp av föremål till museets samlingar.

Det sammanlagda belopp, för vilket inköp under de år, 1919—1924, under vilka Samfundet varit i verksamhet, blivit gjorda, uppgår sålunda, liksom i årsberättelsen för år 1923 meddelades, till 111,275 kronor.

Beträffande Samfundets ekonomiska ställning får styrelsen hänvisa till den berättelse, som avgives av revisorerna.

Stockholm den 7 maj 1925.

Carl

Gustaf Upmark.

Revisionsberättelse.

Undertecknade, utsedda att granska Samfundet Nordiska Museets Vänners förvaltning och räkenskaper för år 1924, få efter verkställd revision avgiva följande berättelse:

Vi hava tagit del av Styrelsens protokoll och övriga handlingar samt genomgått räkenskaperna, vilka äro förda med ordning och noggrannhet, och utgifterna äro vederbörligen verifierade.

Räkenskaperna utvisa följande:

Inkomster:

Årsavgifter	Kr.	8,200:—
Ständiga ledamotsavgifter	>	1,000:—
Räntor	>	6,334: 81
	Kr.	15,534: 81

Utgifter:

Diverse omkostnader	Kr.	79: 25
Överfört till kapitalfonden	>	15,455: 56
	Kr.	15,534: 81

Ställningen den 31 december 1924:

Tillgångar:

Kontant i kassan	Kr.	779: 57
Innestående å uppsägningsräkning i Stockholms Enskilda Bank	>	6,822: 14
Nom. \$ 28,000 Svenska Statens 6 % obligationer av år 1919	>	111,732: 15
	Kr.	119,333: 86

Skulder:

Kapitalfonden	Kr.	119,333: 86
-------------------------	-----	-------------

Vi tillstyrka årsstämman att bevilja Styrelsen tacksam ansvarsfrihet för 1924 års förvaltning.

Stockholm den 5 maj 1925.

Harald Almström.

Gösta Carr.

Gåvor.

Penninggåvor 1924.

Okt. 15. Onämnd gm doktor G. Upmark till Gustaf Vasa-statyfonden . . .	5,000:—	
Vetenskapsakademien avlämnat till Skansen Grilliska donationen:		
31/3	20,000:—	
1/7	20,000:—	
30/9	20,000:—	
31/12	23,400: 07	83,400: 07
Till Artur Hazelius-fonden har under 1924 avlämnats		
insamlade medel	29,570:—	
jämte å dessa upplupen ränta	399: 32	29,969: 32

Gåvor av föremål till Nordiska Museets samlingar hava år 1924 lämnats av följande.

H. K. H. Kronprinsen: en samling möbler och prydnadsaker.

A. B. Auktions-Hallen, Stockholm. — Alexanderson, A., f. Günther, fru, Stockholm. — Andelius, E., f. Bergström, fru, Stockholm. — Andersson, Axel, kanslist, Hanviken. — Andersson, E., nämndeman, Ribby, Västerhaninge. — Arwidsson, Ivar, fil. doktor, Uppsala. — Austrin, Lydia, f. Nygren, Stockholm.

Barklind, Hilma, f. Mattsson, fru, Äppelviken. — Beer, Anna, f. Lundgren, fru, Annelund, Stockholm. — Beer, Gösta, kapten, Annelund, Stockholm. — Behm, S., f. Millrath, fru, Stockholm. — Berg, Torvald, herr, Älvkarleö. — Bertil, H., f. Johansson, fru, Stockholm. — Billow, Anders, amanuens, Stockholm. — Borg, Axel, l:e postkontrollör, Linköping. — Boström, Charlotte, fröken, Stockholm. — Bratt, Signe, fröken, Stockholm. — Broman, Hulda, f. Andersson, majorska, Stockholm. — Bäckström, W., grosshandlare och fru, f. Bexelius, Stockholm: urna av Rörstrandsporslin.

Cardons, Kerstin, målarinna, stärbhus, Stockholm. — Carlin, Ebba, fröken, Stockholm. — Carlsson, Albertina, fröken, Stockholm. — Carlson, Sven, kammarrättsnotarie, Stockholm. — Caselli, Julia och Gertrud, fröknar, Stockholm. — Cederström, Carola, fröken, Stockholm. — Claudius, Carl, generalkonsul, Köpenhamn: skånska vävnader och dräktdelar.

Dalby kyrkoråd genom arkitekten Lars Bäckwall, Stockholm — Djurberg, Wilh., med. doktor, Stockholm.

Ehrenswärd, Augustin, greve, Liatorp, Hälsingborg. — Ekman, O., godsägare, Bjärka-Säby. — Elgström, Ossian, konstnär, Stockholm: en samling lappska kläder. — Engelska legationen, Stockholm. — v. Engeström, J. O. Th., häradshövding, Stockholm. — Ericsson, Lambert, med. doktor, Bollnäs. — Erixon, Sigurd, intendent, Stockholm. — Genom Erixon, Sigurd, intendent, Stockholm. — Essén, Arre, arkitekt, Stockholm. — Falkenberg, L., f. Ekman, friherrinna, Stockholm. — Feychting, E. O., fabriker, Stockholm. — Forsslund, Maja, fröken, Kopparberg — Föreningen Handarbetets Vänner, Stockholm.

Generalstabens Lithografiska Anstalt, Stockholm. — Gjethwoldsen, Erik, herr, Norge. — Grandinson, K. G., lektor, Stockholm.

Hagander, C. O., herr, Lunden, Adolfsfors. — v. Hallwyl, W., f. Kempe, grevinna, Stockholm: modell av Ljusne masugn, samt oljemålningar av Julius Kronberg. — Hamrell, P. E., herr, Hamra nr 1, Norrala. — Hazelius, Gina, f. Broman, fru, Stockholm. — Hedrén-Eriksson, Louise, fru, Lidingö Villastad. — Hellberg, Stina, fröken, Stockholm. — Hellström, Gunnar, bokhandlare, Stockholm. — Hofrén, Manne, intendent, Kalmar. — v. Hofsten, Bengt, herr, Stockholm. — v. Hofsten, M., fröken, Örebro. — Holck, Ingeborg, fröken, Lund: kopia av ett i Brahekyrkan å Visingsö befintligt relikskrin, utfört av fröken Helene Holck. — K. Husgerådskammaren. — Huss, H., ingenjör, Svartviks gruvfält, Ställdalen.

Indebetou, Hedvig, fröken, Stockholm.

Johansson, C. G., familj, Hjo, genom herr Knut Cedermark. — Johansson, Karl

Alfr., handelsresande, Göteborg. — von Johnstone, Sofi, Halmstad, genom fru A. Frunch, f. v. Johnstone: klädning, kallad stiftsjungfrudräkt från början av 1800-talet.

Kräpelin, O., direktör, Stockholm. — Keylands, N., intendent, stärbhus, Stockholm. — Kjellberg, Zelma, fröken, Stockholm. — Konsortiet för åstadkommande av Ferdinand Bobergs »Svenska Bilder från början av 1900-talet»: 100 kolteckningar. — Krey-Lange, Elisabeth, fru, Stockholm.

Lagerqvist, Gustaf, herr, Hammarspången, Söderköping. — Lagerström, Märta, fröken, Stockholm: väggmålningar från Gagnefs socken, Dalarna. — Lagerström, Th., direktör, Stockholm. — Laquist, Astrid, fröken, Stockholm. — Lenk, Torsten, fil. mag., Stockholm. — Genom Lithberg, N., bankdirektör, Stockholm. — Lewin, Anna, fröken, Stockholm. — Liljewalch, Magnus, direktör, Stockholm. — Lindberg, J., trafikbiträde, Bollnäs. — Lindberg, Josef, borrsmed, Hultabron, Hok. — Lindgren, Stina, prostinna, Stockholm. — Genom Lithberg, N., professor, Stockholm. — Ljung, Gulli, fröken, Stockholm. — Lundin, G. W., kamrer, Falköping. — Lundmark, Alma, f. Piehl, fru, Stockholm. — Lundmark, Efr., fil. lic., Stockholm. — Lönnberg, Anna, fru, Lerdal, Rättvik. — Lönnberg, Inge, studerande, Karlshamn. — Lönnberg, Ingolf, lasarettsläkare, Karlshamn. — Magnusson, Peter Magnus, herr, Urshult. — Modin, Leontine, fru, Stockholm. — Mogensen, Mogens, arkitekt, Falun.

Nilsson, Alfred, konservator, Stockholm: tapetprov. — Nilsson de Casa Miranda, Kristina, grevinna, enligt muntligt förordnande: möbler m. m. som tillhört givarinnan. — Nordin, Tyra, f. Broman, fru, Stockholm.

Ohlson, Ella, fröken, Kiruna. — Oliv, Sara, fröken, Stockholm. — Genom Olsson, Olaus, nämndeman, Baggekärr, Tived. — Onämnd, genom kandidat G. Berg, Stockholm.

Parker, Ellen, fröken, Stenungsund. — Piehl-Johnsson, B., fru, Uppsala: brudräkt från 1885. — Pettersson, Carl, hemmansägare, Undenebotten, Tived.

Reuterswärd, Clarence, studerande, Stockholm: fartygsmodell, som förfärdigats av A. E. Nordenskiöld som ung. — Ribbing, Olof, kaptan och fru, f. Ehrenborg, Stockholm. — Rikets Allmänna kartverk. — Rodenstam, Stina, fru, Hudiksvall. — Roland, A., intendent, Stockholm.

Schildt, Signe, fröken, Skövde. — Schweder, Carl, kandidat, Solhem, Spånga. — Selling, G., kandidat, Stockholm. — Selling, Nestor V., polisman, Stockholm: vävstol från Bergsjö socken, Medelpad. — Silverstolpe, O. F. M., generalmajor, Stockholm. — Sjöberg, Lotten, f. Ewert, fru, Stockholm: damdräkt av vitt siden. — Skogfors, Rickard, herr, Skagen, Udenäs. — Smiths, Maria, fröken, Öna, Mora. — Smitt, Olga, överstinna, Stockholm: en samling vävnader från Skåne. — Sparre, L., f. Sjöcrona, friherrinna, Stockholm. — Strömberg, O. M., bruksdisponent, Stockholm. — Söderbäck, Per, pastor, Birkas, Nuckö, Estland.

Torsk, Sigrid, fröken, Stockholm, enligt testamentariskt förordnande: en samling miniatyrporträtt och en samling urnycklar, mestadels av guld. — Trygger, Signe, f. Söderström, fru, Stockholm.

Upmark, Eva, f. Kindstrand, fru, Stockholm. — Upmark, John, lantbrukare, Tungelsta.

Waldor, John, mr, Rochford, Ill., U. S. A., genom fabrikkör G. Bohman, Stockholm. — Wallin, Hilda, fröken, Stockholm. — Welander, Salla, fröken, Stockholm: brudklädning från omkr. 1800 m. m. — Wessler, John, tandläkare, Stockholm. — Westergren, E. W., herr, Stockholm. — Westermarck, W. P. M., banktjänsteman, enligt testamentariskt förordnande: en silverbägare. — Westman, Hedda, fröken, Stockholm. — Wibom, Einar, revisor, Råsunda. — Wibom, J. A., konsul, Rånö, Utö. — Widerström, Karolina, prakt. läkare, Stockholm. — Wikström, Agnes, fröken, Göteborg, enligt muntligt förordnande, genom fröken Ingrid Wikström, Stockholm: 5 st. sällskapsspel. — Wikström, Matilda, fru, Stockholm.

kerman, Maria, f. Clason, fru, Stockholm.

Öhlin, Signe, fröken, Stockholm: rya, dat. 1742, från Strängnäs. — Öhling, J. E., gästgivare, Erikslund. — Öhman, Lisa, fröken, Saltsjö-Järila. — Öhrström, Carl Gottfrid, gravör, Stockholm. — Österlind, Allan, konstnär, Stockholm.

Till museets bibliotek och arkiv hava under 1924 gåvor lämnats av följande.

Afzelius, Maria, fru, Stockholm. — Arenander, E. O., prof., Ultuna. — Arfviksson, A., fru, Uppsala. — Akademisches Auskunftsamt, Universität, Berlin. — Au-

dersson, Algot, herr, Enskede. — Ankarcröna, G., konstnär, Leksand. — Argentinska legationen, Stockholm. — Arill, David, fil. kand., Göteborg.

Bäckström, A., fil. doktor, Stockholm. — Batsford, B. T., Esq., London. — Behm, A., intendent, Skansen. — Bergström, N., fotograf, Mangskog, Värmland. — Biörklund, H., landshöv., Stockholm. — Björks konsthandel, Stockholm. — Boklund, Signe, fru, Stockholm. — Bolkesjö, T., herr, Gransherred, Telemarken (Norge): en större saml. brev från Artur Hazelius. — Borg, A., 1:e postkontrollör, Linköping. — Bukowskis konsthandel, Stockholm. — Bäckvall, L., förf., arkitekt, Stockholm. — Böttiger, J., överintendent, Stockholm.

Carlsson, Gust., A. B., & Co gm. dir. L. Carlsson, Stockholm: ett större antal byggnadshistoriska arbeten (planschverk och broschyrer m. m.) — Cederblom, Gerda, fröken, Stockholm. — Cedergren, K. G., regementsläkare, Vänersborg. — Christoffersson, O., kyrkvård, Fru Alstad, Alstad. — Collin, Maria, fröken, Lund.

Dalslands Gille, Göteborg. — Dansk Byplanlaboratorium, Köpenhamn. — Denkmans memorial Library, Augustana College, Rock Island.

K. Ecklesiastikdepartementet, Stockholm. — Eesti Rahva Museum, Tartus (Dorpat). — Ek, S., docent, Göteborg. — Ekberg, Hilda, fru, Stockholm. — Ekengren, V., herr, Luleå. — Eklund, I., folkskollärare, Åhus. — Eriksson, K., herr, Stockholm. — Erixon, S., intendent, Stockholm. — Ellner, Anna, fru, Enskede.

Föreningen til Hovedstadens Forskønnelse, Köpenhamn. — Förläggarna av »Gamla svenska städer» gm dr S. Wallin.

Gaidoz, H., monsieur, Paris. — Geijer, H., docent, Uppsala. — Granquist, Emy, fru, Stockholm. — Göteborgs högskola, Göteborg. — Götlind, J., fil. doktor, Uppsala.

Haberlandt, A., fil. doktor, Wien. — Hagberg, Louise, fröken, Stockholm. — Halldin, O., hovfotograf, Stockholm. — Hammarstedt, N. E., fil. doktor, Stockholm. — Handarbetets Vänner, Stockholm. — Hazelius, Gina, fru, Stockholm. — Hyltén-Cavallius, H., hypotekstjänsteman, Växjö.

Johnsson, J. W. S., med. doktor, Köpenhamn. — Jubileumsutställningen i Göteborg, utlandssvenska avd.

Kalmar-Berga järnvägs A.-B. gm. trafikchefsintendenten E. V. Edensvärd. — Kalmar Museum, Kalmar. — Kalmar-Torsås Järnvägs styrelse. — Kissel, M. L., miss, New York. — Klockhoff, O., lektor, Linköping. — Kommerskollegium, Statistiska byrån, Stockholm. — Kontshantverkarnes Gille, Stockholm. — Kungl. Bulgariska Generalkonsulatet, Stockholm. — Kungl. Vittherhets-, Historie- och Antikvitetsakad., Stockholm. — Kunstgewerbemuseum, Köln.

Lagerström, C., boktryckare, Stockholm. — Lagerström, Th., direktör, Stockholm. — Langer, Th. L., herr, Ed. — Laurin, C. G., skriftställare, Stockholm. — Lennartsson, K., grossh., Falun. — Lewin, Anna, fröken, Stockholm. — Lewin, Visen, fröken, Stockholm. — Bröderna Lindströms förlags A.-B. — Lithberg, N., professor, Stockholm. — Lundmark, E., fil. lic., Stockholm.

Magnusson, P. M., herr, Urshult. — Modén, Th., fotograf, Stockholm. — Modin, E., regementspastor, fil. doktor, Multrä. — Modin, Leontine, fru, Stockholm. — Mora folkhögskola och lantmannaskola, Mora.

Nachmanson, E., professor, Göteborg. — Nordiska Antikvitetsbolaget, Göteborg, gm S. Wennberg. — Nordisk Rotogravyr, Stockholm, gm amanuens A. Billow. — Norges Husflidsforbund, Oslo.

Olrik, J., museumsinspektör, Köpenhamn. — Onämnd. — Osti, Emma, fru, Uppsala. — Persson, O., gästgivare i Sannerud, Tived. — Persson, Z., rockvaktmästare, Skansen. — af Petersens, Katy, fröken, Södra Lindved, Svedala. — Petrelli, J., krigsarkivare, Djursholms-Ösby.

Raphael, Ellen, fröken, Stockholm. — Raphael-Linden, Olga, fru, Stockholm. — Red. av Bonniers konversationslexikon. — Red. av Nordisk Guldsmedstidning. — Red. av Hudiksvalls Nyheter, Hudiksvall. — Red. av Husmodern: en större samling insända uppteckningar av gamla bröllopseder. — Red. av Illustrierte Zeitung, Berlin. — Red. av Svensk Turisttidning. — Ringborg, E., grosshandlare, Gläntan, Herserud. — Rikets allm. kartverk: kartor. — Riksmuseets bibliotek gm. dr G. Lindblom. — von Rosen, Cl., greve, Villa Väsby, Julita. — Roosval, J., prof., Alnäs, Djurgården.

Salin, B., riksantikvarie, Stockholm. — Salvén, Erik, fil. doktor, Härnösand. — Saxon, J. L., redaktör, Stockholm. — Schimmelpfennig, C. F. V., och Ahlberg, K., apotekare, Stockholm. — Schnippel, E., prof. dr., Berlin. — Schwan, Therese, fru, Stockholm. — Schweder, C., kand., Solhem, Spånga. — Selling, G., fil. kand., Stockholm. —

Silverstolpe, G. M., intendent, Stockholm. — Silverstolpe, O., generalmajor, Stockholm. — Smith, O., fil. doktor, Berlin. — Smitt, Olga, överstinna, Stockholm. — Stridsberg, Laura, fröken, Stockholm. — Strömman, B., herr, Stockholm. — Svenska bryggareföreningen, Stockholm. — Svenska panoptikon, Stockholm. — Svenska tidningsutgivareföreningen, gm herr N. S. Lundström, Stockholm. — Svenska ungdomsringen för bygdekultur. — Svensson, S., fil. kand., Stockholm. — Sveriges målarmästareförening, Stockholm. — v. Sydow, C. W., docent, Lund. — Södra Sunnerbo hembygdsförening.

Tang Kristensen, E., författare, Vejle (Danmark). — Tisells tekniska förlag, Stockholm. — Townsend, J., and sons, Exeter, England.

Upmark, Eva, fru, Stockholm. — Upmark, G., fil. doktor, Nordiska Museets styresman, Stockholm. — Uppsala läns kungl. hushållningssällskap, Uppsala. — Uppsala universitetets bibliotek, Uppsala. — Uppsala universitetets museum för Nordiska fornsaker, Uppsala.

Van der Ven, D. J., förf., Arnhem. — Wikman, K. Rob. V., fil. doktor, Sv. folkakademien, Malm (Finland). — Värmlands läns kungl. hushållningssällskap, Karlstad. — Västmanlands läns k. hushållningssällskap, Västerås.

Zetterqvist, Elise, lektorska, Smedby. — Zickerman, Lilly, fröken, Vittsjö. — Zorn, Emma, fru, Mora.

Älfsborgs läns kungl. hushållningssällskap, Vänersborg.

Öberg, O. Alb., herr, Kävra, Enköping. — Örebro läns folkhögskola, Kävesta, Pålshoda. — Örebro läns kungl. hushållningssällskap, Örebro. — Östergötlands läns hushållningssällskap, Linköping.

Till Skansen hava 1924 gåvor lämnats av följande personer.

H. K. H. Prins Bertil, Hertig av Halland.

Behrnertz, J. E., hovjägare, Fiskartorpet, Stockholm. — Blom, R., maskinist, Stockholm. — Blomberg & C:o, Stockholm. — Broman, G. A. fiskhandlare, Stockholm. — Broman, J. W., direktör, Stockholm.

Callin, C., herr, Stockholm. — Carler, Arne, banktjänsteman, Stockholm. — Carlsson, Märta, fröken, Stockholm. — Cloettas Nederlag, Aktiebolag, Stockholm.

Danielsson, O. E., stationsförman, Stockholm.

Edberg, Edvin, herr, Odensala. — Edin, K., herr, Stockholm. — Ehrnberg & Son, Simrishamn. — Eslövs Skofabriksaktiebolag, Eslöv.

Geijersbolaget, Stockholm. — af Geijerstam, Gerda, fru, Stockholm. — Gillberg, F., doktor, Klintehamn. — Gran & C:o, Stockholm. — Gustafsson, Inga, fröken, Stockholm. — Gylling, O., intendent, Malmö: 1 sumphöna, 2 st. svanar.

Hagman, Eva, fröken, Saltsjö-Nacka.

Jahrén, K. L., Gävle. — Johansson, J., fiskhandlare, Stockholm. — Johansson, M., fru, Stockholm. — Johnson, Helge A:son, hovjägmästare, Berga, Västerhaninge: 6 rådjur.

Killig, disponent, Degerhamn: 5 st. skratmåsar. — Kleist, A., ingenjör, Stockholm: 1 st. tjäderhöna.

Larsson, Thora, kand., Stockholm. — Leuhusen, Anne-Chatrine, fröken, Stockholm. — Lewin, Anna, amanuens v. Nordiska Museet, Stockholm. — Lindholm, K., lokomotivförare, Trälleborg: 2 st. svängäss. — Lundberg, A., vaktkonstapel, Mälardalshöjden: 1 st. newfoundlandshund. — Lundberg, C. J., Valdemarsvik. — Lundmark, Gösta, köpman: 1 st. morkulla. — Lunds Hospital, Lund. — Lyckholm, B. R. A., herr, Kenna: 1 st. råbock.

Marcks von Württemberg, G. W., kontorist, Stockholm. — Möller, Sigurd, Stockholm.

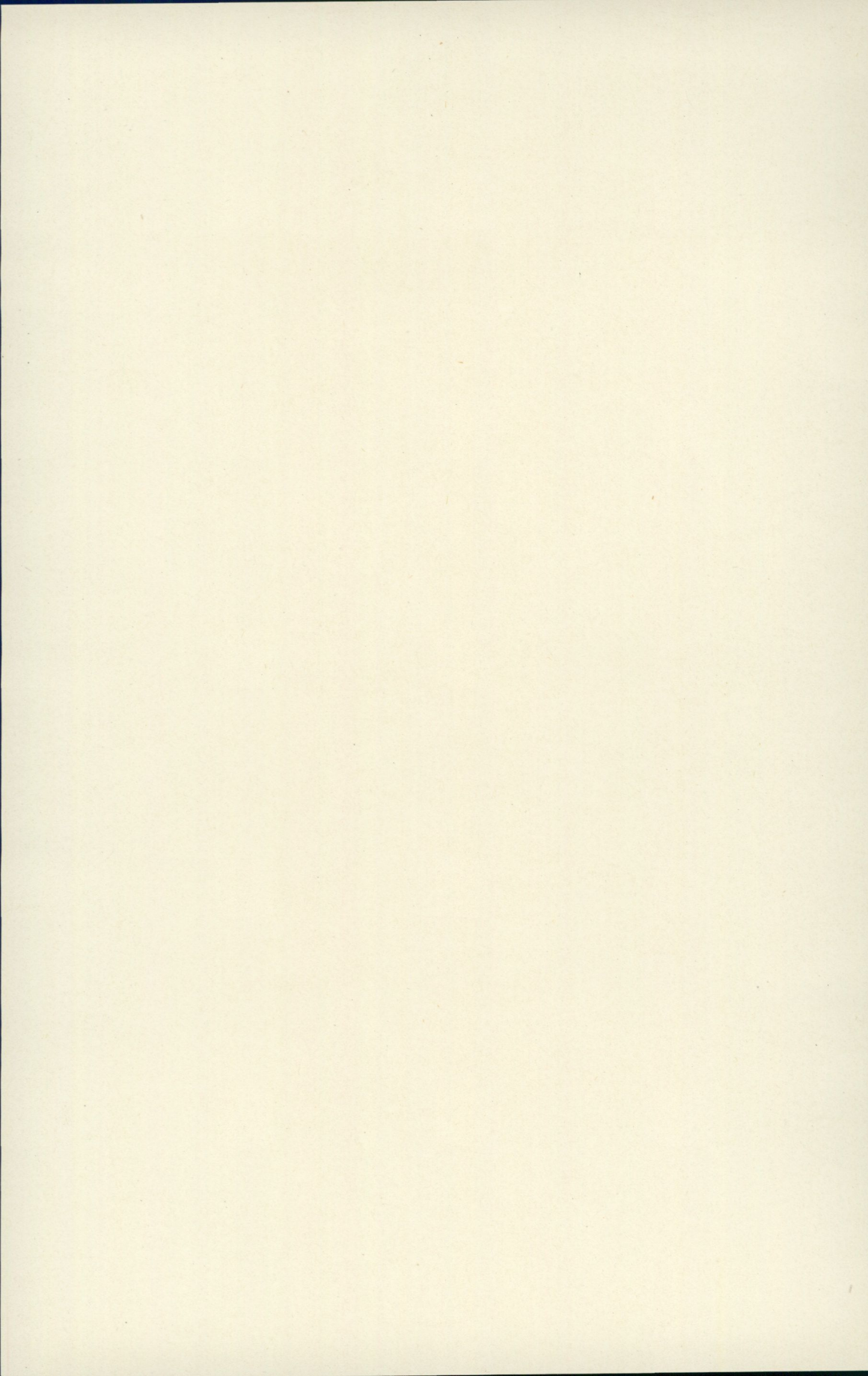
Nordqvist, Arvid, Handelsaktiebolag, Stockholm. — Nordström, Kjell, stud., Stockholm. — Norstedt & Söners Aktiebolag, Stockholm.

Olsson, K., vaktmästare, Stockholm.

Pallin, H. A., kapten, Stockholm. — Persson, Gustaf, vaktmästare, Nordiska Museet, Stockholm. — Petersén, S., kapten, Port Arthur, U. S. A. — Plomgren, O., kapten, Stockholm.

Rappe, C. A., friherre, Ryssbylund, Rockneby: 1 st. råbock. — Rydén, Ernst, kamrer, Stockholm. — Rylander, Gustaf, stud., Stockholm.

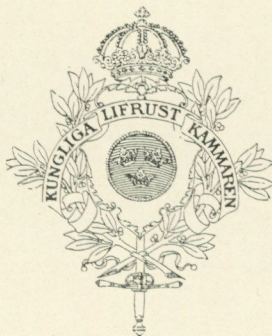
Sachse, Elis, direktör, Stockholm. — Sandell, Rob., grosshandlare, Stockholm. — Sandsjö, A., fru, Stockholm. — Sandsjö, G., herr, Stockholm. — Sederlin, T., herr, Stockholm. — Silfverhjelm, Ehrenfrid, godsägare, Katrineholm, Bålsta: 1 st. svanunge. — Slottskogen, Göteborg: 1 st. havssula. — Starbäck, Valborg, fröken, Stockholm. Tiberg, Karl, herr, Värpe, Hova. — Tydén, C., kapten, Ekhov, Björnlunda. Uggla, Sven, stud., Stockholm. Wenzner, Hans, stud., Stocksund. — Widerström, Karolina, med. doktor, Stockholm. — Wogner, Anna, fru, Uppsala. Östberg, Karin, fröken, Stockholm.

LIVRUSTKAMMARENS

OCH DÄRMED FÖRENADE SAMLINGARS
UTVECKLING OCH FÖRVALTNING

ÅR 1924

REDOGÖRELSE

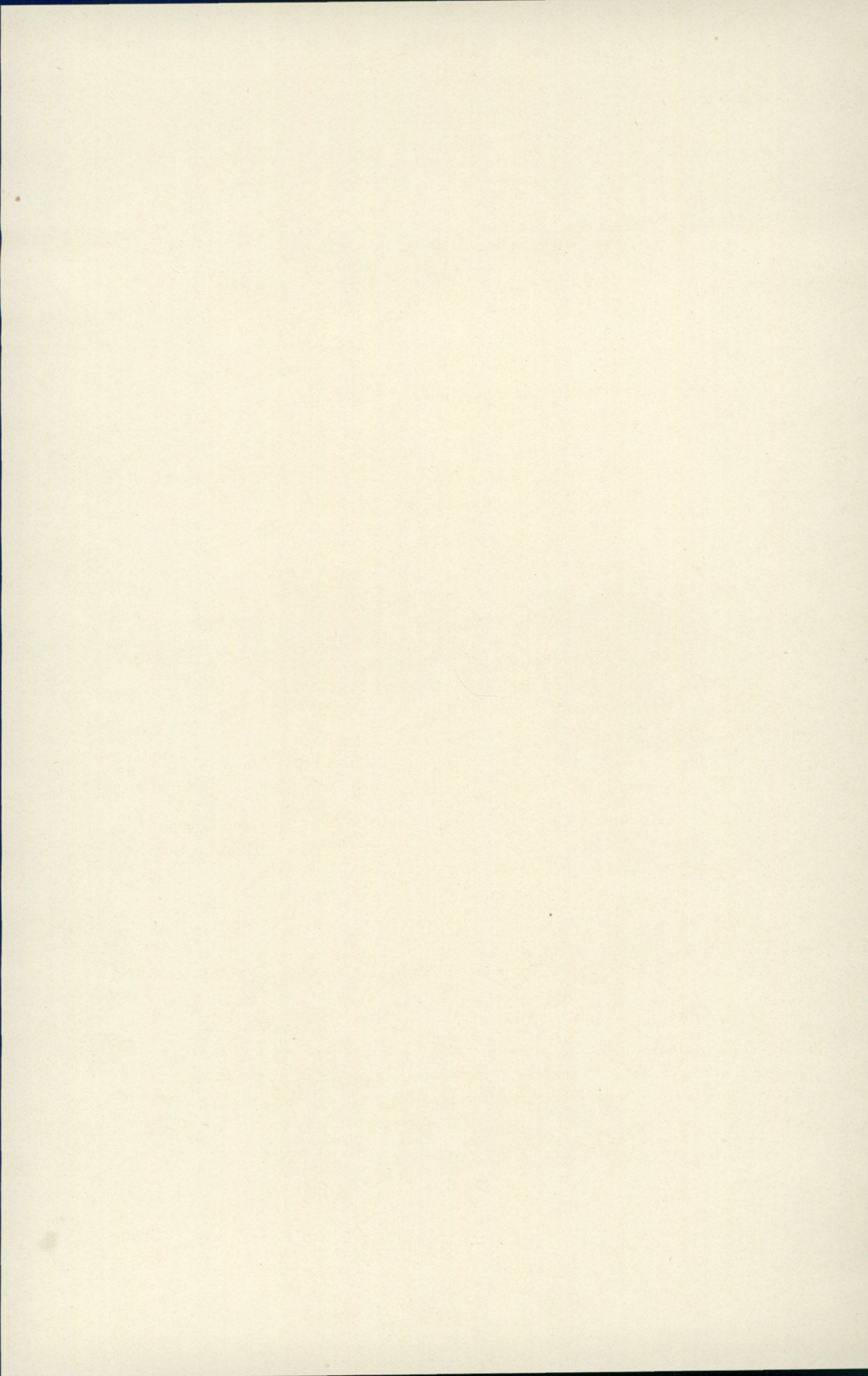
av intendenten och föreståndaren för samlingarna

RUDOLF CEDERSTRÖM

STOCKHOLM 1925

Kungl. Boktryckeriet. P. A. Norstedt & Söner

250388

Redogörelse
för
Kungl. Livrustkammarens och därmed förenade
samlingars utveckling och förvaltning
år 1924.

Till KONUNGEN.

Till åttlydnad av föreskriften i nådiga brevet av den 28 september 1906 får jag härmed avgiva följande berättelse rörande Livrustkammarens och därmed förenade samlingars tillväxt och förvaltning under år 1924. Ekonomiuppgifterna gälla finansåret 1923/24.

Samlingarnas tillväxt.

Huvudsamlingarna hava under året ökats med 306 n:r, därav genom gåvor 44, inköp 47, depositioner 203, återlämnade depositioner 10 samt från övriga statsinstitutioner inlämnade 2.

Från Husgerådskammaren har överlämnats 8 st. bärstänger, hörande till Karl X Gustavs kröningshimmel.

Genom Statens Historiska Museum har inlämnats 1 sadelbeslag av brons.

Återlämnade depositioner.

Från Statens Historiska Museum har återlämnats följande föremål, som ingått i från Livrustkammaren till nämnda museum år 1848 gjord deposition:

Dolk med slida samt beskrivning på pergament (Livrustkammarens inventarieförteckning 1821, nummer 510). — Silverfäste till värja (1821: 571).

— Miniaturgevärd (1821: 982). — Jägarhorn av elfenben med guldbeslag (1821: 151). — Jägarhorn av svart horn med axelrem av svart sammet med bokstäver (1821: 153). — Rönnpåk (1821: 148). — Nunnepiska (1821: 150). — Läderbälte med kniv (från Klädkammaren med nummer: 21). — Lång kniv med slida (Klädkammaren: 24). — Lackerad tavla med lyckönskingspoem till Karl XI (Klädkammaren: 4).

Gåvor:

Av H. K. H. Prins Eugen: Handskar, ett par. — Barnskor, tre par. — Sockor, ett par. — Barnhandskar, två par. — Barnkrage samt ett par barnbyxor.

Av Herr Josef Alm, Stockholm: Bössa med slaglås, på låset: C. Hultgren, Stockholm. — Lås med slaghane, på låsskivan: P. G. Lagerholm, Stockholm.

Genom testamente av framlidne kapten Harald Holm, Stockholm: Värja med etsad och förgylld klinga samt inskrift: Wira bruk anno 1754 Adolphus Friedericus. — Värja med etsad och förgylld klinga samt krönt A. F. R. — Värja med etsad och förgylld klinga samt krönt A. F. R. — Bössa med slaglås, pipan etsad samt med inläggningar av mässing.

Av f. överståthållaren, frih. Gustaf Tamm, Stockholm: Vasaordens kommandörskräkt av grön sammet, buren av brukspatronen, frih. Per Adolf Tamm, f. 1774, d. 1856. — Handskar, ett par.

Av Hovjuveleraren C. F. Carlman, Stockholm: 21 st. olika svenska ordens-tecken och medaljer.

Av dr Gustaf Upmark, Stockholm: 1 kofferdiflagga från tiden före 1844.

Inköp:

Sadelknapp, persisk, av stål med guld och silverinkrusterung. — Waidbestick med slida, beslag av drivet stål med Sigismunds riksvapen och årtalet 1621. — Landsknektssvärd med balja av läder. — Målning med jaktutensilier, sign. A. Leemans 1661. — Värja med etsad klinga. — Sadeltaska, algerisk. — Livgehång av sämskskinn, 1700-tal. — Vänsterhandsdolk, 1500-talets slut, jordfynd vid Fiskartorpet, Stockholm. — Bössa med slaglåsmekanism, uppfunnen och förfärdigad av bössmakaren Kristen Mårtenson, Finnskoga. — Bössfoder av läder. — Bössa med snapplås. — Sabel med etsad klinga. — Lodbössa med snapplås, pipan sign. H. F. S. — Tofflor, ett par, nordafrikanska. — Hagelpungar av sämskskinn, två st. — Piska. — Träns Värjgehång. — Fodral till värja. — Porte-épée. — Sporrar, ett par. — Snällaremekanism. — Kruthorn. — Värjklinga, sign. G. Z. — Käppbössa med slaglås. — Hillebard med stämpel. — Hillebard med stämpel. — 19 st. äldre verktyg, använda av bössmeden J. Lindberg, Hok.

Depositioner till samlingarna.

Från Kungl. Maj:ts orden har Livrustkammaren i deposition emottagit 182 nummer ordenstecken och band.

Från Riksmarskalksämberet har i deposition lämnats 5 st. medaljer.

Från Husgerådskammaren har i deposition lämnats en löparestav med Prins Augusts namnchiffer.

Från Statens Historiska Museum har deponerats 17 st. olika ordens-tecken.

Från Nordiska Museet har deponerats: 1 svärdsordensdräkt, 1 par stövlar till ordensdräkt, 1 spets Halsduk till svärdsordens dräkt, 13 olika ordens-tecken, 5 civilvärjor, 4 stiftsjungfrukors, 1 tecken för drottning Josefinas hovdamer, 13 olika silvermedaljer, 1 bronsmedalj samt ett blågult svärdsordensband tillsammans 41 nummer.

Bibliotek och arkiv.

Boksamlingen har under året ökats med 123 nummer.

Gåvor hava överlämnats av följande personer:

H. M. Änkedrottning Alexandra av England,

Alm, J. herr, Stockholm; Arenander, E. O., prof., Upsala; Buttin, Ch. vapenhistoriker, Rumilly; Cederström, R. intendent, frih., Stockholm; Ecklesiastikdepartementet; von Essen, Vera, friherrinna, Wattholma; von Essen, Carl, frih., Hallsberg; Fleetwood, G. W., amanuens, frih., Stockholm; de Geer, Louis, frih., Stockholm; Henschen, F., prof., Stockholm; Jakobsson, Th., kapten, Stockholm; Klein, E., amanuens, Stockholm; Kuylenstierna, O., major, Stockholm; Lewin, Visen, fröken, Stockholm; Macoir, G., museichef, Brüssel; Malmberg, G., amanuens, Stockholm; Martin, F. R., dr., Florenz; Meinander, K. K., dr., Helsingfors; Olsson, M., prof., Stockholm; Rudbeck, Joh., frih., Stockholm; Sahlin, Carl, disp., Stockholm; Stöcklein, Hans, dr., München; Sörling, E., konservator, Stockholm; Wallin, S., intendent, Stockholm; Åkerstein, Olga, fru, Stockholm.

Byte:

Från följande institutioner hava bytesskrifter ingått:

Sverige,	Stockholm, Statens Historiska museum,
	Riksmuseets etnografiska avdelning,
	Skogshögskolan,
	Nordiska Museet,
Göteborg,	Göteborgs Museum,
	Röhsska Konstslojdmuseet,
Hälsingborg,	Hälsingborgs Museum,

- Jönköping, Norra Smålands fornminnesförening,
Lund, Kulturhistoriska föreningen för Södra Sverige,
Malmö, Malmö Museum,
Örebro, Örebro läns museum.
- Skandinavien, Kristiania, Norsk Folkemuseum,
Köpenhamn, Nationalmuseets 2 avd.,
Dansk Folkemuseum.
- Utlandet, Berlin, Zeughaus,
Boston, Museum of fine Arts,
Leningrad, Eremitaget,
London, Royal United Service Museum,
Wallace Collection,
Newyork, Metropolitan Museum of Art,
Zürich, Schweizerisches Landesmuseum.

Förutom de verk, som komma att upptagas i K. Bibliotekets accessionskatalog över Sveriges offentliga bibliotek (under bokstaven Y), hava följande arbeten förvärvat inom nedanstående kategorier:

Vapen.

Artilleri, handeldvapen och vapen i allmänhet.

Arántegui y Sanz, J.: Apuntes históricos sobre la Artilleria Española. Madrid 1887—1891. — Demmin, A.: Ergänzungsband für die vier Auflagen der Kriegswaffen. Wiesbaden u. å. — Macoir, G.: Amorceirs d'arquebusier a clefs de rouet. Bruxelles 1912. — Macoir, G.: Fourchette de mousquet, en bronze, du XVII:e siècle. Bruxelles 1908. — Macoir, G.: Un fusil de chasse du XVIII:e siècle, a silex et a canons doubles. Bruxelles 1908. — Macoir, G.: Platines a Rouet du XVII:e siècle. Bruxelles 1911. — Specht, F. A. K. von: Geschichte der Waffen. Leipzig 1872.

Kostymhistoria.

Planché, J. R.: History of British costume. London 1834.

Jakt och ridkonst.

Arenander, E. O.: Den siste uroxens horn i Livrustkammaren. Stockholm 1924. — Du Fouilloux, J.: La Venerie. Paris 1606. — Jester, F. E.: Ueber die kleine Jagd zum Gebrauch angehender Jagdliebhaber. Königsberg 1793—1797. — Schreber von Schreeb, T.: Svenska jaktens litteratur intill år 1900. Upsala 1920.

Heraldik, ordnar, värdighetstecken, ceremonier.

Berlien, J. H. Fr.: *Der Elephanten-Orden und seine Ritter*. Köpenhamn 1846. — Meinander, K. K.: *Suomen kaupunkien lipuista*. Helsingfors 1924. — Nicolai, J.: *De luctu Christianorum, Seu de ritibus ad sepulchrum pertinentibus*. Leiden 1739. — *Noticia de las ordenes de caballeria de Espana, cruces y Medallas de distincion*. Madrid 1815. — Saint-Allais, de: *L'ordre de Malte, ses grands Maistres et ses chevaliers*. Paris 1839.

Järntillverkning.

Dahlgren, E. W.: *Louis de Geer 1587—1652*. Upsala 1923. — Sahlin, C.: *Vår järnindustri äldsta reklamtryck*. Örebro 1923.

Museumsteknik.

Sörling, E.: *Konservering av järn*. Stockholm 1924.

Etnografi.

Klein, E.: *Runö*. Stockholm 1924.

Kataloger och planschverk över samlingar.

Böttiger, J.: *Gustaf Adolfs konstskåp i Upsala*. Vägledning. Stockholm 1912. — *Collection d'armes de Sa Majesté le Roi Charles XV. I. Section orientale*. Paris u. å. — Freksa, Fr.: *Das Bayrische Arméemuseum*. München 1924. — Kuylenstierna, O.: *Utvecklingslinjer för vårt armémuseum*. Stockholm 1912. — Lindberg, C. F.: *Fotografiska avbildningar ur svenska Kongl. Livrustkammaren u. å.* — Macoir, G.: *Armes anciennes des collections de S. A. S. le Duc d'Arenberg*. Bruxelles 1911. — Macoir, G.: *La collection Georges Titeca aux musées royaux du cinquantenaire*. Bruxelles 1913. — Macoir, G.: *Un Musée de l'armée, une collection documentaire*. Bruxelles 1909. — Macoir, G.: *Les nouvelles installation. (Au Musée de la Porte de Hal)*. Bruxelles 1909. — Marchesi, J. M.: *Catalogo de la Real Armeria*. Madrid 1849. — Olsson, M.: *Riddarholmskyrkan*. Bildhäfte. Stockholm 1924. — Rudbeck, J.: *Kort översikt av samlingarna i Postmuseum*. Stockholm 1924. — Sundström, E.: *Svenska Bibliotek*. Stockholm 1924.

Samlingen av fotografiska negativ har under året ökat med 501 st.

Från samlingen återlämnad deposition.

Jämlikt nådigt brev av den 23 maj 1924 har till Statens Historiska Museum återlämnats en från nämnda museum år 1900 till Livrustkammaren deponerad dolk, som sålunda avförts från sitt nummer (5787:41) i Livrustkammarens inventarieförteckning.

Utställningar.

Den 23 mars öppnades i Livrustkammaren en utställning av de föremål inom samlingen, som på sin tid ingått i Axel Oxenstiernas rustkammare på Tidö. Utställningen pågick till årets slut.

Den 13 december i samband med öppnandet av Livrustkammarens avdelning för de svenska ordnarna anordnades en utställning av från Kungl. Maj:ts orden och enskilda personer tillfälligt lånade föremål belysande ordensväsendet.

Arbetet i samlingarna.

Sedan föreståndaren numera erhållit möjlighet, att mer ostört ägna sig åt det inre arbetet i samlingarna, har detta kunnat igångsättas i större omfattning än förut. För att erhålla den för detta arbete behöfliga arbetskraften måste emellertid föreståndaren med gåvor och enskilda medel skaffa fyllnadsavlönning åt de tvenne amanuenser, som utöver den med statsmedel avlönade voro behöfliga. Även denna förstärkning i arbetsstyrkan har emellertid visat sig i knappaste laget, då såväl föreståndaren som någon av amanuenserna så gott som dagligen måst öka tjänstetiden till nära den dubbla.

Konserveringsarbetet har huvudsakligen varit inriktat på de äldre textilierna och hava därvid avslutats sedan föregående år påbörjade arbeten: vapentäcket n:r 803. Dessutom har under året följande föremål helt konserverats: fanan n:r 135, standaren n:r 103, 120, 247, 265, kuskbockstäcke 5722, bardisan 3299, betsel 2942, a, b, c, d, 3883 d, 06/2611, sadel 595, 3966 a, 3963, 06/6031, skärp 07/09 och 3661, hästhalsprydnad 2941, sablar 3918 a, b, 20/5, dräkterna 3507, 3549, 3642, N. M. 15800, corazzin 2548, harnesk 5721 a, b, pistolhölster 3883 c, vapengehäng 3556 d, låsskydd för bössor, 833: 1, 5; 878: 2, 5, 8, 12, 14, 18, 20, 21, 23, 24, 33; 879: 1, 2, 5—7; 880: 2, 3; 883: 3, 4; 884: 1—3; 885: 1—5; 886: 1—2; 887.

Ur Trofésamlingen har konserverats: standar »72», 23 a, 30 s; 7 st. trumpetfanor samt vimplarna 111 B och 113 K, pikfanor 697 M, 698 M, 835 M, 836 M.

För montering av de viktiga föremålen, corazzinen inv. n:r 2548 samt brayetten, inv. n:r 23/48 och lårskenorna inv. n:r 06/4827 a, b, har under

samarbete med skulptören Adolf Jönsson förfärdigats trästommar för de lösa delarnas fästande.

Under året ha trenne nyordnade avdelningar öppnats för allmänheten, dels de båda orientavdelningarna, omfattande dels den äldre tiden 1675—1725, dels den yngre tiden efter 1725, dels avdelningen för de svenska ordnarna efter 1748. Den sista avdelningens uppställning med för densamma behövliga montrar bekostades fullständigt av samlingens ständigt välvillige hjälpare, legationsrådet Harry Ax:son Johnson. Dessa trenne avdelningar, vars anordning redan från början beräknats få en rikligare etikettering, ha erhållit en ny typ av mera synliga och för allmänheten mera upplysande etiketter.

Arbetet med avskrifter av äldre inventarieförteckningar har fortsatt. Sålunda har avskriften av 1696 års inventarium fortsatt och 1850 års inventarium helt avskrivits. Avskrift har även gjorts av inventarieförteckningen över den i Livrustkammaren ingående rustkammaren på Tidö. Under året påträffades vid sorteringsarbetet inom Slottsarkivet en serie förteckningar över Livrustkammaren från 1650-talet, vilka alltså utgöra de äldsta hittills kända egentliga inventarieförteckningarna över samlingen. Dessa hava likaledes avskrivits.

Vid sidan av detta ordinarie avskriftsarbete har dessutom som ett led i det vetenskapliga arbetet avskrifter gjorts av förteckningar över en del äldre svenska enskilda rustkamrar, från vilka man kan vänta sig att en del föremål, som nu ingå i Livrustkammaren, kunna härstamma.

Dessa inventarieavskrifter och övriga arkivforskningar hava för året medfört bl. a. den intressanta upptäckten, att samlingen ägde ett större antal orientaliska föremål, härstammande ur kejsar Rudolfs konstkammare, som av svenskarna medfördes från Prag 1648 och från drottning Kristinas samling senare övergått till drottning Hedvig Eleonora, vilken förut var känd såsom föremålens givare.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 21 aug. 1924 beviljat kr. 750:— till anskaffande av fotografisk utrustning har arbetet med fotografering för samlingens lappkatalog och det vetenskapliga arbetet på ett mer effektivt sätt kunnat fullföljas.

Monteringen av Livrustkammarens samling av tidningsurklipp har fortsatt, likaledes arbetet med upprättandet av den illustrerade katalogen över samlingens fotografiska negativ.

Konstruktionsritningar hava utförts över mera invecklade gevärskonstruktioner, som icke kunna studeras utan mekanismens sönderskruvande.

Till rengöring från rost hava emottagits vapen från några kyrkor och samlingar.

Mycken tid har ägnats vården av samlingens textilier till skydd mot mal samt inoljning av de för rost utsatta vapnen inom samlingens utställda delar.

Över de icke få hembud, som inkomma till samlingen, men antingen på grund av penningbrist icke kunnat förvärvas eller som icke ansetts vara av den art, att de med samlingen borde införlivas, men likvisst för vapenforskningen äga ett visst värde, har upplagts en liggare med fullständiga uppgifter och tillhörande fotografier.

Mycket stor del av tjänstetiden upptages numer även med besvarandet av de muntliga och skriftliga förfrågningar i kulturhistoriska frågor, som inkomma till samlingen. Särskilt inkomma sådana i stor utsträckning från konstnärer, illustratörer, teatrar och film. Många sådana förfrågningar föranleda rätt ingående utredningar.

Besök och studier.

För allmänheten hava samlingarna varit öppna under årets alla dagar med undantag av långfredag, julafton och juldag, å samma tider som Nordiska Museet, fredagar samt sön- och helgdagar utan avgift, måndagar mot en avgift av en krona, övriga dagar 50 öre, skolbarn under lärares ledning samt andra grupper av studerande 10 öre person.

Samlingen har på grund av lokalernas belägenhet icke möjlighet att föra statistik över besökareantalet, men torde man kunna antaga att så gott som alla de 52,983 personer, som besökt Nordiska Museet, jämväl besökt Livrustkammaren; av dessa hava 7,486 varit skolbarn. Antalet besökande i Livrustkammaren under årets 109 fridagar har varit 21,960, men då av de 21,883 personer, som under dagens lopp börjat sitt besök i Nordiska Museet, flertalet även torde besökt Livrustkammaren visar ej heller denna siffra ett exakt besökareantal.

Frikort för studier i samlingen hava utdelats till 1,214 personer. Dessa kort äro även gemensamma med Nordiska museet.

Nämnd och personal.

För behandling av Livrustkammarärenden har Nordiska Museets nämnd under året haft två sammanträden, vid vilka inspektör varit närvarande.

Föreståndaren har av Eders Kungl. Maj:t beviljats tjänstledighet i två månader för särskilda arbeten med samlingarna på Skokioster, vilken tjänstledighet uttagits under tiden 8 aug.—8 okt.,

åtnjutit semester under tiden 10—16 juni, 21—28 juni, 8—27 okt., 31 okt.—5 nov. samt 20—24 dec.,

arbetat med samlingarna på Skokloster under tiden 5 juli—4 aug.,

den 27—31 okt. jämlikt Eders Kungl. Maj:ts medgivande av den 7 nov. bevistat auktionen av den Wallendablske vapensamlingen i Kristiania,

har under vårterminen hållit en kurs i vapenhistoria för konsthistoriska seminariet vid Stockholms högskola.

Till amanuens vid samlingen från och med den 1 jan. 1924 antog Nordiska museets nämnd på sammanträde den 5 dec. 1923 fil. mag. Torsten Lenk.

Amanuensen Torsten Lenk har av Eders Kungl. Maj:t varit förordnad att upprätthålla föreståndarebefattningen under föreståndarens tjänstledighet 8 aug.—8 okt.,

under föreståndarens semester upprätthållit föreståndarebefattningen,

åtnjutit tjänstledighet 1 jan.—31 mars för fullföljande av uppdrag vid jubileumsutställningen i Göteborg samt för utrikes studieresa, varvid besöktes museer och vapensamlingar i Hamburg, Rotterdam, Brüssel, Antwerpen, Alexandria, Kairo samt Övre Egyptens monument omkring Luxor,

åtnjutit semester 1—30 april,

den 3—5 nov. nedrest till Hok för inköp av äldre verktyg vid bösstillverkning.

Amanuensen, frih. Georg W. Fleetwood har upprätthållit amanuensbefattningen under tiden 1 mars—30 april,

under tiden 1 jan.—29 febr. fortsatt och avslutat utrikes studieresa varvid museer och enskilda samlingar studerats i Madrid, Escorial, Bayonne, Pau, Paris och Brüssel,

åtnjutit ledighet under augusti månad,

den 22—23 oktober för Livrustkammarens räkning bedrivit arkivforskningar i Öster-Rekarnes härads arkiv i Eskilstuna.

Amanuensen Gösta Malmborg har under tiden 1 jan.—29 febr. upprätthållit amanuensbefattningen,

utfört allt arbete med avskrifter av inventarieförteckningar,

åtnjutit semester under tiden 1—15 dec.,

under tiden 1 mars—1 juni tjänstgjort vid Statens Historiska museum, på uppdrag av Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien under tiden 1—21 sept. utfört de arkeologiska undersökningarna vid Varnhems klosterkyrka,

bevistat Svenska Museimannaförbundets möte i Karlskrona 12—14 juni.

Friherrinnan Lily Sparre har lett den vid samlingen förekommande textilkonserveringen under tiden 7 jan.—15 juli samt 15 aug.—31 dec.

Ekonomi.

(Under finansåret 1923/24.)

Debet.

Balans från den 30 juni 1923.

Tillgångar 8,211: 03

Inkomster:

Statsanslag: åttonde huvudtiteln: Livrustkammaren:

för tillsyn, underhåll och vård av

samlingarna 8,100: —

för iståndsättande av vissa föremål 1,350: —

arvode åt ett tekniskt biträde . . 2,250: —

avskrifter av äldre inventarier . . 1,200: —

för extra biträden och vikariats-

sättning 4,300: —

för bokbinderiarbeten 300: — 17,500: —

Dyrtidsanslag:

lönetillägg åt intendent och amanuens 1,800: —

lönetillägg åt vaktmästarna . . . 1,400: —

dyrtidstillägg 8,699: 68 11,899: 68

Fotograferingsanslag 200: —

Intressemedel 213: 64

Försäljningsmedel:

kataloger 3,842: 55

vykort, fotografier m. m. 233: 54 4,076: 09

Gåvomedel:

Direktör I. Hellberg 1,200: —

Legationsrådet Harry Ax:son Johnson 15,000: —

Disponent Carl Sahlin 1,718: 75 17,918: 75Tillskott från Nordiska Museet 10,174: 19 61,982: 35

Utgående balans till finansåret 1924/25:

Skuld till Nordiska museet 5,099: 44

Summa kronor 75,292: 82

Kredit.

Balans från den 30 juni 1923.

Skuld till Nordiska Museet 9,342: 91

Utgifter:

Avlöningar:

ordinarie 21,212: 02

lönetillägg och dyrtidstillägg . . . 11,899: 68 33,111: 70

Samlingarnas ökande 16,179: —

Extra bevakning 510: —

Vård och expenser 1,901: 17

Konservering 2,571: 28

Montering 600: —

Avskrift av äldre inventarier 1,200: —

Lappkatalog 290: 76

Installationskostnader 42: 95

Utställningskostnader 465: 40

Fotograferingskostnader 200: —

Resekostnader 665: —

Bokbinderiarbeten 300: — 58,037: 26

Balans till finansåret 1924/25:

Tillgångar:

Utlånta medel 5,183: 71

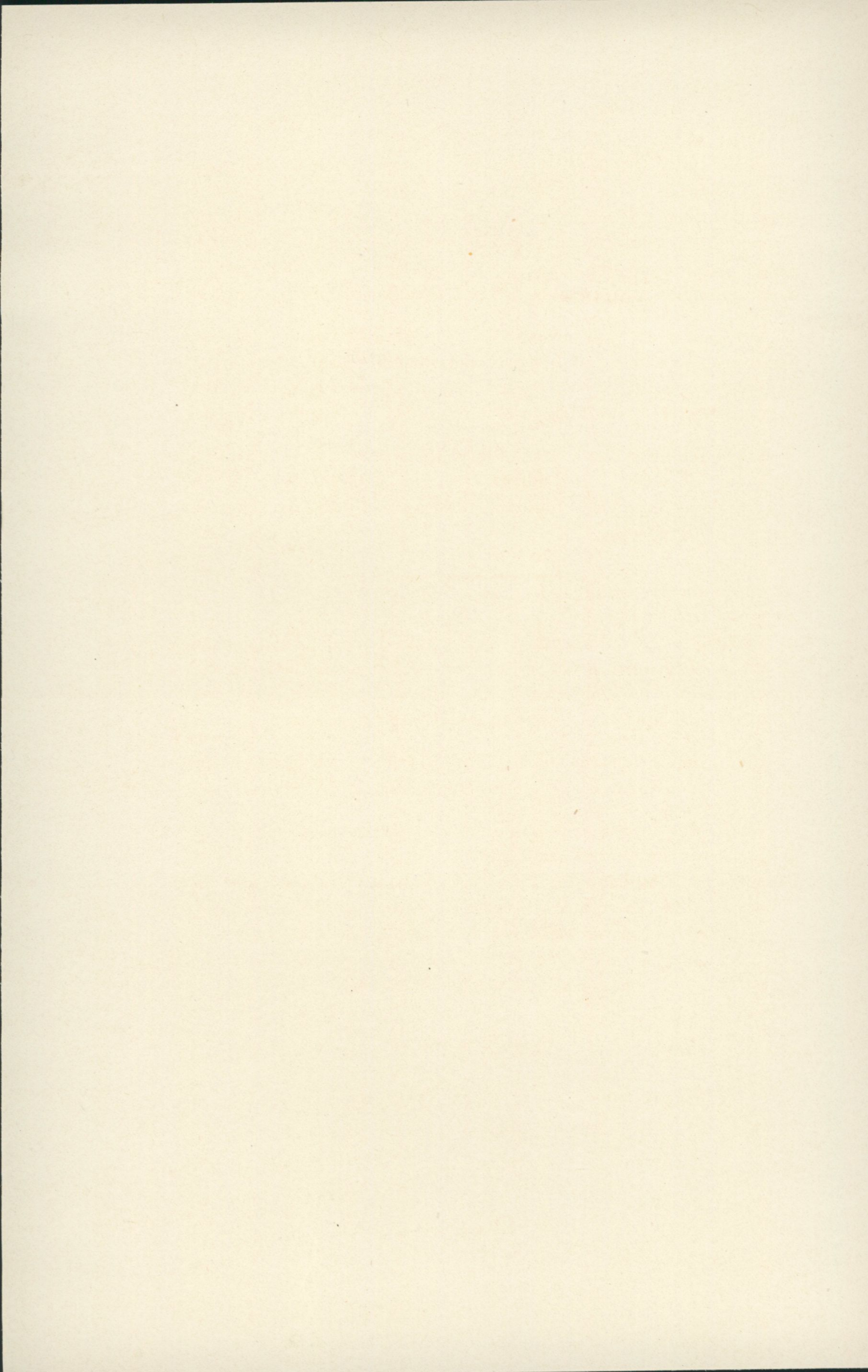
Kassabehållning 2,728: 94 7,912: 65

Summa kronor 75,292: 82

Stockholm i maj 1925.

Underdånigast

Rudolf Cederström.

Gåvor till Nordiska Museet från landsorten insändas under adress Nordiska Museet, Stockholm. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid varje föremål böra fyndort och givarens namn, titel och adress samt i övrigt varje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angivas.

Fotografier av kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, husgeråd, dräkter, utövädet av lantliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntroföremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet av Nordiska Museet.

Uppteckningar om levnadssätt, sysslor och bruk i äldre tider samt om folkseder, lekar, forntro och vidskepelser, sägner o. s. v. äro likaledes särdeles välkomna bidrag till museets arkiv för svensk folkkänedom.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften årligen och åtföljes dessutom av en redogörelse för museets förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 10 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån av tillgång för 3 kr. Till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm, utdelas tidskriften gratis. I huvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halva boklådspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.

STOCKHOLM 1925. KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER. 250388